

זכרון

עלוי

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

עלה 36

בס"ד. י"ט תמוז תשע"ז

בגליון:

ב הג"ר אהרן הלוי טויבער אב"ד באטרקעז
לתולדותיו וצאצאיו - מהרב **יעקב עמרם ניישטאט**

יב עוד על רבי אהרן הלוי טויבער
ידיעות נוספות לתולדותיו ומשפחתו, כתבי הוראה לרבי גרשון וואלף
בנעט מרבי יחזקאל בנעט, רבי יהודה אסאד ורבי אהרן הלוי טויבער
בצירוף מכתב מרבי מנחם א"ש

כג רבני מחוז סאבאלטש בשנת תרמ"ד
ר"מ גליק, ר"א אידליס, ר"י בליך, רב"א אייזנברגר, רא"י ויינברגר, ר"מ
ברודי, ר"י בריסק, ר"י גרינפלד, רח"י פריד, ר"י רוטנברג, ר"א בנעט,
ר"ק פרידמן, ר"א פרידמן, רנ"ה זילברמן, רא"י רייניץ, ר"י גרוס, ר"ט
דייטש, ר"ע וייס - **משאנזוד באטשקאי**

לו עוד על רבי עזריאל ווייס אב"ד מעדיעש
לתולדותיו וצאצאיו, אגרת ממנו אל רבי עזריאל הלוי טויבער

מא לפני תשעים שנה (11)
לקט ידיעות מהעתונות בשנת תרפ"ו - מהרב שלמה יהודה הכהן שפיצר

מט עוללות

קהלת פליש-ווערעשוואר ורבניה - הרב **ב. אבערלאנדער** / רבי חיים
בוים מווערעשוואר ומשפחתו - הרב **ש.ב. לעפפלער**, הרב **י. בוים**, הרב **י.**
וויינטאק / בתו של ה"זקן אהרן' מבאטור - הרב **י. שווארץ** / יחוס רבי
מרדכי פולק מבארשא - הרב **מ. גנוט** / רבי אליעזר שענפלד מקראלי -
הרב **י. הירש** / צאצאי הרה"ק ר"ש מקאליב - הרב **ש.ב.י. סיימון** /
משפחת זילברשטיין - הרב **ד.ל. זילבערשטיין** / משפחת רבי שמעון פוקס
- הרב **י.א. טעסלער**, הר' **דוד אדלר** / משפחת ויינגרטן ממישקולץ - הרב
י.י. וינגרטן / רבי צבי זאב גליק - הרב **ב.צ. גרינפעלד** / רבי יחזקאל בנעט
מברלין - הרב **ש.י.ל. הופמן** / רבי פאלק בישיץ - הרב **ה. כהן**

הרב יעקב עמרם ניישטאדט

ירושלים

הג"ר אהרן הלוי טויבר אב"ד באטרקעז

זקיני הגה"ק רבי אהרן הלוי טויבער זצוק"ל נולד לאביו מוהר"ר יחיאל ולאמו מרת הינדא בקהילה נאה וחסודה עיר ואם בישראל ק"ק לייפניק. מגזע רבנים מקורו, כפי שמקובל שהיה נכד עד עשרה דורות למעלה מראש, כולם רבנים ואנשי ה', וכתב יחוסו היה בידי נכדיו, אך אש יצאה מביתם ונשרף.

זמן לידתו באיזה שנה לא ידוע. על הוריו ידוע רק שאביו הר"ר יחיאל בן יודית נפטר י"ז ניסן תקמ"ח, ואמו מרת הינדא בת ריזל נפטרה ו' שבט תקנ"ו.

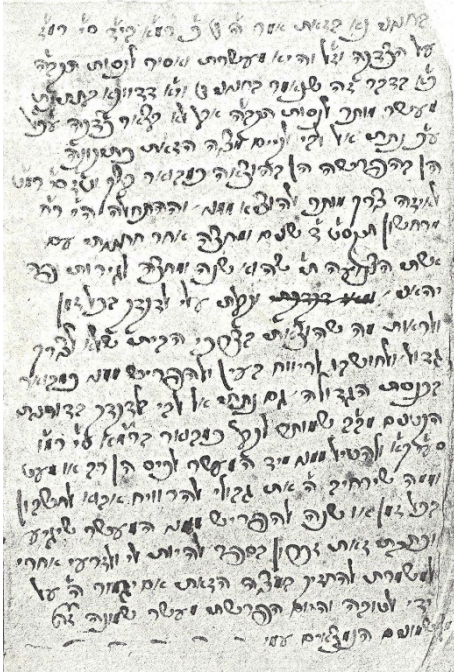
למד בישיבת הגאון האמיתי מרן בעהמ"ח ספר ברוך טעם זצוק"ל אב"ד לייפניק, והיה תלמידו במשך ארבע שנים, ובעת פטירתו הספידו בדרשת שבת קודם סליחות וז"ל (יד אהרן ח"ב עמ' עד):

גבור זה בעל שמועות ואיש מלחמה שידוע לישא וליתן במלחמתו של תורה וחכם חרשים חכם בתורה שבשעה שפותח בדברי תורה הכל נעשין חרשים, ה"ה אדמ"ו הגאון המפורסם מו"ה ברוך פרענקל זצ"ל אב"ד לייפניק אשר האיר לארץ ולדרים עליה בחכמת תורתו ומקצה הארץ ועד קציהו הריצו אליו איגרות שאלתם, והרביץ תורה מנעוריו עד יום מותו אפילו בשעה שכבר כהו עיניו מראות בעוה"ר לא פסקה ישיבה ממנו, ועל זה יש לומר מאמר חכז"ל (ב"ב דף צ"ז). אותו יום שמת אברהם אבינו ע"ה עמדו כל גדולי הדור ואמרו אוי לו לעולם שאבד מנהיגו ואוי לספינה שאבדה קברניטה, אשר אני יודע גודל חריפותו ובקיאותו כמעט בכל הש"ס, ושו"ת ראשונים ואחרונים שהיו אצלו סדורים בעל פה, ועניו מאוד ומשתתף בצער כל אחד ואחד, ומיטיב לכל לקרובים ולרחוקים.

וכן היה תלמיד מרנא ר' משה סופר מפרעשבורג בעמח"ס חתם סופר, כמו שמובא בספר 'אגרות סופרים' (סי' ע"ז): רשימות יותר ממאה תלמידי ק"ז רבינו הגדול מרן משה סופר זצ"ל בעל "חתם סופר" זי"ע כולם גיבורי ישראל יושבי כסאות למשפט לדון ולהורות ולהרביץ תורה בישראל זצ"ל... הג"מ אהרן טויבער ז"ל אבדק"ק באטארקעס בע"ס יד אהרן.

מוזכר בשו"ת חתם סופר אור"ח סי' קע"ה [שיל"ת, פ"ב יום ג' י"ד לירחא תליתאי תקצ"ב לפ"ק. שלום וכ"ט לה"ה ידידי הרב המופלג מו"ה אהרן סג"ל נ"י אב"ד דק"ק ב"ק יע"א], וכן אבן העזר ח"ב סימן קה [שלום וכ"ט לאהו' הרב המופלג מה' אהרן סג"ל אבדק"ק באטערקעס יע"א].

כשלושה שנים לאחר חתונתו עם הרבנית הצדקנית מרת מרים, עבר להתגורר בק"ק יהאנע [לא רחוק מפאפא] כמו שכותב בעצמו בפינקס מעשר שלו:

פינקס מעשר קודש לה' מכל מה שיחונן
ה' אותי, אהרן במ"י הלוי מלייפינק
בחנוני נא בזאת אמר ה' וכו' כתב רמ"א
ביו"ד סימן רמ"ז על הצדקה וז"ל והיא
מעשרת, ואסור לנסות להקב"ה כ"א
בדבר זה שנאמר בחנוני וכו', וי"א
דדוקא בנתינת מעשר מותר לנסות
הקב"ה אבל לא בשאר צדקה עכ"ל.

ע"כ נתתי אל לבי לקיים מצוה הזאת
כתיקונה הן בהפרשה הן בהוצאה
כמבואר בש"ך וט"ז סי' רמ"ט לאיזה
צורך מותר להוציא ממנו. וההתחלה הי'
ר"ח מרחשון תקס"ט ד' שנים ומחצה
אחר חתונתי עם אשתי הצנועה תי'
שהוא שנה ומחצה לגירותי פה יהאני,
וקבלתי עלי לדקדק בכל זמן ולראות מה
שהוצאתי בצרכי הבית שלא לצורך גדול
ולחשובו לריווח בעין ולהפריש ממנו
כמבואר בכנסת הגדולה. גם נתתי אל

לבי לדקדק בדורות הקטנים מב"ב [בעלי בתים] שמותר לקבל כמבואר ברמ"א סי'
רמ"ו סעי' כ"א ולהטיל ממנו מיד המעשר לכיס [של המעשר] הן רב או מעט, וממה
שירחיב ה' את גבולי להרויח אבוא לחשבון בכל זמן או שנה להפריש ממנו המעשר
שיגיע.

וכתבתי זאת זכרון בספר להיות לי ולזרעי אחרי למשמרת להחזיק במצוה הזאת, אם
יגמור ה' על ידי לטובה. והיום הפרשתי מעשר שמונה זהובים מן שמונים הנמצאים
עמי.

[ובדף אחר:] ומעתה אתחיל לנהוג בלי נדר להפריש מידי חודש בחדשו המעשר
משכירותי הקצוב ומכל מה שיזמין לי ה', בשבחא דאתא מעלמא אפריש מיד. [ובדף
נוסף:] בעד ט"ו ז"ה קניתי ספר שער המלך וספר תורת הבית, ועוד י' ז"ה על תשובת
הרשב"א, ושמונה ז"ה חומשים בה' כרכים, וספר נחלת שבעה בעד ב' ז"ה וחצי, ושאר
ספרים שלי הן ממעות חולין, סך הכל ל"ה ז"ה וחצי, ואם ירחיב ה' את גבולי אשלם
במיטב, וכל זמן שלא ימצא הפרעון בכ"י הזה, הספרים הנ"ל הן שאולין אצלי ממעות
מעשר.

שם ביהאנע שימש ברבנות עד אשר ביקשוהו מק"ק באטארקעס בשנת תקפ"א
לבוא לשמש אצלם ברבנות. וז"ל שטר הרבנות (נדפס בקובץ כרם שלמה שנה ד'
קובץ יא עמ' מ-מא):

שטר רבנות

כהיום דלמטה במעמד כל בני הקהלה דהיינו הקצינים ר"ט [=ראשים וטובים] וגבאי צדקה וגבאי דחברה קדישא וגם שאר המוני הקהלה הסכמנו יחד בהסכמה גמורה ברצון טוב, ונמנינו וגמרנו הדבר לטובה, וקבלנו עלינו את הרב מ"ה אהרן בהרב הגדול המנוח מ"ה יחיאל הלוי מק"ק לייפניק, להיות לנו לאב"ד ורב ומורה, ולנהל אותנו על מבועי החכמה והיראה כדרך כל הרבנים היושבים כסאות למשפט, בכל גלילות וקהלות הקודש יצ"ו, ונוסף על זה מחויב בימות הקיץ לומר שיעורא אגדתא בבה"כ בשבת ב' פעמים בחודש, גם ביום ז' אדר לפני בני החברא קדישא יצ"ו, ואנחנו שיעבדנו והתחייבנו עצמינו לו כל הדברים אלו אשר יתבארו פה לפנינו:

(1) השכירות שלו יהי' לכל שבוע ושבוע ששה זהו' זאגי 6f שיין, וחצי חודש ניסן וחצי חודש תשרי כפל וגם תשלומין, וגם דירה בחנם מאלופי קהל יצ"ו בבית הקהל כל ב' החדרים, אך בזה האופן, דהיינו חדר הא' המיוחד להרב יהיה לכל צרכי תשמישו, והחדר השני המיוחד לשיבת אלופי קהל יצ"ו יהיה לו רק ללמוד שם עם בני ישיבתו, המה שני הבחורים אשר התחייבנו ליתן להם לאכול.

(2) בכל שבת כשמברכין החודש מחויב הבע"ס [=הבעל סגן] לקרות ללוי הרב אב"ד נ"י, ובפסח יותן לו קמחא דפסחא כפי צורך ביתו, גם חמש מידות יין לארבע כוסות מקופת הקהל, ובחג הסוכות יותן לו אתרוג ולולב והדסים כפי רצונו מקופת הקהל יצ"ו.

(3) מכל דרשה הן בשבת הגדול או שבת שובה, יותן לו שני זהו' שיין מקופת הצדקה וגם חצי ליטר' קאפע וחצי ליטר' צוקר, ומחברא קדישא יותן לו ג"כ מכל דרשה שני זהו' שיין ורביע ליטר' קאפע ורביע ליטר' צוקר, ומן הדרשה ביום ז' אדר יותן לו ב' זהו' כסף מעות.

(4) מן התחדשות הקהל יצ"ו יותן לו שני זהו' שיין מקופת הקהל, ומן התחדשות החברא קדישא יותן לו ג"כ ב' זהו' שיין מחברא הנ"ל.

(5) מן התנאים יותן להרב אב"ד נ"י ט"ו פגי' כסף מעות, ומן רח"ש הן עושר או מי שיהי', כשיהי' בכאן מחויב ליתן ב' זה' כסף ואם יהיה החתונה במ"א [=במקום אחר] מחויב ליתן חצי רח"ש מן בני הקהלה.

(6) התחלת השכירות יהיה להרב אב"ד נ"י מיום ר"ח אלול דהאי שתא, וכל הנ"ל נעשה ונגמר ברצונינו הטוב בלי אונס ובלא הכרח כ"א בל"ש ובנ"ח [=בלב שלם ובנפש חפצה] במעמד כל בני הקהלה.

ולראיה באנו עה"ח בכתבת ידנו ונכתב ונמסר פה באטרקעס יום א' כ"ד סיון תקפ"א לפ"ק

הק' יעקב ליב סג"ל רה"ק דק"ק פאטרקעז

הק' מלכיאל קראמער טה"ק

הק' אהרן סג"ל

הק' שמעון קראמער

הק' [יוחנן] בן הרב מו"ה מרדכי [בנעט] נ"י

ואחיו הצעיר הק' יחיאל בן הרב הנ"ל

וז"ל מכתבו לבני קהילתו בבאטורקעז טרם הגיעו לשם (נדפס בכרם שלמה שם; צילום המכתב באישים בתשובות חת"ס):

בע"ה יום ב' י' מנחם אב תקפ"א לפ"ק

יתהלל חכם בחכמתו, לעד עומדת צדקתו, ברוך יאמר לו ולעומתו, ויהי כתועפות ראם תועפתו, הוא וכל קהל עדתו, יציץ ה' עליהם נזרו וישפות עליהם כבוד

הדרתו, ייטיב לכם

מימים ימימה, קרן צבא

ישעו יתן לכם ביד רמה,

לכל היושבים ראשונה,

גם הבאים באחרונה

יפרחו כשושנה, ועל

צבאם חונה, ידיד ה'

וידידי הדרת יקר ופינה,

האלוף הראש והקצין

כ"ה יעקב ליב נ"י וה"ק

וכל אלופי קר"ט ושאר

העדה הקדושה, כולם

יעמדו על הברכה לא"ט.

ג"ה האיר לנגד עיני יום

ש"ק פ' מטות והראיתי לדעת טוב רצונכם וגודל תשוקתכם לדבק בתורה לפני אב"ד

הרב הגאון נ"י ולכל הלומדים דקהילתנו, להיות גם לי גם לכם לכבוד ולתפארת,

שהנחני ה' בדרך אמת לאנשים יראים ושלימים הזריזים במצות, זולת זה באתי להשיב

מפני הכבוד, שאם יגזור ה' לחיים אשים לדרך פעמי יום א' או יום ב' פ' ראה, ובבואי

לטובה לכפר הידוע קישפאליבע אתן תודע [=הודעה] כמבוקשכם לשמוח בשמחת

תורה ואהבת ריעים אהובים כנהוג.

אך באתי בתפלת מוסיף על הראשונה, למלאות כבוד המשכן וכליו, ועדי בשחק שלא

לכבודי אני תובע זאת, כ"א להסיר טרדות עבודת הקודש, זולת זה אין פנאי להאריך

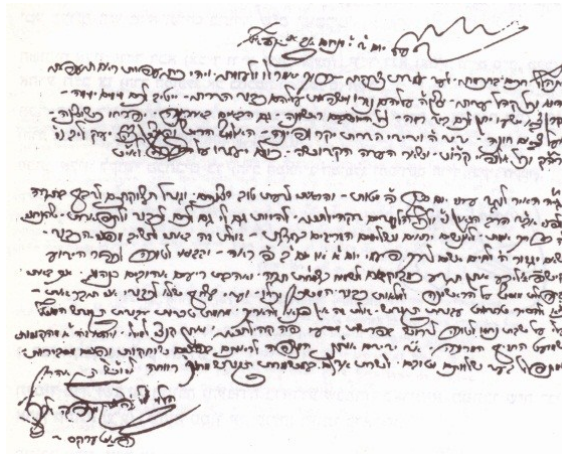
מחמת טרדות עבודת הקודש המוטל עלי על שבת נחמו לטובה לדרוש בפרשת מסעי(!)

פה קהילתנו, ואתן קיצי למילי ויהא זה א' מהמקומות שמועט החזיק המרובה.

א"ד יידם אוה"נ המצפה לראותם בפנים שוחקות ופנים מסבירות ומתפלל בעד

שלוותם וטובם לשרת אצלם במשמרת הקודש מתוך רווחה לאיו"ש

הק' אהרן הלוי מלייפניק מצפה לק"ק פאטערקס

והמברך יתברך מפי שוכן מעונה ה"ה גרמיזא הבא באחרונה, ה"ה ידידי וחביבי כהן הגדול ומושלם במעלות ובמידות, הבא בברכת מז"ט כפנים חדשות, יתרום מזלו וקרנו עם כל אשר בצילו חונים. ואם יש בנפשם הטהור לעיין בסוגי' דשמעתא שבחרתי לדרוש בשבת ראשונה לטובה, ימחלו א"פ [=אלף פעמים] לעיין בתמורה דף ג' אמר רב יהודה אמר רב כל ל"ת שבתורה עד נשבע מנ"ל, תוס' ד"ה והרי מימר, ובב"מ דף צ' ע"ב איתמר חסמה בקול עד איתב' כו', רמב"ם פ' י"ג מהל' שכירות הלכה ב'.

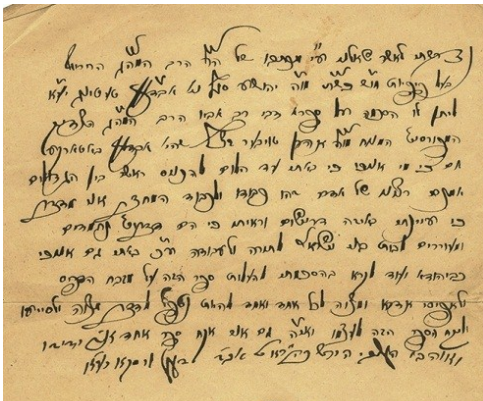
בק"ק באטערקעס שימש ברבנות משך ל"ד שנים, והיה מפורסם לדרשן נפלא פה מפיק מרגליות. אירע פעם אחת ששבת בק"ק קאמארען וכיבדוהו לדרוש, ודרש כדרכו בהתעוררות ובהתלהבות גדולה, עד שנתעוררו כל הקהל, ולאחר הדרשה מחמת רוב שמחתם נטלוהו והרכיבוהו על כתפיהם מבית הכנסת עד אכסניא שלו, וראו שבעת שנטלוהו על כתפיהם עיניו זלגו דמעות, שאלו את רבינו מפני מה אתה בוכה, והוא במתק לשונו השיבם מתיירא אנכי שנהנתי מכבוד התורה.

מקצת מדרשותיו נדפסו לאחר פטירתו ע"י בנו מוהר"ר יהושע זצ"ל בשנת תרכ"ט וקראו בשם ספר יד אהרן, וכך כתב בהקדמתו:

"גודל הכרח המצוה ובקשת יודעיו ומכיריו שראו גודל צדקתו וטעמו מנופת צוף אמרותיו הן בדרך המחקר הן בדרכי הקבלה מדרשותיו הנעימים המה אלצוני והרהיבו בנפשי עוז להכניס ראשי בעול כבד הזה להשיב אבידת אמ"ו זצלה"ה שלא יהיו דברי קדשו אבודים מעל פני תבל ואהיה ברא מזכה אבא שיהיו שפתותיו דובבות בקבר.

"ובה' הטוב בטחתי שינחני במעגלי צדק והטוב לברר מה שראוי לברר ח"י דרשות

לפי צורך הזמן למען יהיה דבר בעתו לכל עת ועת הן על דרך המחקר ועל דרך הקבלה וכולן שוים לטובה להעלות שלהבת יה למען תוקד אש תורה ויראת שמים תוך לבות בני ישראל להקיצם מתרדמת הזמן ולהשיבם אל אביהם שבשמים, ובסוף כל דרשות שבת תשובה ושבת הגדול כתבתי גרגיר א' מפלפול וסברא מסוגיות שונות".

הסכמת רצ"ה מליסקא לספר יד אהרן

כן העתיק בהקדמתו את הדרשה הראשונה אשר דרש לבני קהילתו בו הוא מרבה לבאר את גודל האחריות לבני הקהילה המוטל על הרב, בהביאו את דברי המדרש (פרשת יתרו) 'בני אם ערבת לרעך אמר רבי נחמיה נאמרה על החברים כל הימים שאדם חבר לא איכפת לו

בצבור ואינו נענש עליו נתמנה אדם בראש ונטל טלית לא יאמר לטובתי אני נזקק לא איכפת לי בצבור אלא כל טורח הצבור עליו אם ראה אדם מעביר ביא על חבירו או עובר עבירה ולא ממחה בידו הוא נענש עליו ורוח הקדש צווחת בני אם ערבת לרעך אתה ערב עליו תקעת לזר כפיך אמר לו הקב"ה אתה הכנסת עצמך לזירה ומי שהוא מכניס עצמו לזירה או ניצוח או נוצח.

רגיל היה לבוא לק"ק סערדאהעלי לבנו ר' יחיאל זצ"ל, וכתב לו פעם אחת: "בני היקר אבקשך שתיקח אותי אצלך, והנני מבטיחך שלא יהיה לזמן מרובה". אשתו הרבנית מרת מרים ע"ה נפטרה באותו זמן שם בבאטערקעס, וכפי שמקובל במשפחתו אמר שאינו רוצה למות בתורת רב או אב"ד, מפני שלרבנים מענישים בעלמא דאתי מאוד מפני שלא הוכיחו די והותר לבני קהלתם, לכן רוצה למות רק בתורת בעל הבית פשוט, ע"כ עזב את הרבנות לאחר כארבעה ושלושים שנים, ועבר להתגורר אצל בנו ר' יחיאל בק"ק סערדאהעלי.

אכן לא האריך לגור בסערדאהעלי, וכעבור כט"ו חדשים בתחילת שנת תר"ז ביום ז' חשוון, קרא לחברא קדישא ואמר להם שרוצה לישכב בשורת הרבנים אחר פטירתו והשיבוהו בוודאי רבינו בוודאי לאחר מאה ועשרים, ואין אנו מבקשים בעד המקום כלום, ואז ביקש מהם שיקראו עשרה אנשים וזימרו להם פיוט אחד בלשון אשכנז ומקובל עוד קטע מזה 'דארט איז יעדער גלייך, ארעמער אדער רייך', והשכיב עצמו במיטה ויצאה נשמתו בטהרה, ונטמן סמוך ונראה בשורה של מאור הגולה מהר"י אסאד זצוק"ל.

נוסח מצבתו: אבן מעשה הבנים זכרון לדור אחרון זאת / אשר צוה הגאון הקדוש שלא לכתוב / יותר רק תיבות אלו ככתבם / פ"נ / הרב ר' אהרן / בן הרב מו"ה יחיאל הלוי זצ"ל מק"ק לייפניק / ששרת בקודש בק"ק באטרקעז מיום ער"ח / אלול תקפ"א, עד יום א' פ' עקב (תרא) [תרט"ו] לפ"ק / ואח"כ נתישב דעתו ללכת אל קרי' / נאמנה פה ק"ק ס"ה:

רק בעו"ה נפלה / עטרת ראשינו. וחי פה ט"ו חדשים ואח"כ / נלקח ארון אלקים מאתנו יום ד' ז' מרחשון / ונקבר ביום ה' תר"י ז' לפ"ק / ת.נ.צ.ב.ה.

ומקובל במשפחה שאמר ליוצאי חלציו שאם יצטרכו לישועה שיבואו על קברו, והרבה פעמים באה ישועה לצאצאיו בהתפללם על ציונו הקדוש.

שנה אחת קודם פטירת נכדו הצדיק ר' עזריאל הלוי טויבער זצ"ל נחלש מאוד בביה"כ והובילוהו בניו ונכדיו על ידיהם לביתו, וביקש אז לבנו הר"ר רפאל הי"ד בזה"ל "רפאל געב מנוחה", ור' רפאל רץ מיד לבית החיים, והתנפל על ציון זקננו ר' אהרן והתפלל בחזקה, ומיד כשחזר היה ר' עזריאל כמעט בריא אולם, וכשנכנס שאלו אביו "רפאל וואס האסטו געטאהן, איך העט שוין לאנג דערועער געווען".

עוד מסופר, שלר' רפאל הנ"ל היה בן אחד ושמו יודא הי"ד, אשר היה חולה מסוכן עד שבאו מים עד נפש והרופאים אמרו שעתה רק בורא אחד יכול לעזור, והיה אז בערב פסח אחר אפיית מצות מצוה, וכבר חיפשו אחר נרות ליציאת נשמה, ואביו ר' רפאל רץ אל בית החיים אל קבר איש האלוקים קדוש זקנינו ר' אהרן זי"ע, וכשבא בחזרה היה ממש תחיית המתים.

מקובל שאמר לנכדו ר' עזריאל "אם אתה רוצה להיות תלמיד חכם, אזי תתפלל את ברכת אהבה רבה בכל יום בכוונה גדולה ובדמעות".

צאצאיו:

א. בנו מוהר"ר יחיאל הלוי טויבער זצ"ל מסערדאהעלי

תאריך לידתו נרשם ע"י אביו בספר תורת הבית לרשב"א שהיה בחזקתו: 'בני יחיאל נולד ב' חשוון יבא פדותינו לפ"ק' (תקס"ט).

וזה אשר הספידו בנו מוהר"ר עזריאל (מובא בסו"ס העטרת) בתו"ד: 'עתה הגדתי מעלות אבי המנוח אשר בנערותו למד תורה ובבחרותו עסק במשא ומתן באמונה, והרבה צדקה וחסד למשפחתו ולאנשי דורו, וגם בזקנותו השכים והעריב לבהכ"נ,

ובכל צרת המשפחה לו היה צער, וגם התפלל בעדי זה שנה וחצי כאשר הייתי מוטל בסכנה, והוא ז"ל דפק על קברי אבותיו הצדיקים שיתפללו בעדי ובוודאי תפילתו עשתה רושם והש"י ענה לו וב"ה נתרפאתי מחליי, א"כ ראוי שנתאונן כל בני המשפחה על האי מרגניתא דחטף מינן, והוא רחום יכפר'.

מנו"כ בביה"ח בסערדאהעלי ועל מצבתו נחרט: האיש היקר והנכבד ירא ושלם בה / יחיאל טויבער / בן הה"ג מהו' אהרן הלוי ז"ל / אב"ד דק"ק באטריקס ופה מנוחותו כבוד / יום גברו העליונים וחשכו הרואות בארובות / חיבת התורה והיראה אספו נגהם / יגור באהלי השם הולך תמים ודובר אמת / איש אמונות במשא מתן רב ברכות בצורכי רבים / לאביו שלח כזאת עגלות טעונות וידיו על עיניו השית / בכל לבו דרש טוב לעמו ויהי רצוי

אחיו / נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו / מוה בן מוה גדל בשם טוב ונפטר בשם טוב / רוח שפתיו בדור מללו ולא עולתה בו / ילדותו לא בייש זקנותו ולא שיבתו את בחרותו / מרומם ישכון במעון חביון עד יקיצו ישיני חברון / נפטר ביום ב ז אייר תרמג לפק / תנצבה

בנו מוהר"ר עזריאל הלוי טויבער הידוע בצדקותו וקנאותו, 'תלמיד של גאוני עולם הגה"צ בעל צרור החיים זי"ע והגה"צ קדוש ה' המפורסם רבי מיכאל פאפא מס"ה זי"ע והגאון הקדוש מופת דורו מהר"י אסאד זי"ע' (לשון הגר"ש ואזנר זצ"ל בהסכמה לספר אשר ליקטו מתורתו - 'ספר העטרת').

בהקדמה לספרו העטרת מביא נכדו המלבה"ד הר"ר יחיאל קערפעל מה שמקובל במשפחתנו שסיפר חבירו הצדיק רבי משה יוסף האפפמאן זצוק"ל ראב"ד דק"ק פאפא בעמח"ס מי באר מים חיים, שהיה לו לר' עזריאל גילוי אליהו הנביא זל"ט. ובשם הר"ר אהרן הלוי טויבער זצ"ל מני. (בן ר' יחיאל בן ר' עזריאל) שסיפר לו שבעת שהיה במצור ובמצוק בשנות השואה והזכיר שמו של קדוש זקנו 'עזריאל בן ריזל' מיד נענה לטובה.

מנו"כ בעיר אבותיו סערדאהעלי על מצבתו נחרט: פ'נ' / בן איש חי / מו"ה עזריאל ע"ה / בן כה"ר / יחיאל הלוי טויבער ע"ה / עלה נשמתו בטהרה מוצש"ק ה' אדר תרצ"א לפ"ק / בשנת פ"ד לימי חייו / תנצבה / שם אמו ריזל ע"ה

נשא לאשה את מרת רחל בת הרב הגאון אבא חייא הירש זצוק"ל רב"ד בק"ק סערעד (נכד מוהר"ר משה נחום ראזנבוים זצוק"ל אבי מוהר"ר עמרם חסידא זצוק"ל וחותן מוהר"ר יוסף גרינוואלד זצוק"ל. אחד מחתני רבי אבא חייא מוהר"ר דוד וועסעלי זצוק"ל ראב"ד דק"ק פרעשבורג).

וזה אשר נחרט על מצבת קבורת אשתו בסערדאהעלי: פ'ט' / האשה היקרה מרת / רחל ע"ה / בת הרב הגאון הצדיק מו"ה / אבא חייא הירש זצ"ל / אשת מו"ה / עזריאל הלוי טויבער נ"י / ושם אמה בריינדל ע"ה / נפטרה כד טבת תרע"ה / ונקברה למחרתו / תנצבה

שאר צאצאי רבי יחיאל: בנו מוהר"ר אהרן הלוי טויבער >נפטר י"ח חשון תרצ"ו ומנו"כ בסערדאהעלי;< ; בנו מוהר"ר יוסף הלוי טויבער >נפטר כ"ח אדר תרפ"ו ומנו"כ בסערדאהעלי;< ; בנו

מוהר"ר משה הלוי טויבער <נפטר י"ב תשרי תרס"ו ומנ"כ בסערדאהעלי>; בתו מרת שרה/שרל <נפטרה י' סיון תר"ע ומנ"כ בסערדאהעלי> אשת מוהר"ר מרדכי וייס בסערדאהעלי <נפטר י"ח ניסן תרע"ד ושם מנ"כ>.

ב. בנו מוהר"ר יהושע הלוי טויבער זצ"ל אב"ד טעטינג

המחבר ומוציא לאור של כתבי אביו בספר 'יד אהרן'.

נולד לאביו בשנת תקע"ח. בהיותו כבן ט"ו למד אצל הגאון ר' פנחס ליב פרידען זצ"ל אב"ד קאמארן, ואח"כ אצל הגאון ר' צבי הירש העללער זצ"ל בק"ק אויבן ישן, ולאחר הסתלקותו חזר לבית אביו הרב זצ"ל. בחודש שבט תקצ"ה קיבל 'כתב חבר' מרבו הג"ר פנחס ליב זצ"ל, ובשנת תקצ"ט לאחר אירוסיו הגיע לפרעשבורג אל מרן החת"ס זצ"ל שאף הוא העניק לו 'כתב חבר' (ליקוטי תשובות חת"ס לונדון תשכ"ה סי' נ"ג; האהל תשי"ז שנה ג' חו' א' וב'):

איקלע לאתרין ה"ה הבח' המופלא חתן תמים לאוריתא, החבר רבי יהושע בן לה"ה הרב המופלג מה' אהרן נ"י אב"ד דק' פאטעקעס יע"א ולפי שעה טעמתי בקצה מטה אלקים אשר בידי מלא חכמה דעה ושכל בתורת ה' מצא כדי מדת לומדיה, וכפי ראות עיני בשר עלה יעלה במקום גדולי תורה וחכמה לכשיוסיף שפיר קמוסיף, וה' עמו. גלל כן עטי בחותמו זוכה לו להגיד ישרו להודיע טיבו ומהותו, כי ראוי הוא לכבוד התורה, ולקרנותו כעת בשם החבר רבי יהושע סג"ל. ולגדולה מזה הוא מעותד והזמן יגיד.

הכ"ד פק"ק פ"ב יום ה' כ"ו למב"י קצ"ט ל' משה"ק סופר מפ"פ דמיינ

ולאחר כמה חודשים הסמיכו החת"ס (כחודש וחצי קודם פטירתו) גם בסמיכת חכמים לקרוא שמו מיום חתונתו ואילך בשם 'מורנו' (שם סי' ע"א; חי' מהר"י כ"ץ עמ' קכ"ד):

בעזה"י

טעמתי מעט מדבש של ה"ה חתן תמים למעלות בקודש כ"ה יהושע סג"ל בן להרב המופלא מה' אהרן נ"י אבדק"ק פאטיר קיס, ומצאתיו מלא דבר ה' בקי בהרבה סוגיות ועינינים שונים והרבה הלכות רווחות מסודרות בפיו, ושכלו צח ומצחצח קולע אל השערה ולא יחסא, מבין דבר מתוך דבר בעומק דעת רבותינו, ויראת ה' על פניו, ולפי ראות עיני בשר לא חפץ כ"א להגות בתורת ה' יומם ולילה, ואז יעלה ויגיע להגדיל תורה ולהאדירה ואחריתו מאוד ישגא, גלל כן אמרתי לכבוד לומדי תורה והריני סומכו בסמיכת חכמים לקרוא שמו מיום חתונתו ואילך אז יקרא שמו בשם

Handwritten notes in Hebrew, including a signature and various annotations.

מורנו הרב רבי יהושע בן מ"ה אהרן סג"ל, יהי ה' עמו ויעל מעלות בקודש דאורייתא, בתרייתא עדיף מקמייתא.

הכ"ד פק"ק יערגן סמוך לקהלתי ק"ק פ"ב יום עש"ק וי"ו אלול קצ"ט לפ"ק

משה"ק סופר מפ"פ דמיין

אחר חתונתו בשנת ת"ר המשיך ללמוד בשקידה רבה ובשנת תר"א סמיכו רבו הג"ר פנחס ליב זצ"ל לדון ולהורות, וכן קיבל סמיכה מהגאונים ר' ליפמאן שטיין אב"ד סערדאהעל ור' יחזקאל בנעט אב"ד נייטרא, באותו פרק פנה גם אל מרן הכת"ס לשם קבלת סמיכה ואף כי נמצא על ידו מלא וגדוש לא סמכו מטעם הכמוס, וכדי להפיס דעת אביו הגאון זצ"ל כתב לו מכתב וז"ל:

שיל"ת פ"ב יום א' קרח תר"ב לפ"ק

שפעת שלומים, לידידי הרב המופלג המאור הגדול בעל פיפיות כש"ת מו"ה אהרן סג"ל נ"י אבדק"ק בארטערקעס יע"א.

הן היום בא לפני בנו היקר הרבני המופלג מורג חרוץ מו"ה יהושע נ"י, ובידו כתב תעודה מאת יד"ע וי"נ הרב הגאון המפורסם אבדק"ק נייטרא נ"י, שהוא מסכים ועולה עם י"נ הרב הגאון אבדק"ק סערדיהעל נ"י אשר סמך ידו עליו ועיטרו בהתרת הוראה בישראל וביקש ממני להיות מן המניין לאשר ולקיים דבריהם להיות מסכים עמהם,

והגם כי לא להסכמתי צריך עוד, וחזי מאן גברי רברבי קמסהדי עלי, ונאמנים דברי צדיקים כאלו, בכל מקהלות עם ה', ולא צריך עוד סמך וסעד מזולתם, מ"מ לא הייתי מונע טוב ממנו לפי דעתו, להיות כי מצאתי בו שאהבה נפשי

אשר יצא חתום עליו

אשר יצא חתום עליו

היום בא לפני בני היקר הרבני המופלג מורג חרוץ מו"ה יהושע נ"י, ובידו כתב תעודה מאת יד"ע וי"נ הרב הגאון המפורסם אבדק"ק נייטרא נ"י, שהוא מסכים ועולה עם י"נ הרב הגאון אבדק"ק סערדיהעל נ"י אשר סמך ידו עליו ועיטרו בהתרת הוראה בישראל וביקש ממני להיות מן המניין לאשר ולקיים דבריהם להיות מסכים עמהם, והגם כי לא להסכמתי צריך עוד, וחזי מאן גברי רברבי קמסהדי עלי, ונאמנים דברי צדיקים כאלו, בכל מקהלות עם ה', ולא צריך עוד סמך וסעד מזולתם, מ"מ לא הייתי מונע טוב ממנו לפי דעתו, להיות כי מצאתי בו שאהבה נפשי

בשעשעי עמו בשנה העבר כאשר היה פה וגם עתה, מצאתיו כי למד ושנה הרבה, מלא ברכת ה' בסוגי הש"ס והלכותיו, מלא על כל גדותיו, חריף ומפולפל ע"ד ישר כאשר כבר העיד עליו כבוד אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל, ומני אז הוסיף כפליים לתושיה לתורה ולתעודה, ונעים מעגלותיו טוב בעיני אלקים ואדם תהלוכותיו.

וכל מן דין בלתי ספק ראוי להורות ולדון, ולא יצא מתחת ידו דבר שאינו הגון, אבל כבר גדר גדרתי בעדי לא אצא, שלא לצאת בקולמסי בענין התרת הוראה אם כגובה

ארזים גובהו, מטעם הכמוס עמדי, וצר לי לגודל הפצרתו, כי לא אוכל למלאות מאוי נפשו ולכבדו כראוי בכבוד עצמו וכבוד אביו פר"מ נ"י.

ולהוציא ידידי נ"י מדאגה, כי ח"ו מאסתי בבנו הרבני המופלג נ"י, אמרתי אגלה אזנו ולהעמידו על בירור הדבר טעמי ונימוקי, ה' ישמחה לראות בהצלחת בנו כאות נפשו ונפש ידידו הק' אברהם שמואל בנימין בהגמהרמ"ס ז"ל

לאחר זמן נתקבל לאב"ד קאראש. בתקופה זו קמו עליו בני בליעל להורידו מכבודו וגדולתו וריננו עליו כאילו אינו בקי בהוראה, ואז יצאו לעזרתו הגאונים ר' יהושע כ"ץ זצ"ל אב"ד ווערפעלעט ור' חיים קיצע ז"ל אב"ד אירשא בזמן מאוחר יותר נתקבל לאב"ד טעטינג.

נפטר בשנת תרמ"ד. בניו הם: מוהר"ר משה הלוי ז"ל > נפטר ב' חשון תרע"ו ומנו"כ בבודאפעסט. זוגתו מ' רבקה בת רבי יצחק קראמער אב"ד ניהייזל, נפ' כ"ח אלול תרצ"ה; < מוהר"ר אהרן הלוי ז"ל; מוהר"ר יעקב הלוי ז"ל; ומוהר"ר עזריאל הלוי ז"ל.

ג. חתנו מוהר"ר משה בלומענטהאל ז"ל

יעקב עמרם ניישטאדט - ירושלים

בשולי המאמר:

עוד על רבי אהרן הלוי טויבער וצאצאיו

תאריך לידתו ואביו - בנוגע לתאריך לידתו, במפקד משנת תר"ח נרשם בקהלת פארקאני (לא רחוק מבאטורקעז): ארון טויבער יליד לייפניק בן 70 ראבינער, אשתו מארי ילידת לייפניק בת 60. [שם רשום גם יוליוס טויבער יליד ס' טאמאש (Sz. Tamas) בן 20, נראה שאין זה בנם. יש דעה שהוא נכדו יחיאל בן בנו רבי יהושע].

על אביו רבי יחיאל הלוי, יש לציין שאחד מצאצאיו, רבי עמרם צבי הלוי טויבער, כתב בשנת תש"מ (נדפס ב'ספר העטרת', בני ברק תש"ס עמ' 37) שרבי יחיאל שימש כרב בהונסדארף [במערהין, הואנשטאט]. לא מצאתי אישור לכך בינתיים במקורות אחרים, אמנם כדאי לשים לב לתואר שכתבו עליו ראשי קהלת באטורקעז בכתב הרבנות לבנו רבי אהרן: 'בהרב הגדול המנוח מו"ה' [ואילו לרבי אהרן כתבו רק 'הרב מו"ה'].

זוגתו - בקשר לזוגתו של רבי אהרן, מרת מרים, קבלתי בזמנו ידיעה שיש רישום פטירתה של מארי טויבר ילידת לייפניק 1788 (תקמ"ח) בשנת 1854 (תר"ד). והדבר מתאים עם מה שנכתב בהקדמת יד אהרן ח"ב (עמ' יב), "שאחר ל"ד שנה עזב את רבנות באטארקעז... אשתו הרבנית זקינתנו הצדקת מרת מרים ע"ה נפטרה באותו זמן שם בבאטארקעז".

מאיךד ישנו מכתב מרבי יעקב ב"ר משה בלומנטל (בכת"י, צילומו קבלנו בזמנו, מהרב משה טויבר מירושלים) שכתב עוד בימי בחרותו ב"מש"ק לס' וארא תרכ"ח,

אל "בן אחי אמי הב' המופלג בתו' חר"ש ז"ר כש"ת כה' עזריאל טויבער", ובו כותב בין השאר: "...והנה נשבר לבי בקרבי על השמועה הקשה, אף שבשבוע העבר הי' בלבי שאולי נפטרה אמנו הזקנה ע"ה ועלי לעשות מה שכתבת ... מ"ש שתכתוב מעניני פטירתה של אמנו הזקנה תנצב"ה תמחול לכתוב לי ... ד"ש לאביך דודי [רבי יחיאל טויבר], המקום ינחם אותו עם שאר אבלי ציון".

ואכן במאטריקל הפטירות של סערדאהעל נרשם שמארי טויבער בת 96 (!) נפטרה 13 ינואר 868 (=י"ח טבת תרכ"ח), שחל ביום ב' לפרשת שמות, ימים ספורים לפני כתיבת המכתב הנ"ל. לומר שזה זיווג שני של רבי אהרן, קשה להולמו לפי נוסח המכתב הנ"ל, והדבר צריך בירור.

בספר 'בית העלמין של קהילת דונאסרדאהלי' לא נרשם מצבתה. הרב שמעון יוסף דייטש משער שאולי זו מצבה (מס' 363) שזוהתה רק ששם הנקברת 'מרים', ומשמאלה מצבת בנה רבי יחיאל הלוי טויבר. מצילום המצבה שקבלנו ממנו קשה לפענח את המלים החקוקות עליה.

רבותיו - כאמור באיגרות סופרים מונה את רבי אהרן בין תלמידי החת"ס, ועל סמך זה הובא גם בספרנו החת"ס ותלמידיו, ראה שם ערכו בעמ' מג-מד. אמנם בתשובות החת"ס אליו (שנזכר גם למעלה) אינו מונהו כתלמידו [אם כי ידוע שאין זה ראייה מוכרחת] וכן במכתבו של רבי אהרן אל החת"ס שחלקו נדפס בספרנו הנ"ל, אינו מונהו כרבו וגם אינו חותם כתלמידו. מאידך בספרו יד אהרן (ח"ב עמ' עד) בדרשה משנת תקפ"ח: "אזכיר מ"ש אדמור"ר מו"ה משה ז"ל, ויהיו שפתותיו דובבות בקבר", אלא שכמובן אין כוונתו להחת"ס, שעדיין היה אז בין החיים. ואולי טעות הדפוס הוא שם, וצ"ל 'ברוך', שכן בדרשה זו הוא מספיד את "אדמו" הגאון המפורסם מו"ה ברוך פרענקל זצ"ל אב"ד לייפניק" בעל הברוך טעם [או אולי צ"ל 'משולם', ראה בהמשך]. כך שהדבר עדיין צריך בירור אם היה תלמידו של החת"ס.

גם רבי עמרם צבי הלוי טויבער בזכרונותיו (ב'ספר העטרת' הנ"ל עמ' 41) מספר: "זקיני מסד"ה אמר לי שבעל יד אהרן למד זמן מה אצל רבי משולם טיסמניץ ז"ע אב"ד פרעסבורג, כשבחנו רבי משולם הי' [לפניו] מס' יבמות שאלו כמה פעמים נזכר אביי ורבא במסכת, ולא נתן לו זמן הרבה להשיב, והשיבו נכונה וקיבל אותו לתלמיד. אבל היה תלמיד מובהק מהקדוש בעל ברוך טעם". ואינו מזכיר שהיה גם תלמיד החת"ס.

חיבוריו - חיבור יד אהרן ח"ב הנ"ל (שלא הוזכר בגוף המאמר למעלה), הוא כרך נוסף מתורת רבי אהרן, כולל כ"ה דרשות, ויצא לאור בשנת תשכ"ה ע"י רבי יחיאל קרפל בנו של רבי נפתלי קרפל חתנו של רבי עזריאל הלוי טויבר. את הספר עיטר המו"ל בהקדמה בה מאריך לתולדות המחבר ומשפחתו. כן מציין שם שדרשות אלו העתיק עוד לפני שנות החורבן, מתוך כמאה וחמישים דרשות שהיו עדיין בכת"י.

מאיך בתוך הספר (עמ' פא) הוא מציין: "כי היו מאה ושמונים דרשות בפילפול ואגדה צמודים יחד אצל ש"ב הרבני המושלם היקר ערך ר' אהרן הלוי טויבער הי"ד [ב"ר משה ב"ר יחיאל בן הי"ד אהרן] מק"ק סאמאריין".

מן הענין להעתיק מדרשתו לז' אדר תרי"ג (שנדפס שם עמ' קלה): "...יש אהבה וריעות לרב עם תלמידו... כל רב שבעיר יש לו שותפות נאמנה עם בני עירו... כשמגיע זמן פרידתם, ראוי ונכון להם לעשות לעצמן איזה משתה ושמחה... והנה רבותי, אני אני הוא המדבר בעדי, אשר זה לי ל"א שנים אשר אני יושב על משמרת הקודש בתורתו ועבודתו יתברך, ואם אמנם שרוב ימי היו בצער ובתרעומות, מ"מ סוף דבר הכל נשמע שזכיתי לשיבה ולהשיא בני בכבוד, ומיטתי שלימה ברוך השם ואין פסול בזרעי ח"ו, ולהדריך בני קהילתי לזכותם לנחול ב' עולמות, שהצליחו גם למעלה גדולה נגד העוונות שהיו בבואי הנה, ובפרט בענייני עבודת הבורא". מתברר שכבר בשנת תרי"ג התכונן לעזוב את כס הרבנות, ולבסוף המשיך עוד תקופה ברבנות.

הוא מסכם שם עוד מפעילותו בקהלה: וזכרה ה' אלקי לי לטובה, שכמה יגיעות יגעתי בעתים ידועים שלא יתבטל שום תפלה מבית הכנסת, עד שהרגל נעשה טבע אצל בני קהלתנו שרובו דרובא באין לבית הכנסת... וסמוך לבואי הנה ראיתי מכשול הגדול באיסור נדה שהיה מחמת רעת המקווה... והזהרתי פעמים ברכות ובקשות, עד שנכנסו דברי באזני עם קדוש, בנים קדושים, וחפץ ה' בידינו הצליח להטות לב השררה עלינו לטובה בנדבה גדולה, ונעשה מקוה טהורה לשם ולתפארת... וסמוך לביאתי ראיתי קצת מכשול בענין המקולין, והרביתי תוכחתי איזה שנים בזה אחר זה, עד שנהייתם לאנשי קודש... ונחמתי עצמי על כל התלאות שעברו עלי בקראי עלי מקרא זה, ברוך אתה בבוך וברוך אתה בצאתך... והנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי, קשה עלי פרידתי מכם מכמה טעמים...".

הרבנות ביאהאנע – כפי שהובא למעלה במאמר רושם רבי אהרן בפנקס המעשר: "וההתחלה הי' ר"ח מרחשון תקס"ט... שהוא שנה ומחצה לגירותי פה יהאני". רבי יחיאל קרפל מעיר ע"ז בהקדמתו הנ"ל (עמ' יא): "הוא רבנות הראשונה של קדוש זקיני, וקהלה זאת לא רחוקה היא לק"ק פאפא". בהמשך הוא כותב (עמ' יב): "בעת היה קדוש זקינינו בקהלת יהאנע, היה המרא דאתרא בק"ק פאפא יצ"ו הרב הגאון המפורסם מהור"ר זאב כ"ץ ראפפאפארט זצ"ל, ויש תשובה ערוכה אצל ש"ב הרבני... שמעון הלוי טויבער... בבני ברק בארה"ק, והתשובה הנ"ל נכתבה בעניני איסור והיתר. קדוש זקינינו היה הרב בקהלה הנ"ל בערך ארבע עשרה שנה, ובא לק"ק באטארקעז בשנת תקפ"א...".

לא ידעתי לכוון את זהות המקום, שכן קהלה בשם כזה ששימשו בה רבנים הוא קהלת יאהאנא כהיום בסלובקיה (Moravsky Svaty Jan, Morvaszentjanos)

בסלובקית) שאינה כ"כ קרובה לפאפא. על"פ מה שכתב ששימש שם כרב הקהלה, לא מצאתי לכך אישור ממקור אחר. על מצבתו לא נזכר ששימש שם ברבנות, והוא עצמו כותב רק שגר שם. התשובה אליו מרבה של פאפא שהוזכר לעיל, תח"י צילום ממנה, והיא נכתבה ממש בתחלת הגיעו ליאהאנע ב"יום א' ל"ח למב"י תקס"ז לפ"ק פאפא", בראש המכתב: "ואהרן מה הוא, הוא בהווייתו, הוויית דאביי ורבא, ה"ה התו' הרבני המובהק חכם הכולל מה"ו אהרן נרו יאיר לנצח", ומעבר לדף: לישוב יאהנע, התו' הרבני מה"ו אהרון". אין מכל זה רמז שאכן שימש שם ברבנות.

ברשימת דמי קדימה לספר מכתב אלי' (פראג תקע"א) היישוב האחרון שנזכר ברשימה (לאחר סעטשין ושטאמפא) הוא: יוהאנע, מו"ה אהרן לייפניק. התואר לרבנים ברשימה זו הוא בדרך כלל הרב המאה"ג, הרב הגאון וכדומה. התואר מו"ה ניתנת שם גם לבעלי בתים נכבדים.

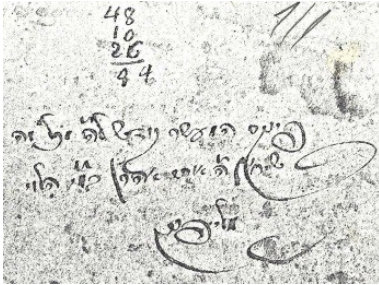
יתירה מכך, במכתבו אל קהלת באטורקעז בשנת תקפ"א לעת התקבלו כרב שהובא למעלה, הוא כותב: והראיתי לדעת טוב רצונכם וגודל תשוקתכם לדבק בתורה לפני אב"ד הרב הגאון נ"י ולכל הלומדים דקהילתנו", הרי שבמקום משכנו בעת ההיא כיהן שם "אב"ד הרב הגאון נ"י". אמנם מכתב זה אנו מתוודעים שהיה לו במקום איזה תפקיד תורני, וכמו שכתב: "אין פנאי להאריך מחמת טרדות עבודת הקודש המוטל עלי על שבת נחמו לטובה לדרוש בפרשת מסעי פה קהילתנו".

גם בתקופתו הראשונה ביהאני, הוא כותב בפנקס המעשר שצוטט למעלה משנת תקס"ט: "גם נתתי אל לבי לדקדק בדורנות הקטנים מבעלי בתים שמותר לקבל כמבואר ברמ"א סי' רמ"ו סעי' כ"א". הרמ"א איירי שם לגבי "חכם ותלמידיו" לקבל הספקות מן הנותנים, "וכל זה דשרי היינו שנוטל פרס מן הצבור או הספקה קבועה, אבל אין לו לקבל דורונות מן הבריות, והא דאמרינן כל המביא דורון לחכם כאלו מקריב בכורים, היינו בדורונות קטנים...". כך שברור שעוד מתחלת בואו לשם הוא שימש בתפקיד תורני.

בהקשר לזה יש להוסיף שבנו 'מארטון' ביכלער נולד לפי מפקד תר"ח בנאדאשד בשנת תקע"ג לערך (ראה להלן). אם זה מדויק הרי אביו רבי אהרן עבר מיהאנא לכאן, כך שלא ברור כלל שמיאהנא הגיע לבאטורקעז. מאידך מקום לידת בתו צוין ג"כ שהי' בנאדאשד (עפ"י הספר SENKIFOLDJEN, ב'ארמוט-ש'טאריאן 2006, עמ' 439). אלא שתאריך הלידה 803 (תקס"ג) משובש, שכן נישואי הוריה הי' בשנת תקס"ד. אמנם אם נאחר רק במספר שנים את תאריך לידתה הרי הי' גר בנאדאשד לפני הגיעו ליאהאנא. והדברים צריכים עדיין בירור.

הרבצת תורה – במכתב מעת כהונתו בבאטורקעז (ללא תאריך, נדפס בקובץ כרם שלמה שנה יא קונטרס א' עמ' כו-ז) הוא מבשר שיש מנין בחורים שעוסקים בתורת ה' יום ולילה, "אשריהם ואשרי חלקם של בני הקהלה המחזיקים בעץ החיים"

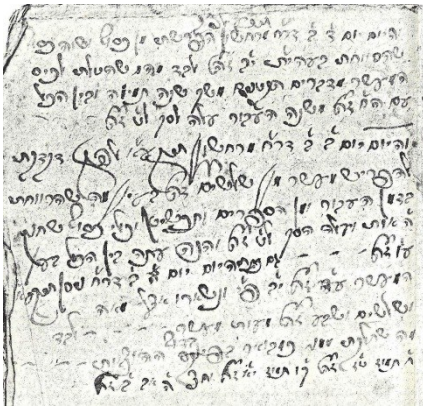
ואפילו העניי שבעניי יש לו "טאָג בחור", [בחור שמקבל ארוחתו ממנו]. המכתב, חלקו באידיש-דייטש, מופנה אל "כל בני הישובים אשר לקהלתנו שייכים" מחוץ לבאטורקעז, שיטו גם הם שכם לסייע ללומדי התורה, ותרומתם יהיה קודש לקניית ספרי קודש למען הלומדים. הוא מאריך בחשיבות החזקת התורה, ובני הישובים שעסוקים בפרנסתם, אין להם קיום ללא תורה, ובזה יהיה להם חלק בתורה הקדושה.

פנקס המעשר - אודות 'פנקס המעשר' של רבי אהרן שהוזכר למעלה וצוטט חלק ממנו. בין הצילומים שמסר לנו הרב עקיבא אנגל מגנזי אביו ר' אברהם יששכר אנגל ז"ל, נמצא צילום עמוד נוסף (וכן השער) מהפנקס, וכה לשונו:

תק"ע לפ"ק - היום יום ד' ב' דר"ח מרחשון הפרשתי מן כסף ושוה כסף שהרווחתי בעה"ת י"ב זהו' לבד מה שהטלתי לכיס המעשר

מדברים הקטנים משך שנה תמימה, ובין הכל עם הח' זהו' משנה העבור עלה לסך ל"ט זהו'.

והיום יום ב' ב' דר"ח מרחשון תקע"א לפ"ק דקדקתי להפריש מעשר מן שלושים זהו' בעיון מה שהרווחתי בזמן העבור ומן הספרים ותכשיטיין וכלי כסף שחנן ה' אותי ועלה הסך ל"ט זהו'. והנה עתה בין הכל בעין ע"ו זהו'.

גם נתתי היום יום ה' ב' דר"ח ניסן תקע"א המעשר ע"ד זהו' י"ב פ', ונשארו אצלי מאה ושלושים ושבע זהו' מעות מעשר. לבד מה שחלקתי ממנו כמבואר בדף ההוצאות. ח' תמוז ט"ז זהו', כ"ו תמוז י"א זהו' וחצי, ה' אב ב' זהו'.

קטע נוסף מהפנקס מתקופה מאוחרת יותר בעת שכבר כיהן ברבנות באטורקעז, הועתק בקובץ כרם שלמה (שנה ד גליון יא עמ' יב), כאן מקבל על עצמו חוץ ממעשר ממון גם מעשר ימים אשר יהי' קודש לה':

יום ה' פ' ויקרא י"א אדר שני אסתר תענית יתן ל"ך כלבב"ך [תקפ"ד] לפ"ק פה באטרקעס. באתי לכאן ליל א' דר"ח אלול (תקפ"ב) [תקפ"א] לפ"ק, וזה לי ל"א חדשים לאי"ט שאנכי יושב כאן על כסא הוראה, וסימנך חסד א"ל כל היום. ובהיות שגבר עלי חסדו ית', ואיני יודע מה אשיב לה' על כל תגמולוהי עלי, לכן אמרתי אם יהי' אלקים

עמדי ויטיב בחסדו עלי שלא ימוש דברי תורה מפי ומפי זרעי ואזכה לישב בשלום באהלה של תורה, אחזיר העטרה ליושנה, המצוה אשר כבר החזקתי בה שנים רבות, ומחמת טילטול אשר טלטלני ה' טלטולא גבר בעו"ה, הנחתי אותה. לכן אתה באתי לחדש בדק הבית, להביא המעשר אל בית ה' מכל מה שיחונן ה' אותי, הן מממון הן מימים, העשירי יהי' קודש לה', או בתענית או בתפילה כפי יכולתי בלי נדר כל ימי חיותי, חוץ מיומי דפגרא ושבטות ו"ט, ובממון אעשה כפי המבואר בפוסקים.

צאצאיו - חתנו **רבי משה בלומנטל** הנזכר למעלה, נולד לאביו רבי שמחה בלומנטל ולאמו מרת לאה. זוגתו היתה מרת הינדל בת רבי אהרן הלוי טויבער. גרו בנאגראד-בערצעל, רבי משה נפטר ג' אדר תרט"ו ושם מנו"כ.

על מצבתו נחרת (תשו"ח להרב שמעון יוסף דייטש שמסר את צילום המצבה): טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו / ויקח משה את שני נעריו עמו / מצבת אבן הקימו בנים ...ים על קבר / מר אביהם הנבון המושלם הישיש / פ'ט' / משה עלה לשמים עד אחרית הימים / ש... ... בית אל בית אל-הים / ה... / ה"ה כהר"ר / משה / בן כהר' שמחה בלומענטהאל / נפטר ונקבר ביום ד' ג' אדר ש' תרט"ו / תהי נשמתו צרורה בצרור החיים / שם אמו לאה.

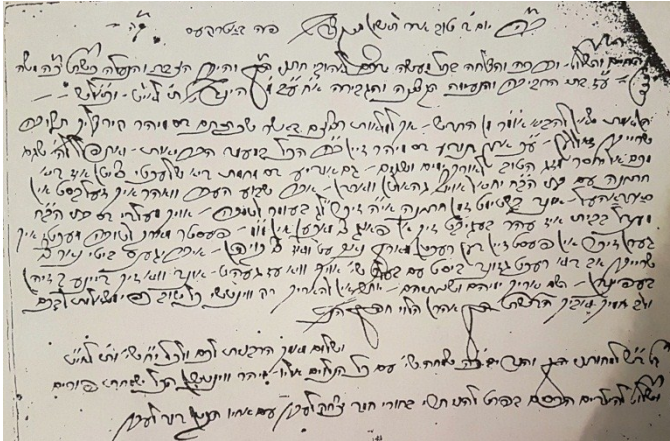
מצאצאיהם: בנם יצחק בלומנטל [נזכר במכתב (דלהלן)] של רבי אהרן טויבר אל חתנו-אביו רבי משה בשנת תקצ"ד]; בנם רבי דוד בלומנטל [נזכר אף הוא במכתב הנ"ל. גר

בנאגראד-בערצעל. נפטר כ"ג אב תרס"ד. זוגתו מרת מירל בת רבי שמשון גרינבוים נפטרה י' תמוז תרס"ט, ושם מנוחתם כבוד. נוסח וצילום מצבותיהם ראה ב'עלי זכרון' 28 עמ' מח-מט. ומה שנכתב שם שאשת בנם רבי משה בלומנטל היתה מרת בתי', העירני הרב שמעון יוסף דייטש, ששמה הי' 'רחל בלימה' בתו של רבי מרדכי ווייס מסערדאהעל ומרת שרה בת רבי יחיאל הלוי טויבער הנזכרים למעלה. נפטרה כ"ח כסלו תרנ"ה ומנו"כ בהר-הזיתים. לידה קבור בעלה רבי משה שנפטר י"ז אד"א תרס"ב]; בנם רבי יעקב בלומנטל [יליד תר"ו לערך. גר בסערדאהעל ולאחר מכן בירושלים. שם נפטר ביום י"ב חשוון תרע"ז. זוגתו מרת לאה בת רבי מאיר ב"ר יוחנן הלוי ואזנר מסערדאהעלי נפטרה בירושלים י"א אדר ב' תרח"צ]; בתם מרת אסתר [נפטרה כ"ג אייר תרל"א ומנו"כ בוואיטצען] אשת רבי זכרי' ב"ר אהרן הלוי ואלעס [בזיווגו הראשון. נפטר בירושלים כ"ב כסלו תרנ"א].

הרב שמעון יוסף דייטש מסר לנו צילום מכתב משפחתי נלבב מה'יד אהרן' אל חתנו רבי משה בלומנטל ואת העתקתו (את הצילומים קיבל מהרב חיים צבי שווארץ מב"ב והרב מרדכי שווארץ משיכון סקיוורא):

ב"ה. יום ד' טוב אדר ראשון תקצ"ד לפ"ק פה באטרקעס

החיים והשלום, וברכה והצלחה בכל מעשה ידכם לאהובי חתני הק' והיקר הנכבד והנעלה כש"ת כ"ה משה יצ"ו ע"ז [=עם זוגתו] בתי החביבה והנעימה הקצינה והגבירה א"ח ע"ב [=אשת חיל עטרת בעלה] מ' הינדל תי' לאי"ט, וכאל"ש [=וכל אשר לו שלום].

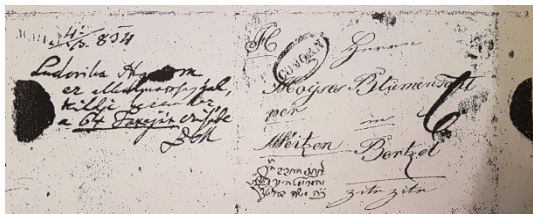
הן אמת שאין להביא אומ"ר מן החדש, אך למלאת רצונכם באשר שכתבתם דס מיהר קירצליך תשובה שרייבן זאללען [=שנכתוב בהקדם תשובה]. ע"כ אתן תודע [=ידיעה] דס מיהר זיין

[=שאנחנו] ב"ה הכל במעמד הבריאות. ואתפלל לה' שגם מכם אל יחסר מזג הטוב לאורך ימים ושנים. גם אודיע דס מחמת דיא שלעכטי צייטן [=מחמת הזמנים הקשים] איז דיא חתונה עם בני הבח' יחיאל אויף גהאלטן ווארדן [=התעכבה], אבר [=אבל] שבוע העבר וואהר איך זעלבסט אין [=הייתי בעצמי ב] סארדאָהעל אונד בשטימט [=וקבענו] זמן חתונה אי"ה זיכר [=אכן ב] ל"ג בעומר לטובה. אויך מעלדי דס [=גם אודיע ש] בני הבח' מענדל בבית איז עהר בעגיבט זיך אן פאנג צו מאכען אין מו"מ [=עומד להתחיל לעסוק במסחר]. פעסטער מארק לטובה מעכטי איך גערן זיכר אין פעסט זיין דען רעכטן מארק נאך עטוואז צו קויפן [=ברצוני להיות בפעסט בימי השוק כדי לערוך קניות]. איבריגענס ביטי נאר צו שרייבן אב דו רעכט גזונד ביסט עם בעלך שי', אויך וויא עז געהט, אונד וויא זיך דייע 2 זיהן בעפינדן. [=מלבד זה אנא תכתבו אם את בקו הבריאות עם בעלך שיחי', ואיך הולך לכם. ומה שלומם של שני הבנים]. השם יאריך ימיהם ושנותיהם. יותר אין להאריך רק ווינטשי [=מאחל] כל טוב כפי משאלות לבכם ולב חמיק ואביך הדש"ת

הק' אהרן הלוי חפ"ק הנ"ל

ושלום מאמך הרבנית לכם ולכל י"ח שי' ותי' לאי"ט

גם ד"ש למחותני הק' והנדיב כ"ה שמחה שי' עם כל הנלוים אליו. מיהר ווינטשען [=אנו מאחלים] הכל שמחת פורים

ושלום להילדים הרכים בפרט להני תרי בחורי חמד יצחק לעבן [=שיחי'] עם אחיו הקטן דוד לעבן.

מעל"ד: לחתני החביב הק' והמרומם היקר כש"ת משה

בערטצל - ובלועזית: Moyses Blumentahl ... Bertzel

במכתב הנ"ל מזכיר רבי אהרן בן נוסף שלו בשם מענדל, ואכן ביד אהרן ח"ב מזכירו המור"ל בהקדמתו (עמ' טו): "עוד הי' לקדוש זקינינו תאומים כמו שרשמתי למעלה [שם בעמ' יא העתיק רישום ממנו: נולדו לי תאומים בשנת ולסדר תאומים בבטנה (=תקס"ד)], וגם הי' לו עוד בן אחד ושמו מענדל ז"ל, כפי מה שרשם בפנקס מעשר שלו וז"ל: וחמשה עשר ז"ה לשכר לימוד לבני הילד מענדל, והוא ג"כ נפטר בדמי ימיר".

אולי הוא בנו בשם הלועזי מארטון טויבער, הנזכר במפקד באטורקעז בשנת תר"ח כיליד נאדאשד בן 35, עם זוגתו קאטי לבית רענער (רענעץ) ילידת באטורקעז בת 30, וילדיהם ילידי באטורקעז: מוזעס (בן 12 [השאיר אחריו צאצאים]), שימון (9 [השאיר אחריו צאצאים]), מיהאי (5 [זוגתו נעטי עהרנוואלד. השאירו אחריהם צאצאים]), איזאק (בן שנה), אסתר (12). [נפטרה 1 ינואר 858, תר"ח].

גם בנו רבי יחיאל שהובא למעלה במאמר נזכר במפקד משנה הנ"ל בסערדאהעל: מיהאי טויבער יליד באטורקעז (!) בן 45, עם זוגתו רוז' גרינוואלד ילידת סערדאהעל בת 35, וילדיהם ילידי סערדאהעל: שארי (בת 12), האני (בת 8), מרכוס (בן 6), מוזעס (בן 4). רבי יחיאל שנפטר כאמור בשנת תרמ"ג, רשום במאטריקל הפטירות שם שהיה אלמן בן 80. לפי שני הרישומים הנ"ל נולד רבי יחיאל בשנת תקס"ג, אמנם כפי שכתב רבי אהרן בפנקס המעשר (שהובא למעלה) הרי בר"ח חשון תקס"ט היה ד' שנים ומחצה לנישואיו, דהיינו שנישואיו הי' באמצע שנת תקס"ד. כך שהנכון כפי שהובא למעלה במאמר שרבי יחיאל נולד בשנת תקס"ט.

בנוגע לבנו רבי יהושע הלוי טויבער אב"ד טעטינג. העירני הרב שמחה בונם יוסף סיימון שבמוזיאון היהודי בפראג (מס' 321. העתק בביהסה"ל) ישנו חיבור ממנו בכתב יד על סוגיות הש"ס (56 דף). בראש הכת"י רשום: "זה הפנקס שייך לי לשמי לכתוב בו חידושי תורה מה שיחנני ה' ... יהושע טויבער הק' בן לאאמ"ו הגאון מהו' אהרן הלוי לע"ע אב"ד ק"ק באטארקעס יע"א ... שנת ת"ר לפ"ק".

נספח

כתבי הוראה לרבי גרשון וואלף בנעט

מרבי יחזקאל בנעט, רבי יהודה אסאד ורבי אהרן הלוי טויבער

ומכתב מרבי מנחם א"ש אודותיו

רבי גרשון בנימין זאב נולד בשנת תקצ"א לערך לאביו רבי משה בנעט אב"ד מאלאצקא. בשנת תר"ד נשא את מרת חנה שרה [נפטרה י"ח סיון תרס"ח] בת רבי שלמה גאנצפריד רב"ד אונגוואר בעל קיצור שו"ע ושא"ס. כיהן כדיין ומגיד מישרים באונגוואר במשך נ"ו שנה, עד לפטירתו ביום כ"א אייר תר"ע ומנו"כ באונגוואר.

בגנזי משפחת ה'יריעות שלמה' אב"ד מאקאווא נמצאו שני עמודים ובהם העתקות מכתבי ההוראה שקיבל מגאוני זמנו, עם אישור על נכונות ההעתקה מרבה של אונגוואר רבי מנחם א"ש. התעודות נעתקו ע"י הרב שלמה וייס ותשו"ח"ל.

בעזה"י

כשבאתי הנה ק"ק פרעסבורג יע"א, מצאתי את שאהבה נפשי, ממשפחתי ומבית אבי, ידידי וחביבי, ה"ה הבח' המופלא, הפלא ופלא, ברכת ד' מלא, בתורה וביראה, ולבו הרבה חכמה ראה, חרוץ ושנון, זית רענן, כבוד מו"ה גרשון וואלף נ"י, בן הרב המופלג מו"ה משה נ"י בנו של אחי הגאון מו"ה מרדכי בנעט זצלה"ה, שהי' אב"ד דק"ק שטאמפפען יע"א, ומצאתי וראיתיו, כי מלא כרסו בתורה, ויראתו קודמת לחכמתו, תהיתי על כנו בעיני הוראת או"ה ומצאתיו בקי בהן כחד מיושבי על כסא הוראה, ובהרבה סוגיות הש"ס שעשעתי עמו, מנגח בשכלו הזך אנה ואנה, סותר ובונה, קולע אל השערה ולא יחטא, לכל אשר יבטא, שפתותיו שושנים, חציו שנונים, ומה לי להאריך בשבח, ידעתי כי ימצא חן בעיני כל רואיו, ויסכימו עמי ויהיו בסומכי נפשו בכל עת ועונה להרים קרנו.

דברי הכותב והחותם פה ק"ק פרעסבורג יע"א יום ג' כ"א אדר ראשון תר"ג לפ"ק.

הק' יחזקאל בהר"ב מו' יעקב בנעט זצלה"ה

בעזה"י

הנה תלמידי הותיק, מלא ברכת ה' כיומין עתיק, ה"ה הבחור המופלג בתורה ויראה טהורה וחכמה מפוארה, חרוץ ושנון מופלא כבוד שמו תפארת מו"ה גרשון וואלף, בהרב מו"ה משה בנעט נ"י, פרי עץ הדר וענף עץ אבות, מאז אשר למד ושנה הרבה ושתה בצמא מים שלנו בבית מדרשינו בעומקה של הלכה, עלה מעלה בישיבה רמה והוסיף לקח טוב בחידודו וליבונו, אם גם עתה לא תהיתי אקנקנו, אבל ראיתי כתב יד קודש מכבוד י"נ הרב הגאון הגדול צדיק יסו"ע מו' יחזקאל נ"י אב"ד דק"ק נייטרא, שכתב עליו אוננו, וידו סמכתהו אחר אשר נסהו ובחנו בים התלמוד ופסקי הלכות בעיני הוראת או"ה ומצא אותו בקי גמיר וסביר, תורת ה' בלבו ובפיו

שנונים, והנני מסכים לכל האמור עם הספר כ"י קודש מהגאון הנ"ל נ"י שיחי' דהן הן וכל מן דין סמוכו לנו. ישלח ה' עזרו מקודש, וחפץ ה' בידו יצלח. הכ"ד לכבוד התורה ולומדיה לשמה. **סעמניטץ** [יום] ב' ז"ך א"ר תר"ג.

הק' יהודא אַסאַד

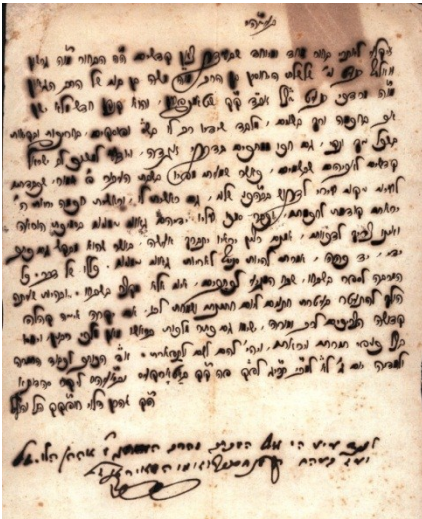
למראה עיני היו גוף המכתב כתב ידו של רבי מורי [הגאון] המנוח מה"ו יחזקאל **בנעט** [זצ"ל ויבדל] לחיים כתב ידו של [הגאון] מה"ו יהודא אַסאַד נ"י אבד"ק ס"ה יע"א אשר אני מכיר את כתב יד קדשם.

וע"ז בעה"ח הק' מנחם בן אמר"ה מאיר א"ש ז"ל

*

בעזה"י

איקלע לאתרי בחור אחד ומיוחד שבעדר צאן קדשים ה"ה הבחור מו"ה גרשון וואלף **בנעט** נ"י שלשלת היחוסין בן הרב מו"ה משה בן בנו של הרב הגאון מו"ה מרדכי

בנעט זצ"ל אב"ד ק"ק שטאמפפען. והוא קנקן חדש מלא ישן אב בחכמה ורך בשנים, מלבד שידיו רב לו בש"ס ופוסקים, בחריפות ובקיאות בשכל זך ונקי, גם חכו ממתקים בדברי אגדה, ויודע למשוך לב ישראל קדושים לאביהם שבשמים, כאשר שמעתי מפיו בשבת העבור פ' אמור, שכבדתי לעיני זקני עירי לדרוש בבהכ"נ שלנו. גם ראשית לו, ראשית חכמה יראת ה' יראתו קודמת לחכמתו. וכבר סמכו עליו ידיהם גאוני זמנינו בסמיכת הוראה ואינו צריך לדכוותי, אמנם רצון יראיו יתברך אעשה, באשר שהוא מבקש גם כתב ידי, יד כהה, אמרתי להיות סניף לאריות גאוני

זמנינו. כללו של דבר, כל המרבה לספר בשבחו, שבח המגיע לכתבים, אינו אלא מקצר בשבחו. ובהיות שעתה הולך להתעטר בעטרת חתנים ליום חתונתו ושמחת לבו, אם יקרה איזה קהלה קדושה הצריכים לרב ומורה, ישימו גם כתר מלכות בראשו מאן מלכי רבנן, ויחסו בצל כנפי תורתו ויראתו, ויהי' להם לשם ולתפארת.

א"ד הכותב לכבוד התורה ולומדיה, יום ג' ל"א למב"י תר"ג לפ"ק פה ק"ק **באַטאַרקעס** ובאעה"ח ליקר סהדותא

הק' אהרן הלוי חופק"ק הנ"ל והגליל

לנגד עיני היל' גוף המכתב מהרב המאה"ג מ' אהרן הלוי ז"ל.

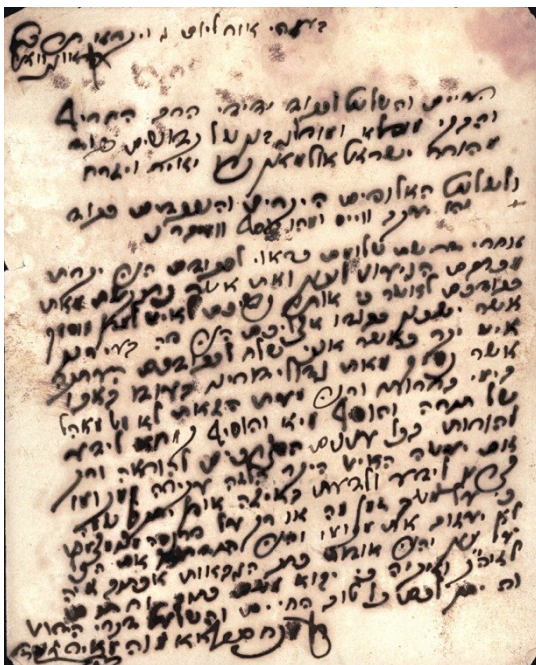
וע"ז בעה"ח הק' מנחם בן אמו"ה מאיר א"ש ז"ל

*

לאחר עיון נוסף בצילומים מגנזי משפחת היריעות שלמה, מצאנו מכתב מרבי מנחם א"ש אל רבי ישראל אולמן בנו של היריעות שלמה ושאר ראשי עדת החרדים במאקאווא, רבי יעקב ווייס ורבי יוסף וועבער, המגלה את מטרת משלוח התעודות הנ"ל, שכן רבי מנחם הציע את רבי גרשון וואלף למשרה תורנית במאקאווא, כנראה לאחר הסתלקות היריעות שלמה, וז"ל המכתב:

בעזה"י אור ליום ג' ויקרא תרכ"ג פה אונגוואר

החיים והשלום לכבוד ידידי הרב החריף והבקי מופלא ומופלא בנן של קדושים כבוד מהורר ישראל אולמאן נרו יאיר ויזרח. ולשלום האלופים היקרים והנכבדים כבוד מהו יעקב ווייס ומהו יוסף וועבר נ"י

אחרי דרישת שלוםם כראוי לכבודם, הנה יקרת מכתבם הגיעוני לנכון, ואת אשר נתבקשתי מאת כבודכם לאשר כי אותה נפשיכם לאיש למדן מוסמך אשר ישכון כבודו אצלכם. הנה פה בעירנו איש יקר, כאשר אנכי שלח לכבודכם העתקה אשר נסמך מאת גדולי דורינו בעודו באבו בימי בחרותו. והנה מעת הזאת לא מש מאהל של תורה והוסיף מיא והוסיף קמחא לידע להורות בכל ענינים הנצרכים להוראה. ורק אם יעשה האיש היקר הלזה עקירה ממקומו צריך לידע ולדעת באיזה אופן יתקבל שמה, כי על משך זמן מה או רק

על פרנסה מצומצמת לא יעזוב את מקומו. והנה הודיעוני את הכל על נכון.

והנה אודות כתב הגבאות אכתוב אי"ה לאה"ק, ואקוה כי יבוא משם כתוב וחתום. וה' יתן לכם כל טוב החיים והשלום. דברי הדר"ש'

הק' מנחם בלא"א מוה מאיר א"ש ז"ל

Sandor Bacskai
Budapest

שאנדור באטשקאי
בודאפעסט

רבני מחוז סאבאלטש בשנת תרמ"ד

בארכיוני הונגריה נשתמרו רישומים (מאטריקלים) של הקהלות היהודיות מלפני שנת 1895 (תרנ"ה) ורישומים אזוריים (מאטריקלים) מלפני אוקטובר 1895, וכן מפקדים שונים המסייעים לחקר שרשי המשפחות ולתולדות קהילות הונגריה. בנוסף ישנם מסמכים המהווים מקורות בעלי ערך. למשל בין המסמכים הישנים בארכיון המחוזי של נירעדהאזא ניתן להיתקל במסמכים מענינים ואף בעלי ערך היסטוריים. כך נמצא שם את הרשימה המקורית של תלמידי ה'ערוגת הבושים' מקליינווארדין משנת 1887 (תרמ"ז) שפורסמה ב'עלי זכרון' 17.

szabolcs megye A. 1887. 10. 6. Sziasz Szalai felől Hozzáig

Az egyes Szabolcs egyházközségek működő rabbiként szolgáló Simulacra.

szabolcs megye	az egyes szabolcs egyházközségek működő rabbiként szolgáló	Simulacra	az egyes szabolcs egyházközségek működő rabbiként szolgáló	Simulacra	az egyes szabolcs egyházközségek működő rabbiként szolgáló	Simulacra
1. Szabolcs megye	1. Szabolcs megye	1. Szabolcs megye	1. Szabolcs megye	1. Szabolcs megye	1. Szabolcs megye	1. Szabolcs megye
2. Szabolcs megye	2. Szabolcs megye	2. Szabolcs megye	2. Szabolcs megye	2. Szabolcs megye	2. Szabolcs megye	2. Szabolcs megye
3. Szabolcs megye	3. Szabolcs megye	3. Szabolcs megye	3. Szabolcs megye	3. Szabolcs megye	3. Szabolcs megye	3. Szabolcs megye

15

עמוד מרשימת רבני מחוז סאבאלטש - תרמ"ד

הייתי רוצה להתייחס כעת בקצרה לרשימה שמית של רבני מחוז סאבאלטש-סאטמר-בערג, תחת מס' IV. B. 404. XIV. 69/1884 השנה ניתן לראותם בחומר הסרוק של אתר הארכיון.

במקורו החומר התייעודי החל כאשר משרדי הדתות והחינוך ההונגריים החליטו בשנת 1884 (תרמ"ד) על רפורמה במינהל הציבורי. כתוצאה מכך חל שינוי בגבולות חלק מן המחוזות, וכתוצאה מכך גם באזורי פנקסי הרישום (המאטריקל), ואף בפנקסי הרישום היהודיים חלו שינויים לעומת הרישומים מלפני שנת 1885 (תרמ"ה).

החל מינואר 1886 (תרמ"ו) כל הקהילות היהודיות היו חייבות להשתמש באותו פורמט סטנדרטי ולציין יותר נתונים בפנקס. בכוונת המינסטריום הי' להסדיר את מעמד הרבנים והמורים. על פי תקנות אלו היכולת בהונגריה למלא את תפקיד הרב הוא רק לנתין הונגרי שלמד בגימנסיה או

לפחות גמר בית ספר יסודי (8 שנים) ושהיו לו תעודות על כך. לשם כך נערכה הרשימה הנ"ל.

יתכן שעבור רבים לא יוסיפו הנתונים מאז דבר, אף בכל זאת לא יהיה מיותר לפרסם את הנתונים. בסוגריים אכתוב את ההשלמות שלי לזיהוי האישים.

מנהרט גליק קעמעטשע (Kemece). יליד 1819 (תקע"ט) בבוקוני (Bököny). את לימודי הרבנות למד באופן עצמאי. יודע רק מעט הונגרית.

רבי מנחם גליק, אביו רבי גדליה, אמו אסתר אורנשטיין. אשתו פאני גוטמן. נפטר ד' אלול תרס"ה (4 ספטמבר 1905 בשעה 6 בבוקר) ונקבר בקעמעטשע. על פי המצבה נפטר בגיל 87, ועל פי המאטריקל בגיל 85)

נוסח מצבתו: פ"נ / הרב הצדיק / מו"ה / מנחם / בן הה"צ החרוף / מו"ה גדלי' מבוקין ז"ל / רועה נאמן לעדתו / מתהלך צדיק בתמתו / נר מצוה ואור תורה / חוקי א-ל בנפש ברה / משנה גמרא והלכות / במוסר ה' דרש להורו[ות] / נכר בלב ונקי כפים / ארחות צדק הדרין פעמנו / סתרנו מגן ומטיב צעדנו / תום ואמת האירו נתיבתו / רצון קונו עשות חתולתו / זירז לאסוף מלוא חפנים / צקון לחשו שפך לב כמים / לעולם זכרון לנו לענ[י]נים / נתקבל בקהילתנו בשנת תר"כ / ויצאה נשמתו בטהרה בן פ"ז / שנים ברביעי לחודש אלול / תרס"ה לפ"ק / תנ"צ'ב'ה'

איזראל אידליס נאדי-האלאס (Nagyhalász). יליד 1824 (תקפ"ד) בפאצין

(Pácín) מחוז זמפלין. למד תלמוד באופן עצמאי. יודע היטב הונגרית.

רבי ישראל אברהם אידליס, אביו רבי משה יהודה מוועקע (Véke), אמו האני גרינוולד. אשתו ריזה גראובארט. נפטר י"א אייר תרס"ג ונקבר בנאדי-האלאס).

נוסח מצבתו: פ"נ / הרב הצדיק חסיד עניו ונבון / ישיש שבע רצון אב לחכמים / אשר בצדקו רבים השיב מעון / בעז ניבי מתק שפתיו הנעימים / ישרו הצניע וצעד דרך התמימים / מרנא ורבנא / ישראל אברהם / בן מו"ה / משה יהודה עדליס זצ"ל / הרב אב"ד פה ק"ק האלאס יע"א / נפטר י"א אייר שנת תרס"ג לפ"ק / תנ"צ'ב'ה'

יוסף בליך גאווה (Gáva), יליד 1822 (תקפ"ב) במישקולץ. למד בבתי הספר (ישיבות) של נייטרא 3 שנים, אונגוואר שנה, פרשבורג שנה, סערדאהעלי שנה. יודע הונגרית.

רבי יצחק יוסף בליך כנראה לא נולד במישקולץ אלא בהעיא-טשאבא (Hejőcsaba). הוריו רבי נתן בליך הרב בהעיא-טשאבא ומרת אסתר לבית רוזנבוים. סבו רבי מאיר אברהם מחבר ספר 'פרי צדיק'. זוגתו הראשונה לוטי ליכטנשטיין, השניה מארי קליין. רבי יצחק יוסף נפטר י"ט אדר תרס"א ונקבר בגאווה).

נוסח מצבתו: פ'נ' / הרב הגאון החסודי) ועניו שהי' / זרע קודש מצבתו / מו"ה / יצחק יוסף זצוקל"ה / הי' אב"ד פה גאווה מ"ה שנה / צודקתו) ופרישתו אין למלל / נאסף לדאבון נפשינו י"ט אדר / תרס"א לפ"ק / תנצבה / נכד הגאה"ק מהרמ"א / אבד"ק טשאבא זי"ע

בנימין אייזנבערגער טיסאברצעל (Tiszabercel).

יליד 1808 (תקס"ח) בסערעדנא (Szerednye) מחוז אונג. לא הלך לבית ספר ציבורי. יודע הונגרית.

רבי בנימין אלימלך אייזנבערגער בן ר' יעקב, לפי מפקד היהודים משנת 1848 (תר"ח) הוא נולד בצ'אסלוצ (Császlóc) מחוז אונג. אשתו הראשונה סאלי שטארק, אשתו השניה רוזליה/רגינה פריעד. גר בקיש-טארקאן (Kistárkány), לאחר מכן בקעמעטשע (Kemece) במשך תקופה קצרה, ובסביבות ת"ר הגיע לטיסא-בערצעל. אשתו השלישית ריזל ניחא (נינה) בת ר' נפתלי דוב דאמאסק. נפטר ט"ז חשוון תר"נ (9 נובמבר 1889) ונקבר בטיסא-בערצעל).

נוסח מצבתו: פ'נ' / הרב המאוה"ג / מו"ה / בנימין אלימלך / במו"ה יעקב זצ"ל שימש בכתר / הרבנות יותר מארבעים שנה ונפטר / בש"ט ט"ז לירח מרחשוון תר"נ לפ"ק / בן איש חי רב פעלים מקבצאל / ימיו היקדישני) בהגות בדת אל /

נהג בחכמה עדת ישראל / אותם הורה תורת יקותיאל / לנחותם במסילה העולה בית אל /
 ימים רבים מלך בקהל בארצאל / לדאבון נפש נלקח
 מאתני(?) ארון אל / כבן פ"א עלה להנות משכ[נ]נת אל /
 זצ"ל עדי מתים יחי' אל / ת'נצ'ב'ה'

ונוסח מצבת זוגתו גם היא בטיסא-בערצעל: פ'נ' /
 האשה הרבנית / מרת / ריזל ניחא / בת מו"ה נפתלי דוב
 אשת ההמאה"ג / מו"ה בנימין אלימלך זצ"ל נפטרה /
 בש"ט כ"ד אלול תרמ"ט לפ"ק / רב טוב עשתה עודה
 בחיים / יומם ולילה עסקה מלאכת שמים / זכיות רבות
 אספה מלא חפנים / להיות עזר לאישה בעל כנפים /
 נפשה איותה ותעש בכפלים / ידי' שלחה לאביון לתמכו
 בשתי ידים / חסידה במעשי' תמימה ונקי כפים / אור
 נשמתה תזרח כשמש בצהרים / זכר צדקתה לעד עדי
 עדים / ת'נצ'ב'ה'

איזאק וויינבערגער קישווארדא (Kisvárd),
 קליינווארדיין). יליד 1804 (תקס"ד) בדוקלא,
 גליציה. 69 שנה כבר גר בהונגריה. לפני 52 שנה
 למד בבית ספר לרבנים (ישיבה) בבאניהאד. אינו
 יודע הונגרית.

רבי אברהם יצחק

וויינבערגער בן רבי מרדכי יהושע. תלמיד רבי צבי
 חריף אב"ד באניהאד ואויבן ישן
 (Altofen/Óbuda). אשתו שרה העלער [בת רבו
 הנ"ל]. משנת 1817 (תקע"ז) אב"ד
 גאלגוך/פריישטאט (Galgóc/Freystadt) ומשנת
 1836 (תקצ"ו) אב"ד קישווארדא. נפטר י"ב חשוון
 תרמ"ה (31 אוקטובר 1884) ונקבר בקישווארדא).

נוסח מצבתו: פ"נ / אדונינו מורינו ורבינו עטר' / צבי
 תפארתינו אשר בצוואתו / סגר עלינו המדובר בהלולו
 / הרב מו"ה אברהם יצחק בן / מו"ה מרדכי יהושע
 זצללה"ה / הרביץ תורה ויראה בישראל / חמשים
 ושלוש שנים ויותר / מארבעים שנה ישב על / כסא
 הרבנות פה ק"ק קו"ד / והגליל יצ"ו נפטר בשם טוב /
 בן שמונים שנים י"ב מרחשון / תרמ"ה לפ"ק /
 ת'נצ'ב'ה'

עמנואל ברודי נירטאש (Nyírtass). יליד 1859 (תרי"ט). מקום הלידה לא ידוע). למד בבית ספר יסודי בקישווארדא (קליינווארדיין) ואונגוואר. יודע הונגרית.

רבי מנחם ברודי בן רבי אברהם אב"ד נאדי-ברעזנא (Nagyberezna) ומרת אסתר בת רבי אברהם יצחק ויינבערגער אב"ד קישווארדא (קליינווארדיין). אשתו מארי לעווי בת רבי משולם פייש הלוי לעווי אב"ד ניר-טאש (Nyírtass). משנת 1882 (תרמ"ב) אב"ד ניר-טאש, משנת 1902 (תרס"ב) בקאלוב (Nagykálló). נפטר ח' אב תרצ"ח (4 אוגוסט 1938 בשעה 4 אחה"צ) ונקבר בקאלוב).

נוסח מצבתו: יזכר צדיק לברכה לפ"ק / כ"ת / פ"נ / מנהיג דורינו נזר תפארתנו חמדת לבבנו מנהל מדינתנו / כ"ק אדונינו מורינו ורבינו / מאירת אישון עינינו, חושך פתאום נפל בעדינו / כי נפלה עטרת ראשינו, מ'נ'ח'ם' משיב נפשינו / נר ישראל מנורה הטהורה, עמו שריא נהורא / מאתו תצא תורה, אשרי להדור אשר בתוכו הי' שורה / חכם אוצר המזומה(1), קדוש היה כעולה תמימה / ניהג עדתו בחכמה ובתבונה, ועשה שלום עד שיבה וזקנה / מרן רבינו גבר ענוותן ושפל ברך, והי' לנו מנהל ימ"י א'ר"ך' / גדול בדורו וגדול בערך, בפי כל ישראל ברוך ומבורך / בקול מעורר

הכוונה, בתפילתו הזכה והרמה / קרב תלמיד' לדרך ישרה, בדרכי החסידות לעבדה ולשמרה / רודף צדקה דלים ורשים, וזן לאלפי בחורי צאן קדשים / כל לב דוי ומרה, בדברי פיו מושיעו בעת צרה / אבד חסיד מן הארץ נשמע בחוצות, רביה"ק הלך למנוחות / מי יורה לנו חוקים ותורות, אמרת ד' אמרות טהורות / דרשותיו הי' נעימה ויפה, כמים קרים על נפש עיפה / מלא רוח עצה וגבורה, ופניו האיר כאספקלריא המאירה / את העם שפט יפה וברה, בדעת ובחכמה נסתרה / פה קהילתנו המפוארה, כשבעה ושלישים שנה / ה"ה הרב הגאון הצדיק המפורסם ב"ק חו"פ / מרא דכולא תלמודא מקרא משנה גמרא ואגדא / פאר הדור והדרו, תלמודים(1) לאלפים הרועים בעדרו / זקן ונשוא פנים, שפתותיו שושנים, ודבריו נשמעים / אשרי אנשיו ואשרי תלמידיו השומעים בכל עת את חכמתו הנפלאה / בשפה ברורה ובנעימה יוצא מפי אדם גדול בקדושה ובטהרה / מרן רבינו הגדול ר' מנחם בראדא זצ"ל אב"ד / דפק"ק קאלוב והגלילות יע"א / בן להגה"צ מו"ה אברהם אב"ד דק"ק ברעזנא זצ"ל / יצאה נשמתו בטהרה אור ליום עש"ק שמונה ימים לחדש מנחם אב תרח"צ לפ"ק / ת'נ'צ'ב'ה'

שאלאמון בריסק טיסא-דאדא (Tiszadada). ליד 1843 (תר"ג) בפעלשא-ניאראד (Felsőnyárad) מחוז בורשוד. לימודים בגימנסיה ובית ספר ריאלי לא סיים. רבני אוהעל (sátoraljaújhely) ופרסבורג (pozsony) הכשירו אותו במדעי היהדות. יודע הונגרית.

(רבי **יהושע בריסק** בן רבי משה שמואל בריסק דיין בפעלשא-ניאראד ומרת קאטאלין ליברמן בת רבי שמעון אב"ד סינא (Szina). אשתו הראשונה מרת פראדל בת רבי מנחם גרשון גרינוואלד אב"ד בודרוג-קערעסטור (Bodrogkeresztúr). אשתו השניה מרת אסתר בת רבי דוד יעקב דוידוביץ' מנאדי-טאראניא (Nagytoronya). משנת 1881 (תרמ"א) אב"ד טיסא-דאדא. נפטר כ"ח כסלו תרע"ח (12 דצמבר 1917) ונקבר בטיסא-דאדא).

נוסח מצבתו: פ"נ / אבינו רוענו מורנו ורבנו הרב / הגאון הצדיק המפורסם חסידא / ופרישא נהורא נפישא איש / חמודות פועל צדקות ביתו / פתוח לרוחה בצלו חסו למנוחה / שלשלת היוחסין / כקש"ת ר' יהושע בריסק זצלה"ה / שהיה אב"ד ורועה נאמן לעדתו / כאן

טיסא דאדא מ"ה שנים / בן הרהגה"צ מוה"ר משה שמואל זצ"ל / דומ"ץ נאיראד / נפטר בשם טוב ד' חנוכה / כ"ח כסלו תרע"ח / תנצב"ה

יודא גרינפעלד סעמיהאלי (Büdszentmihály). ליד 1834 (תקצ"ד) באוהעל (Sátoraljaújhely). למד אצל [או: הוסמך לרבנות ע"י] הרבנים באוהעל, בערעגסאז, חוסט, וסיגעט. יודע מעט הונגרית.

(רבי **יהודה גרינפעלד**, אביו רבי שמעיהו, אמו פעפי זיכרמן. תלמיד הרב מצאנז בעל ה'דברי חיים'. אשתו אסתר בת רבי מרדכי קאהאן. היה סוחר בחוסט, ומשנת 1873 (תרל"ג) אב"ד סעמיהאלי. נפטר ג' אדר תרס"ז (17 פברואר 1907 בשעה 2 לפנות בוקר) ונקבר בסעמיהאלי).

נוסח מצבתו: פ"נ / שר וגדול נפל רך ומשוח / אבד חסיד ישר באדם ויקר רוח / גבר הוקם
על מרומי קרת / שמן תורק שמו לתהלה ולתפארת / בישראל ו'ה'ו'ד'א' גפן נטוע /
גולת הכותרת אור זרוע / מה יקרו אמריו לאוזן שומעת / מה מתקה תורתו למטיב דעת /
הרב הגאון חסיד ועניו / כש"ת מו"ה יהודא בן הרבני / החסיד מו"ה שמעיהו / העמיד
תלמודים(!) למאות והרביץ תורה / ויראה פה סעמיהאלי שנים ושלשים / שנה ונפטר בשם
טוב בשלשה ימים / לחודש אדר שנת תרס"ז לפ"ק / ת'נ'צ'ב'ה'

יאקאב פריעד טיסא ליק (Tiszalök). יליד 1835 (תקצ"ה) בפעלשאפאלו
(Felsőfalu) מחוז סאטמאר. לא סיים בית ספר רשמי/ציבורי, את הקריאה
וכתיבה בהונגרית וכן את לימודי היהדות למד אצל אביו המנוח שהיה הרב
במארגיטא. יודע הונגרית.

רבי חיים יעקב פריעד נולד באוואש-פעלשא-פאלו - ניגרעשט (- Avasfelsőfalu
(Negrest). אביו רבי אברהם אהרן צבי אב"ד ניגרעשט ומארגיטא (מארגערעטין).

אשתו בעטי לבית ווייזר ממונקאטש. משנת
1868 (תרכ"ח) רב בנירמעדיעש (Nyírmeggyes)
ומשנת 1872 (תרל"ב) בטיסא-ליק. נפטר כ"ד
טבת תרע"ו ונקבר בטיסא-ליק.

נוסח מצבתו: ... / ...נו ורבינו / ..... הה"ג הצדיק
ח"ב ... מלא... / הרב / מו"ה **חיים יעקב** ... /
בהה"ג והקדוש מו"ה אברהם אהרן צבי ... / חכם
חסיד ועניו בישראל גדול שמו / ידיו רב לו להורות
הלכה ברירה(!) לעמו / יום ולילה בתורת ה' ה'
יגיעתו / ס'ג' שנים ה' מורה דרך לעדתו / יראתו
ה' תמיד קודמת לחכמתו / ע' שנים הנהיג ברבנות
בקדשתו / קולו קול יעקב מזוקק שבעתים / בעמדו
להתפלל המשיך ב"י לאל חיים / בן יחיד ה'
לאבותיו ולנזר תפארה / נפשו שפלה ורוח נמיכה(!)
ועיניו טובה / **אברהם** אביני(!) ישמח לקראתו באלה

הדברים / **אהרן** הכהן בשביל... ק.... / **צבי** וחמיד לעסוק ב... חסדים / אהה כי נשבה ארון
אלקים / ונ"נ ביום עש"ק וארא / ביום כ"ד לחודש טבת שנת עתרו לפ"ק / ת'נ'צ'ב'ה'

יוסף רוטנברג ניר-מאדע (Nyírmada). יליד 1853 (תרל"ג) בהאליטש
(Halics) גליציה. למד רק בישיבות לרבנים. משלם מסים בהונגריה עשר
שנים. הונגרית יודע מעט.

רבי יהוסף הלוי רוטנברג, אביו רבי צבי מ-טלוסט (Tluszte), אמו אסתר. אשתו
שרה לעוו, בת רבי משולם פייש הלוי אב"ד ניר-טאש (Nyírtass) שנפטר ב-כ"ח

סיון תרל"ג (23 יוני 1873), ומילא הוא את מקומו. בשנת 1878 (תרל"ח) נתמנה לאב"ד ניר-מאדע, משנת 1894 (תרנ"ד) דיין בדעברעצין, ומשנת 1898 (תרנ"ח) אב"ד קאסאני (Kaszony). שם נפטר ביום כ"ג חשוון תרע"ב).

נוסח מצבתו: פ'נ' / יוסף הצדיק הגאון קדוש ישראל / העובד אלקים וצדקתו עם ישראל / ומנעוריו בנפשו הטהורה עסק בתורה / סתרי חכמה בינה ודעת לו לישרה / פעל בקדושת תפלתו רבים לעזרה / השיב רבים מדרכי עקלתון לדרך ישרה / לבבות ישראל הלהיב לא-ל איום ונורא / וימצא יוסף ח'ן' שנים בעלותו הסערה / יחד נפש רוח ונשמה למחצב מקורה / ה"ה מורינו ורבינו הגאון / הצדיק הקדוש המפורסם / מן יהוסף הלוי זצ"ל / בהרה"צ מ' צבי נכד לרבינו הקדוש בעל המחבר / סה"ק עטרת צבי / מזידיטשוב זצלה"ה / שבה רוחו לאלקים ביום ג' חיי שרה / כ"ג לירח מרחשוון תרע"ב לפ"ק / ת'נ'צ'ב'ה'

בערנאט בנדיקט נאדי-קאלו (Nagykálló, קאלוב). יליד 1821 (תקפ"א) בנאכוד (Náchod)

צ'כיה. סיים במורביה 4 כיתות יסודי אבל לא יכל להוכיח זאת. בשנת 1840 (ת"ר) הגיע עם הוריו להונגריה. דובר וכותב הונגרית.

(רבי ישכר אברהם בנדיקט-בנעט, אביו רבי ישעי' אב"ד נאדי-קאלו, סבו רבי מרדכי אב"ד ניקלשבורג. אמו גיטל לעווי בת רבי אלעזר לעוו בעל ה'שמן רוקח' אב"ד אבאי-סאנטו (סאנטוב). אשתו לאה בת ר' משה יעקב פרידמן מהומנא. לאחר פטירת אביו, משנת 1865 (תרכ"ה) כיהן כאב"ד נאדי-קאלו. נפטר 1 ינואר 1902 בשעה 1 בצהריים (=כ"ב טבת תרס"ב) ונקבר בנאדי-קאלו).

נוסח מצבתו המחודשת: פ"נ אדונינו מורינו ורבינו הרב הגאון / הגדול / צדיק ונשגב ענף עץ אבות קש"ת / מהו"ר / ישכר אברהם בנעט / ז"ל / בנו של הגאון האמיתי ר' ישעי' בנעט זצ"ל / יגון ואנחה נשמע בגבולנו

/ שאת ושבר נקרא בעירנו / כתר שם טוב הורם מראשינו / רון שיר ושבח שבת ממעט
 מקדשינו / אור המאיר כבה מחלונותינו / בכה לדורות השאיר בעונותינו / ראש ועטרה
 תפארתינו / הוי אדון והוי הודו / מזה בן מזה ארז לבנון / באברתו יסך לנו ועלינו זרח
 כבודו / נרו לנו לעינים ותורו(תו כסיה[?]) יגנון / עלה לעדן עליון מעון להקת צדיקים /
 טוהר מעלליו ליהנות עדי לתחי' יקום / אחרי שמשו בכתר הרבנות דקהלתינו ל"ז שנים /
 שביק (ל' הי') [לן חיים] [כ"ג] [כ"ב] לחודש טבת תרס"ב / תנצב"ה

קארולי פרידמן נירעדהאזא (Nyíregyháza) קהלת סטאטוס-קווא. יליד
 1830 (תק"צ) בבולדוגפאלווא (Boldogfalva, פרויענקירכען) מחוז מושון.
 הוסמך בביה"ס לרבנים (ישיבה) בפוז'ון (פרשבורג). אינו יודע הונגרית.

רבי יעקב קאפל פרידמן יליד 1835 (תקצ"ה)
 בפרויענקירכען. אביו רבי ליפוט פרידמן [דיין שם],
 אמו שרה הורוואט [הורוויץ]. אשתו הראשונה יוליה
 בת הרמן שפיגל. השניה מארי בת אליאש פלדמן
 (מאונגוואר).

נוסח מצבתו: פ"נ / יעקב אבינו רוענו אדירנו / עטרת
 ראשנו תפארת דורנו / קרן ישראל אלוף ושר התורה / בה
 לילה כיומם האיר אורה / קול דברו שמענו חצב להבות /
 אמונת ויראת ה' נטע בלבבות / פיהו פתח בחכמה אמת
 בלשונו / ללמד עדתו לעשות רצון קונו / בשלום ובמישור
 בשובה ונחת / נדחי חטא ועון השיב מן השחת / שמש
 ומגן לנו פנה מנו סר צלנו / רוחו למרום עלה משם יגן
 עלינו / האבן הקימו בניו שמרי(ם) תורתו / זכרו לכבד לציון
 נוה גויתו / גוית ארי שבחבורה גוף קדוש וטהור של
 אאמ"ר / הרב הגאון הגדול הצדיק האמתי החסיד והעניו /
 פ"ה עה"י נ"י בנש"ק שלשלת היוחסין קקש"ת / מו"ה **יעקב**
קאפל פריעדמאנן נ"ע / רועה נאמן לעדתו ק"ק
 נירעדיהאזא ארבעים שנה / יצאה נשמתו בקדושה ובטהרה
 ביום ב' דחנוכה / כ"ו כסלו תרס"ו לפ"ק

איגנאץ פרידמן נירעדהאזא (Nyíregyháza) הקהלה האורטודוקסית. יליד
 1823 (תקפ"ג) בענטשענטש (Encsencs). יודע לדבר ולכתוב הונגרית. כפי
 שנכתב במסמך מ-27 אפריל 1884 (תרמ"ד) עמד למבחן לפני 3 רבנים
 מקומיים, רבני טשענגער, חוסט ואויהעל, ומהם קיבל את כתבי הסמיכה.
 ישעי' בנדיקט מנאדי-קאלו (קאלוב) כרב מחוז סאבאלטש מינה אותו בשנת
 1852 (תרי"ב) לרב בבאלקאני (Balkány), ומשם לביהאר-נאדי-באיאם

(Biharnagybajom). ועתה בחרו בו כרב הקהלה האורטודוקסית
בנירעדהאזא.

**(רבי יצחק אייזיק פרידמן, אביו רבי משה יוסף. אשתו רחל זילברמן בת רבי יעקב
פרץ הלוי. נפטר י"ט שבט תרנ"ד (26 ינואר 1894) ונקבר בנירעדהאזא).**

נוסח מצבתו: פ"נ / הרב
הגאון הצדיק חכם /
חסיד ועניו כקש"ת
מוה"ר / יצחק אייזיק /
בן מוה"ר משה יוסף
זצ"ל / שימש בכתר
רבנות מ"ב שנה / בק"ק
באיאם ופה נירעדיהאז
/ בקהל ארטהאדאקסן
/ עלתה נשמתו
השמימה בקדושה /
ובטהרה בן ע"ב שנה /
עש"ק י"ט שבט תרנ"ד
לפ"ק / תנצבה

ונוסח מצבת זוגתו: פ"נ
/ רבנית צדיקת
מפורסמת בעונה /
חצבה עמודי' רועים
שבעה / למדם דעת
מוסר ויראה / מרת רחל

בת / מו"ה יעקב פרץ הלוי / אשת הגה"צ אבדק"י פה ואחות הגה"צ / מו"ה נפתלי הירצקא
מראצפערט ז"ל / נפטרה בש"ט בת צ"א ש"ק ה' ניסן ת"ר ע"ג / ת"נ צ"ב ה'

**פערענץ זילברמן אויפעהערטא (Újfehértó, ראצפערט). יליד 1833 (תקצ"ג)
במאריאפאטש (Máriapócs). הלך רק לבית ספר עירוני יסודי. יודע קצת
לדבר ולכתוב בהונגרית.**

**(רבי נפתלי הירצקא הלוי זילברמן, לפי המאטריקל נולד בשנת 1825 (תקפ"ה). אביו
רבי יעקב פרץ הלוי, אמו פאני ווייס. גיסו של רבי יצחק אייזיק פרידמן אב"ד
נירעדהאזא הנזכר למעלה. תלמיד רבי אשר אנשיל הלוי יונגרייז אב"ד טשענגער
ורבי שמואל שמעלקא קליין אב"ד נאדי-סעליש. אשתו הראשונה רוזה זיידנפלד
מהאידו-נאנאש. השניה צילי וייס. בתחילה כיהן כאב"ד קאנטור-יאנושי
(Kántorjánosi) ומשנת 1880 (תר"מ) אב"ד אויפעהערטא).**

נוסח מצבתו: פ"נ / הרב הגאון הקדוש הצדיק / המפורסם מופת הדור / רודף צדקה וחסד, רבים / הולכים לאורו חסיד ועניו / כק"ש מו"ה / נפתלי / הירצקא / בן מו"ה יעקב פרץ הלוי ז"ל / ט"ו'ב' שנים / שימיש (!) פה בכתר / רבנות נפטר לחיי עולם הבא / ט' תשרי ערב יום הקדוש / שנת תרנ"ח לפ"ק ז"ע / ת' נ' צ' ב' ה'

אברהם רייניץ באלקאני (Balkány). יליד 1834 (תקצ"ד) בהעדילא-מאדע (Hegyalja- (Mád). למד בבית ספר יסודי. מדבר וכותב בהונגרית.

רבי אברהם יעקב רייניץ, אביו רבי נתן פייטל אב"ד העדילא-מאדע, אמו רייזל נימן. אחיו רבי יוסף שלמה אב"ד מישקולץ

ורבי יהושע ברוך אב"ד גאלסעטש/טשעטשאווין. אשתו הראשונה רוזה בת דוד שולהאף. השניה לעני בת מנחם מענדל. שימש כאב"ד נאדי-קאפוש (Nagykapos), ומשנת 1874 (תרל"ד) לערך אב"ד באלקאני. נפטר ז' חשון תר"פ).

נוסח מצבתו: פ"נ / הרב הגאון המפואר הצדיק / כקש"ת מו"ה רב / אברהם יעקב ז"ל / בן ה"הגאון מופה"ד מרן מו"ה / נתן פייטל ז"ל / שימש בכתר הרבנית (!) ס"ב שנים / י"ב שנים בק"ק קאפיש וחמשים שנים / פק"ק ונאסף אל עמיו בקדושה / וטהרה ז' חנוכה תר"פ לפ"ק / והובל לקבר למחרתו ביום ח'

/דחנוכה בהספד גדול / ת' נ' צ' ב' ה' / ושם אמו ריזל

~ השארתי לסוף הרשימה את שלשת הרבנים שאנו מכירים פחות מהקודמים ~

יוסף גרוס קאפאטש-אפאטי (Kopócsapáti) מנהל המאטריקל. יליד 1875 (תר"ז) בבאטש-אראניאש (Bácsaranyos). כבר זקניו גרו בבאטש-אראניאש. למד אצל רבני האלמי (האלמין) והאלאש. יודע הונגרית.

(לצערי אין לי אינפורמציה נוספת עליו. הוא לא שימש שם כרב. בתקופה מאוחרת יותר שם המקום באטש-אראניאש השתנה ל-רעוואראניאש (Révaranyos), ולאחר מכן התאחד עם קאפאטש-אפאטי ונקרא אראניאש-אפאטי (Aranyosapáti).

איזראל דויטש קאטאי (Kótaj). יליד 1834 (תקצ"ד) בשאטור-אוהעל (Sátoraljaújhely). סיים בית הספר, אין לו תעודה על כך. ידיעתו בהונגרית סבירה.

באמצע שנות 1880 (תר"מ) לא שימש בקאטאי איזראל דייטש, אלא אביו רבי טובי' דויטש שימש שם כרב ואולי יותר נכון כדיין. לטובי' דויטש ובלילמה מאירוביץ נולד בנם ישראל וואלף רק בשנת 1862 (תרכ"ב) ובשנת 1884 עדיין היה תלמיד ישיבה לא נשוי, ורק בסוף 1884 (תרמ"ה) התחתן. אין זה סביר שהוא היה הרב של הקהלה במקום בשנת תרמ"ד. אביו טובי' גאטליב שימש בקאטאי כדיין תקופה קצרה, כמה שנים יותר מאוחר עבור לגור לאויפערהרטא (ראצפערט) שם היה חנווני, קמעוני. הוא נפטר בשנת תרס"ח לערך, לא ידוע לי מקום פטירתו וקבורתו. בנו ישראל זאב גר באויפעשט (נייפעסט), ואחת מבנותיו, אסתר לייטנר גרה בהאי-דו-סאוואט).

איזראל ווייס דיווע (Gyüre). יליד 1845 (תר"ה) ב-אפאלי (Ópályi), פאיא). קיבל תעודה מדונא-סערדאהעלי. אינו יודע הונגרית.

היות שאין ידיעות על רב בהונגריה בשם איזראל ווייס, הייתי מאד מעונין לדעת במי המדובר, ואכן הצלחתי למצוא את הידיעות העיקריות עליו. בשנת 1848 (תר"ח) 3 משפחות בשם ווייס גרו באפאלי, אולם רק ליאקאב ווייס היה בן בשם איזראל שהיה אז בן 3 שנים, כך שזה מתאים להרב הנ"ל שנוולד בשנת 1845. אביו נולד בשנת 1802 (תקס"ב) לערך בפאביאנהאזא (Fábiánháza), אמו שרה לבית קעלער נולדה בשנת 1808 (תקס"ח) ב-"Darbics, L.org". "L.org" מסתבר שזה קיצור מארץ פולין, ו-"Darbics" אולי הכוונה לדראהביטש (Drohobycz). האחים של איזראל: פאני, בעטי, רחל ומוזעס, אף הם נולדו באפאלי.

שמו העברי של איזראל ווייס לא היה ישראל אלא **עזריאל**. מסתבר שהיו לו שני זיווגים. אשתו הראשונה היתה מארי בלאס. נולדה להם בת "חיה או פאני" ב-10 ספטמבר 1871 (תרל"א) ב-יארמי (Jármí), שם כיהן אז רבי עזריאל כרב ממלא מקום (דיין).

אשתו השניה חיה שרה פריד בת רבי חיים יעקב אב"ד טיסא-ליק [הנזכר למעלה] שכיהן ברבנות ניר-מעדיעש בין השנים 1868-1872. לעת עתה איני יודע את תאריך נישואי רבי עזריאל בזיווגו השני, רק ידוע לנו שנוולד להם בן שנקרא בשם אדולף ב-18 פברואר 1876 (כ"ג שבט תרל"ו) ב-אילק (Ilk), ומצוין שהאב מורה (מלמד).

שנתיים לאחר מכן גר בניר-מעדיעש (Nyírmeggyes), שם נולד לו ב-8 ספטמבר 1878 (תרל"ח) בן שנקרא בשם אהרן הרש (השם בוודאי על שם סבא רבה שלו רבה

של ניגרעשט). במאטריקל צוין שהאבא הוא pap (רב). ואכן רבי יקותיאל יהודה טייטלבוים בספר תשובותיו 'אבני צדק' (חאו"ח סי' נג) מכנהו כאב"ד ניר-מעדיעש. בין השנים 1880-1885 (תר"מ-תרמ"ה) כיהן כרב או דיין בדירוע. שם נולדו לו הבת עמליה ב-29 מאי 1880 (תר"מ), והבן מוזעס דוד בסוף שנת 1883 (תרמ"ד) שנפטר בן 3 חודשים.

בשנת 1888 (תרמ"ח) בסידור המחוזות החדש של הקהילות, דירוע וכל סביבתה באטש-אראניאש, עסעני, קיש-וארשאני, נאדי-וארשאני, קאפאטש-אפאטי, טיסא-

בעזדעד, טוזשער (Bácsaranyos, Eszeny,) Kisvarsány, Nagyvarsány, Kopócsapáti, Tiszabezdéd, Tuzsér). ר' עזריאל עזב את דירוע ונהיה דיין בעיירה הסמוכה (8 קילומטרים משם) וואשארשא-נאמעני (Vásárosnamény). שם גם נולד לו בן ב-5 מאי 1897 (תרנ"ז) שנקרא בשם מוזעס.

מילדיו שהזכרנו למעלה יש לנו ידיעות על הבת עמליה שכאמור נולדה בדירוע, נישאה בשנת 1903 (תרס"ג) ללאופולד אייזדורפר, בן לאזאר אייזדורפר ופאני לבית שטיין בברוד, מסתבר שהכוונה ל-בערעג-ברוד (Bereg-Brod).

הרבנית חיה שרה נפטרה ביום ג' סיון תרפ"ב, ובעלה רבי עזריאל נפטר שנה לאחריה ביום י"ח סיון תרפ"ג. שניהם קבורים בבית החיים בוואשארשאנאמעני.

מצבת רבי עזריאל הוקמה מנדבת ר' יעקב קאלא מניר טאש. מעניין שדבר זה מצוין על המצבה, אני עדיין לא פגשתי ברישום כזה.

נוסח מצבתו: פ' נ' / ... / עזריאל בן יעקב / [השורות הבאות אינן קריאות, בראשי השורות: עזריאל בן יעקב] / עבד את ה' ... / קדוש וטהור וזך פעלו ... / בתורתו עסק כל ימי ... / נפטר בשם טוב ש"ק ח"י סיון והובל לקבר / בכבוד גדול י"ט סיון תרפ"ג לפ"ק / תנצ"ב'ה' / נדבת ר' יעקב קאללא מניר - טאש

ונוסח מצבת זוגתו: פ'נ' / ... / מרת / חיי שרה ו... / בת הרב ר' חיים יעקב / נפטרה בש"ט ג' סיון / שנת תרפ"ב' / תנצ"ב'ה'

היה כדאי לברר אם בארכיונים אחרים - חוץ ממחוז סאבאלטש - נשארו רשימות שמיות דומות. אם ימצאו במחוזות מארמארוש, זמפלן, אונג, ביהאר וכו' מסמכים ורשימות רבנים, ודאי יוסיף הדבר עוד ידיעות על הרבנים האורטודוקסים בהונגריה.

[התודה להרב שמואל יערי על חלקו ולהרב שלמה וייס על פיענוח המצבות]

שאנדור באטשקאי - בודאפעסט

בשולי המאמר:

עוד על רבי עזריאל ווייס

רבי עזריאל ווייס שעליו האריך בסוף המאמר כאן. יש להוסיף שתשובה אליו בשו"ת קול אריה סי' מא יום ד' לסדר ויצא תרל"ו: "הרב המופלג בתורה ויראה החו"ש מוכתר במעלות נכבדות כש"ת מו"ה עזריאל ווייס... ע"ד שאלתו שאלת חכם חצי תשובה... דברי ידידו דוש"ה באהבה".

מצאצאיו (מלבד בתו הנזכרת למעלה במאמר) ידוע בנו ה' יהושע ווייס שנפטר בצעירותו, כנראה עוד בבחרותו. וכן בתו מרת חנה אשת רבי מנחם מענדל קליין בקאפוש, תלמיד בעל 'ערוגת הבושם'. ת"ח מופלג, שלפי עצת חותנו רבי עזריאל לא קיבל ע"ע משרה רבנית כדי לא ליטול את האחריות הגדולה שבתפקיד זה. [כפי שידוע במשפחה, גם רבי עזריאל עזב בערוב ימיו את כהונתו ברבנות מסיבה זו]. רבי מנחם וזוגתו נהרגו עקה"ש באוישוויץ בערב שבועות תש"ד. [הוריו רבי מאיר צבי קליין מאוהעל וזוגתו [מנו"כ בדעמעטשער] בת רבי יצחק יוסף בליך אב"ד גאווע הנזכר למעלה].

צאצאי מרת חנה ובעלה רבי מנחם מענדל קליין:

(א) בנם רבי יצחק יוסף קליין. נולד כ"ז אלול תרס"ט. לאחר נישואיו בזיו"ר לבת ממשפחת קרויס גרו בקאפוש. זוגתו עם שני ילדיהם נהרגו עקה"ש בשנות החורבן. בשנת תש"ו נשא את מרת רחל ילידת תרע"ט בת רבי ארון זאב טאלער [שו"ב בסטראפקוב, ולאחר השואה מו"צ בפרעשוב ובארדיוב. נפטר בפתח-תקוה, ראה עליו 'מאורי גליציה' כרך ג עמ' 171]. רבי יצחק יוסף נפטר ביום ט' אייר תשנ"א וזוגתו מרת רחל נפטרה ביום ג' תמוז תש"כ. מנוחתם כבוד בפתח תקוה. צאצאיהם: (1) בנם רבי מנחם קליין מבני ברק. זוגתו מרת חנה אסתר בת רבי יהודה יוסף טביוביץ מראשון לציון. (2) בתם מרת שרה אשת רבי חיים יעקב (ב"ר מרדכי מאיר) ישראלי מבני ברק.

(ב) בנם רבי חיים יעקב קליין. נולד י"ט תמוז תרע"ו. עלה לארה"ק עם זוגתו בשנת תש"ז והתיישבו בפתח תקוה. רח"י נפטר כ"ג שבט תשנ"ח. זוגתו מרת שושנה ילידת תרפ"ג בת רבי משה אריה ומרת הניה מסעליש, נפטרה ד' תמוז תשנ"ח.

מנוחתם כבוד בפתח תקוה. בנם רבי משה אריה קליין רב בכפר גנים ורב בית החולים הדסה בירושלים. זוגתו מרת מילכה לבית קורן.

ג) בנם רבי נתן קליין. נולד י' אדר א' תרפ"א. לאחר עלייתו לארה"ק בשנת תש"ח התגורר בפתח תקוה ובירושלים. נפטר י"ט תשרי תשנ"ב. זוגתו מרת טויבא (יונה) בת רבי אברהם ומרת שושנה מסלאטפינא. צאצאיהם: 1) בנם הבכור רבי אברהם קליין בבורו-פארק ובלייקווד. 2) בנם רבי צבי קליין בירושלים, נהרג בתאונת דרכים. 3) בנם ר' עזריאל קליין בבני ברק וכעת בבורו פארק. 4) בתם מרת חנה אשת רבי משה אוברלנדד מקרית בעלזא ירושלים.

ד) בתם מרת חיה שרה (ילידת תרפ"ג) אשת רבי משה אליעזר ב"ר נפתלי הירץ קליינמן (יליד תרפ"ד). גרו בפתח תקוה ובירושלים (שכונת בית וגן), וכעת בדולב. להם 2 בנים ו-2 בנות.

*

נינו של רבי עזריאל, הרב מנחם קליין מבני ברק הנ"ל, מסר לנו על עובדא מופלאה שסיפר למשפחתם הרב מטשאבא-ירושלים רבי שרגא שמואל שניצלר (יליד תרמ"ט לערך), אודות רבי עזריאל שהיה המסדר קידושין בנישואיו שהיו ביארמי כשרבי ישע'י מקערעסטור היה השושבין שלו. הסיפור מובא בשמו בארוכה גם בספר 'בתי אבות' (ירושלים תשכ"ה) עמ' קנו והלאה, נצטט רק בקיצור מהמובא שם:

"...והנה נמצאו אז בחתונה מרנן ורבנן וגדולי צדיקי הדור, והיה ביניהם גם הרה"צ ר' אהרן ישע'י [פיש] זי"ע... המחוננת באה ושאלה את החתן [החתן והכלה היו יתומים מאב] את מי לכבד בסידור הקידושין, הוא לא ידע מה להגיד... ומה מאוד נשתוממתי לראות שהרבי ר' ישע'ילה נוטל את הכוס המזוגה מידו של השמש, ואומר להרה"צ הרבי ר' עזריאל זצללה"ה מסאמאש-סעג(!) אשר עמד סמוך אליו, ושמעתי שבזה הלשון אמר לו רבנו אז ד'א האט איהר, דאס קימט פיר אייך' (הנה לך, זה מגיע לך), ונותן את הכוס בידו של הרה"צ ר' עזריאל זי"ע, והוא היה מסדר הקידושין, ונתן את סידור הקידושין לאיש אשר לו יאה ולו נאה היה להיות מסדר הקידושין בחתונה זאת, משום מעשה שהיה.

"פעם אחת בא הרה"צ ר' עזריאל לשבות בש"ק שם במקום מגורי הורי הכלה, והיה הרה"צ מפורסם כבר אז לצדיק גדול והרבה להראות מופתים נוראים. ואז הלך אביה של הכלה [רבי שלום גרינפעלד] להתפלל בביהמ"ד במנין של הרה"צ ר' עזריאל זי"ע, ובאותו שבת חלתה מאד הכלה שהיתה אז ילדה קטנה. כאשר בא חמיו לביהמ"ד כיבדו הרה"צ... בתפלת שחרית של שבת, אחר גמר התפלה קרא אותו הרה"צ ר' עזריאל ואמר לו... ר' שלום, התפלה שלך היום לא היתה

כראוי, במשך כל זמן התפלה חשבת רק על ילדתך החולה, צריכים לחשוב בשעת התפלה רק על הרבש"ע ולזכור אותו... והוא, הרבש"ע, בוודאי יעזור... [בשעת] סעודת עתיקא קדישא... [אמר לו הרה"צ] תביא החמין והמרק ונאכל את הסעודה, והרבי אכל מהמרק ונתן לו שיריים מאותו המרק, ואמר לו שיקח את זה לביתו ויתן לילדתו החולה לאכול מזה ותהיה לה רפואה שלימה, והוסיף ואמר שהוא רוצה להיות בעזה"ת המסדר קידושין אצל הילדה הזאת..."

*

אגרת מרבי עזריאל ווייס אל רבי עזריאל הלוי טויבער בסערדאהעל

מעט תקופת כהונתו ביארמי שרד מכתב שכתב לסערדאהעל אל ידידו רבי עזריאל ב"ר יחיאל הלוי טויבער, שבו אנו מתוודעים שנמנה בין תלמידי רבי יהודה אסאד אב"ד סערדאהעל, וכנראה גם של בנו ממלא מקומו רבי אהרן שמואל אסאד. מעניין שפחות מחודש לאחר כתיבת המכתב הוא כנראה כבר גר ב-אילק, שכן נולד לו אז בן שם (ראה למעלה במאמר). צילום המכתב קבלנו בזמנו מהרב משה הלוי טויבער בירושלים מצאצאי מקבל המכתב, והועתק ע"י הרב שלמה וייס, וז"ל:

בעזה"י יום ב' בא [כ"ז טבת] תרל"ו לפ"ק פה יארמי יע"א

אלף שלומים מאדון האדונים לאהובי רעי כאח לי ה"ה הרבני החרף בתורה ומעוטר בעטרת צדיקים המפורסים לי בחסידות מני קדם ובכל מידות יראים קש"ת מו"ה עזריאל טויבער נ"י.

הנה מאז הכרתי מעלת וטובת לב אהובי רעי היקר, זכרונו על תלמי לבי חרותה, וזכרתי לו חסד נעוריו מאז שהיינו רעים אגודים בלב אחד רק לדרוש דבר ה' זו הלכה אצל גיסו היקר כ"ה מרדכי ווייס [בסערדאהעל, חתן רבי יחיאל טויבער]. עוד זכור אזכרה אלו הרגעים ותשוח עלי נפשי, אם אמנם לא כבדתי את רעי היקר במכתבי, היה תמיד זכרונו בלבי, ורק פגעי הזמן וחצי המאורעות וגלי ים הסוער שעברו עלי מנעו הטוב ממני. כי זה כמו ששה שנים מיום הנישואין שלי, ורק רע היה תמיד מעט ימי ושנותי. עכ"ז לכל גל ולחץ שעבר עלי נענתי לו ראשי, וב"ה התורה היה אומנתי, וכל היום היה שיחתי, ולמדתי מתוך הלחץ ודחק, לכן לא היה לבי עמי להשתעשע באהבים עם רעים אהובים.

והיות כי רעי היקר אותי מנוער כי תמיד היה מסוה הבושה על פני, ולא הרגלתי לגלות את מחסורי לאחרים, וכשאני לעצמי מה אני, וכאשר ראיתי מהמחבר תשובה מאהבה לבאר הגמרא (ב"ב קטז ע"א) קשה עניות בתוך ביתו של אדם, היינו אם העניות לא יתודע לאחרים רק היא בביתו. ואמרת בלבי אלי מרחוק ה' נראה לי ומרחק אביא לחמי.

הרב שלמה יהודה הכהן שפיצר
מערכת 'עלי זכרון' בני ברק

לפני תשעים שנה (11)

תקציר ידיעות על מאורעות, קהלות ואישים מלפני כ-90 שנה, מתוך העתונות היהודית: Hagymany (מסורת) (להלן בקיצור Hag); Egyenloseg (אחדות) (להלן בקיצור: Egy); Juedische Presse (יידישע פרעסע) (להלן בקיצור: J.P.); Der Israelit (דער איזראעליט) (להלן בקיצור: Is); Zsido Ujsag (עתון היהודי) בעריכת הרב ארי' ליב גרוסברג (להלן בקיצור: Zs. U.)

סובראנץ - הרב הראשי שימון [מנשה שמחה] פרידמן נפטר [ב-א' שבט] בגיל 78. בהלווייתו השתתף קהל רב. (Hag כ"א שבט תרפ"ו גליון 3 עמ' 6)

מאקו (מאקווא) - ב-ט' שבט נפטר אחד מיחידי הקהל ונשיא חברת ש"ס ר' אליעזר יואל פאשקעס. היה נכדו של רבה הדגול של פאקש הרב זוסמן סופר זצ"ל וחתנו של הרב ש[מעון] שרייבר רבה של ערלוי. לא מזמן הוא פירסם את שו"ת ריב"א ח"א של סבו הרב יואל אונגר. בהלווייתו הספיד הרב מ[שה] פורהנד רב הקהילה והדגיש את האבידה, בשם המשפחה וחבריו נשאו דברים הרבנים ש. סופר וא. רוזנפלד. הוא היה בן 38 (39) והשאיר אחריו 5 יתומים. (J.P. גליון 7 כ"ח שבט תרפ"ו עמ' 52; Zs.U. גליון 5 כ"א שבט תרפ"ו עמ' 11; Egy ו' אדר תרפ"ו עמ' 15)

צעהלים - נפטר כאן ב-י"א שבט בגיל 55 אחד ממוחדי הקהילה סאלומון [שלמה ב"ר יצחק נפתלי הירץ] שפיגל. למחרת נערכה הלוויה ולפני המיטה נספד בין השאר ע"י הרב הראשי יוסף [אלימלך] כהנא. היה גזבר הקהילה והשאיר אחריו אלמנה ו-7 יתומים. (J.P. גליון 6 כ"א שבט תרפ"ו עמ' 46)

מעזאטעלעג - במעזאטעלעג שליד גרוסווארדיין נפטר הרב יוסף חיים פישמן ב-י"ב שבט (27 ינואר) בגיל 56 (58) לאחר מחלה קצרה של שטף דם במוח (אשתו נפטרה לפני 3 שנים). היה בנו של הרב והמגיד המפורסם ר' פייש פישמן בפרסבורג בתקופת הכתב סופר. כיתום הגיע לנאנאוואראד [גראסוורדיין] שם התחנך בביתו [בישיבתו] של הרב פוכס משה הירש (מור). נשא את בתו של הרב עמרם בלום רבה הראשי של ברעט'ואויפאלו. נתמנה כרב בגיל 24. הנפטר ששימש רב למשך 34 שנים השאיר 7 יתומים. הלוויה נערכה בהשתתפות קהל גדול גם מהסביבה. ראשון המספידים בבית הנפטר היה בנו הגדול. אח"כ בבית הכנסת הקיפו את הבמה 7 פעמים ושם הספידו רבה של קלויזנבורג [רבי עקיבא גלזנר] (שנשא את ההספד עטוף בטלית, מנהג לא ידוע בטרנסילבניה), ובבית העלמין הרב יוסף [הכהן] שוורץ רב מגרוסווארדיין, אחריו הרבנים של נאנ'פאלו [רבי אשר אנשיל וייס] ומאג'ארצעק [רבי נתן צבי בריסק]. בהשפעת דברי ההספד הנרגשים הקציבה הקהילה סכום נכבד לצורך תמיכת היתומים הקטינים. [דהיינו את בית הרב ומשכורתו למשך 5 שנים]. בכדי לתת תוקף לחזקת הרבנות הוחלט למנות לרב רק מי שישא את אחת מבנותיו. [בשעת ההלוויה מישהו

התרים עם קופה ל'ציונים' וסילקו אותן]. (J.P. גליון 6 כ"א שבט תרפ"ו עמ' 46; Egy כ"ט שבט תרפ"ו עמ' 17; Hag כ"א שבט תרפ"ו גליון 4 עמ' 6; Zs. U. כ"א שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 5)

ג'ור (ראאב) - נישואי שטרן גרשון סוחר מקומארום עם בת הרב סנידרס ברנט [בנציון] רבה הראשי של ג'ור נערך ב-י"ב שבט. השתתפו הרב [מרדכי דוב] פרידמן מירושלים והרב [ישכר שלמה] טייכטל מפושט'עני, שניהם דודים של הכלה. כמו"כ הרב הראשי של ג'ומורע [יעמרנג] שטיינר איגנאץ [יצחק] והרב הראשי של שארוואר פישר [מנחם], שבדומה לאח החתן שטרן יענו, אמרו דברי תורה. (Zs.U. כ"א שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 12)

פרסבורג-ברטיסלבה - האסיפה הכללית של צעירי אגודת ישראל התכנסה ב-ט"ז שבט. דר"ח מאת מקס לוי (נשיא החברה שנבחר מחדש) על אודות ייסוד 'חוג של צעירי אמוני ישראל' וכן בדבר 'מבצע הישיבות' בו נאספו כספים עבור בחורים נצרכים. הוא מוסר על השיעורים הנערכים מידי ערב ע"י הרב ש[מעון] הירשער. בשנתיים האחרונות התנועה מוציאה לאור דפים בדבר זמני שבת. בהרצאות שניתנו היו גם עם אורחים מבחוץ, ביניהם הרב משה בלעך מוינה ואחרים. בין הדוברים באסיפה היו הרב [ישראל יהודה] פרץ ועוד. מבין האורחים נאם ר' וולף פפנהיים מוינה. הרב ש[מעון] הירשער נבחר כנשיא הכבוד של התנועה. (J.P. גליון 6 כ"א שבט תרפ"ו עמ' 46)

בשבת שירה לקראת ט"ו בשבט נערכה מסיבת החברה של 'צעירי אמוני ישראל' בנוכחות הרב שמעון הירשער שדרש במסגרת הסעודה שלישית לחברי החוג. (J.P. גליון 6 כ"א שבט תרפ"ו עמ' 46)

בשבת פ' יתרו [כ"ב שבט] התקיימה הברית אברהם של [שמואל מאיר] בן מרקוס [מרדכי] גלבר. זה נערך ב'שיעור-שטוב הגדול' בסעודה דרש הרב הראשי [עקיבא] שרייבר שהדגיש את סבו המנוח של הרך הנולד מאיר פרוינד, שלפני שעזב לוינה היה אחד מתומכי הישיבה וגם למד שם בצעירותו. (J.P. גליון 7 כ"ח שבט תרפ"ו עמ' 52)

ב-כ"ה שבט נערכה הבחינה של ה'נעבען-שיעור' שניתן ע"י ר' שמואל שרייבר בן הרב הראשי, ומשתתפים בו דרך קבע 115 בחורים. נוכחו במבחן ('פ'ערהערן') הרב דוד וועסעלי וגבאי הישיבה והרבה בני תורה. נבחנו על מסכת נדרים. מראשי הבוחנים היה מר סאלומון [יקותיאל זלמן] ליכטנפלד שבירך את הרב הראשי שהעמיד את בנו כמרביץ תורה ברבים לשמחת כל הקהל. הבחינה הוקדמה כי מר ליכטנפלד עומד לצאת לא"י בימים הקרובים. (J.P. גליון 8 ה' אדר תרפ"ו עמ' 62)

ב-א' דר"ח אדר נערכה בבית המדרש ברחוב פרייז חגיגת סיום מסכת שבת הנלמדת מידי יום. בעת הסעודה דבר הרב מ[שה שרגא] גולדשטיין ושילב בדרשתו גם דברי מוסר. הוא הודה לגבאים על מסירותם והזכיר את המנוח ר' דוד קסטנר ז"ל שיסד את החברה (...)? (J.P. גליון 8 ה' אדר תרפ"ו עמ' 62)

ב-ז' אדר הוחלט לייסד בנות אגודת ישראל. בראש הועדה היוזמת הרבנית אויגעניע [הינדא שפרינצא] שרייבר אשת הרב הראשי. (J.P. גליון 9 י"ב אדר תרפ"ו עמ' 70)

טירנא-טירנבה - בשבת פ' בשלח [ט"ו שבט] נערכה חגיגת הבר מצוה של אברהם בן יום טוב הרצוג. חתן הבר מצוה דרש בשמעתתא ואגדה. גם הרב הראשי ש[מואל] ד[וד] אונגר דרש לכבודו. (J.P. גליון 6 כ"א שבט תרפ"ו עמ' 46)

נאדאש - במכתב מ-ט"ז שבט מודיע הרב יואל מיללער הרב המקומי, שנודע לו שמאן דהוא זייף מכתב בחתימתו שכביכול הוא נתן את תמיכתו בו לשם איסוף כספי צדקה. הוא מוחה נגד זה ומודיע זאת לרבים. (J.P. גליון 6 כ"א שבט תרפ"ו עמ' 46)

בודפשט - ב-ט"ז שבט חנכה הקהילה האורתודוכסית את הבנין החדש של בית הספר לבנות. השתתפו ונאמו נשיא הקהילה א[ברהם] פון פרוידיגר ומרכוס [מאיר שרגא הכהן] קליין נשיא בית הספר וכן המנהל ד"ר א. [אברהם] דויטש שהעלה את חשיבות חינוך הבנות. (J.P. גליון 7 כ"ח שבט תרפ"ו עמ' 52; Egy כ"ט שבט תרפ"ו עמ' 15; Hagy גליון 5 ה' אדר תרפ"ו; Zs. U. גליון 5 כ"א שבט תרפ"ו עמ' 7-8, שם הובאו נאומיהם של נשיא הקהילה ומנהל בית הספר ד"ר אדולף דויטש)

חברת 'תפארת בחורים' ארגנה במוצ"ש פ' יתרו [כ"ב שבט] סיום מסכת מגילה עם סעודת מצוה. בחברה נלמדו שיעורים שונים בגמרא בהתאם לרמת השומעים. הסיום הזה היה עבור השיעור החדש למתחילים והוא ניתן ע"י המנהל ד"ר [אברהם] דויטש לשביעות רצון כולם. הוא גם שנשא את ההדרן, ובהמשך הסעודה הוא הרחיב את הדיבור על מטרות החברה. נוכחו בסעודה חברי הרבנות, נשיאי חברת ש"ס והח"ק ואורח הרב י. [לוי שלום] פירסט מצ'וז. דרשו נשיא ועדת הלימודים של חברת 'תפארת בחורים' [בנימין זאב] וולף (וילמוש) זוסמן, הרב י[ונתן] שטייף, מר אונגר (סגן נשיא החברה), מר מור [משה] פפייער מגיד השיעור, מר א[ברהם] פון פרוידיגר נשיא הקהילה, נשיא החברה שאמו [שמואל בנימין] פון פרוידיגר. לסיום דרש הרב ויקטור [פישל] זוסמן רב בפעשט ועודד את הבחורים. (J.P. גליון 7 כ"ח שבט תרפ"ו עמ' 52; Egy כ"ט שבט תרפ"ו עמ' 11; Zs.U. גליון 5 כ"א שבט תרפ"ו עמ' 10)

בימים אלה נערכו המינויים והבחירות להנהלת חברת 'מחזיקי הדת' באולם חברת הש"ס. הרב ויקטור [פישל] זוסמן ביקר את הנוכחים ובמיוחד את הבאים גם מחוץ לעיר והביע את תקוותו למינויים מידיים. הדבר אכן נעשה. לראש הועדה לעניני דת נתמנה הרב דוד [יהודה] זילברשטיין מוואץ [וואיטצען]. לראש הועדה בנושא תעמולה נתמנה הרב הראשי ד"ר יוז'עף [חיים יואל] דוהאני מהאלאש, לוועדה שומרי שבת קורין ד'זו, ועדה לת"ת קליין מרכוס [מאיר שרגא הכהן]. ד"ר א[ברהם] דויטש דיבר אודות

'חובת נשים' הציג כמה חוברות בנידון זה. (Zs.U. כ"א שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 10)

חנוכת בית ספר המשופץ ברחוב מגדולנה (מחוץ לעיר). נשיא הקהילה אובודאי פרוידיגר אברהם נשא את נאום הפתיחה, אחריו נאם נשיא ועדת בית הספר קליין מרכוס [מאיר שרגא הכהן] שהדגיש את השעה החשובה הזאת שבזה סגרה הקהילה את פעילותה המבורכת בששת השנים האחרונות. ד"ר דויטש אדולף [אברהם] המנהל הכללי וכן וירט הנריק מנהל בית הספר ברכו כל אחד את המפעל החשוב הזה. (Zs.U. כ"ח שבט תרפ"ו גליון 6 עמ' 11)

הח"ק של הקהילה האורטודוקסית ערכה את אסיפת הז' אדר המסורתית. אולם הקהילה נתמלאה עד אפס מקום וד"ר פרידמן איזידור [ישראל] נתן דו"ח על השנה החולפת מבחינת ההוצאות וההכנסות. הוא הזכיר את סגן נשיא הח"ק דיאמנט יעקב שהלך לעולמו השנה ולזכרו הוקם גמ"ח. בין האחרים הוא הזכיר את הישיש בנדיקט ליפוט [אשר לעמיל] שבנו הוא הרב הראשי של סומבאטהעלי [רבי מרדכי מאיר בנדיקט-בנט]. לאחר שהמזכ"ל ד"ר אברמסון הניח את כל הדו"ח לפני האסיפה, האסיפה נתנה אימון בהנהלה הנוכחית. לאחר מכן עברו לבית הכנסת קזינצי לסדר התפלות והאזכרות על 18 רבני המדינה שנפטרו השנה. יש להדגיש שכפי שנהוג כבר שנים אחדות לא נישאו הספדים רק תפילות א-ל מלא רחמים. האסיפה התכנסה כעת לסעודה חגיגית ורגע השיא היתה הופעתו של הרב הראשי הישיש בן ה-91 שהובא על כסא ונשא דרשה מלהיבה ביותר, הוא הדגיש במיוחד את פעילות חברי הרבנות ואת עבודתם המבורכת של חברי הח"ק. הכנס הסתיים מאוחר לאחר חצות הלילה. (Zs.U.)

י"ב אדר תרפ"ו גליון 8 עמ' 12; EGY י"ג אדר תרפ"ו עמ' 13)

תומכי ישיבות - סקירה על דבר פעילות החברה בכמה מערי השדה. **טעט** - נשיא הקהילה פאלל מאנו [כנראה מנחם מנדל] לקח על עצמו את חזוק החברה. **אבאויסאנטו** - כמו **בעגער** (ערלוי), נערך סיום במוצ"ש ב-ט"ו שבט ונוסדה החברה ביוזמת הרב הראשי יונגרייז פאל [יהושע פאלק הלוי]. **סארוואש** - בהתאם לפי הדוגמא של קהילות אחרות נוסדה כאן החברה ביוזמת הרב הראשי בלום בן ציון. **סעדעש** - גם שתושבי המקום מועטים בכל זאת נערכו כאן לייסד סניף של החברה. (Zs.U.) ה' אדר תרפ"ו גליון 7 עמ' 6)

האהוט - נפטר נשיא הקהילה האורטודוקסית במשך שנים רבות ברנט (ברוך יהודה) רוזנברגר בגיל 81. הלווייתו התקיימה ב-י"ח שבט. (Egy כ"ט שבט תרפ"ו עמ' 18)

דונאפלדוואר - ב-י"ח שבט נערך ב-חברת ש"ס חגיגת סיום מסכת עירובין בנוכחות כל חברי הקהילה וכן רבים מהסביבה. הסוחר הירא שמים אנשל אדלר שבהעדר רב במקום לקח על עצמו את הניהול הרוחני של הקהילה דרש בעת סעודת הסיום. (Zs.U.)

כ"ח שבט תרפ"ו גליון 6 עמ' 11)

ג'ומורע (יעמרינג) - בישיבה המקומית נערכה סעודת סיום על מסכת נדרים בה השתתפו מלבד הרב הראשי שטיינר איגנאץ [יצחק] שנשא את ההדרן ובמלים נרגשות הודה לחברת 'תומכי ישיבות' שלקחו תחת חסותם את הצד הגשמי של קיום הישיבה, הרב הראשי של צעלדומולק גרינברגר אברהם, נשיא הקהילה שוורץ יוזעף, בנימין ברגר בשם קהלת טעט הסמוכה. הנואם האחרון גבירץ שאלאמון [יקותיאל דוב] מטעט נשא דברים מרגשים. דברו גם 5 בחורים. יש לציין שהישיבה שהתחילה לפני מספר שנים עם 4-5 בחורים יש בה כעת 40 תלמידים. נציין שזה גם הודות לברגר בנימין. (Zs.U.)

כ"א שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 10; EGY כ"ט שבט תרפ"ו)

סערדאהעל - הקמת מצבתו של הרב הראשי שמואל לוי וינברגר זצ"ל. לפני שנה הודענו כאן על האבל של כל היהדות ובמיוחד היהדות החרדית כאשר רבה המפורסם של

דוניסקה סטרעדא (סערדאהעל) הלך לעולמו. בינתיים עברה שנה ועדיין אנו בצער גדול על הגאון הגדול שאין לו תחליף שפעל למען כלל ישראל והיה גם אוהד של אג"ו. ביום ראשון כ"ג שבט הוקמה מצבה על קברו. כל הקהלה ורבים מהסביבה התאספו בכדי לחנוך את המצבה. המספיד הראשון בבית הכנסת היה הרב הראשי [חיים אלעזר]

שפירא ממונקאץ' שדיבר על גדולת הנפטר וראה לנכון גם להטיף דברי מוסר לציבור. הוא חיזק את דבריו גם כאשר הספיד בבית החיים. (J.P. גליון 7 כ"ח שבט תרפ"ו עמ' 52) הקימו את מצבתו של הגאון הרב שמואל הלוי וינברגר זצ"ל. הרב חיים אלעזר שפירא נמצא במקום כבר ימים אחדים לטובת בחירת בן המנוח. (Hag גליון 4 כ"ח שבט תרפ"ו עמ' 6)

הקהילה האורטודוכסית בחרה ברב הלל וינברגר בנו של הגאון המנוח שנפטר אשתקד. (Hag גליון 5 ה' אדר תרפ"ו עמ' 7)

לאחר הקמת המצבה על קברו של רבה האחרון של הקהילה וינברגר שמואל לוי שנפטר לפני שנה ובחירת בנו הרב הלל לרשת את מקום אביו, נודע לנו פרטים שקדמו לבחירה זו. היו שני פלגים, האחד רצה לבחור בדיין הקהילה הרב אנשיל כ"ץ והפלג השני את בן הרב. פלג זה ידע שהגאון הנפטר עמד בקשרים הדוקים עם הרב [חיים אלעזר] שפירא ממונקאץ', וכן הגיעו למסקנה שגם מתוך חזקה מגיע לבן כסא אביו, לכן הזמינו את רבה של

מונקאץ' להקמת המצבה. הפלג הראשון הבין את הכוונות ורצו בכל מחיר למנוע את בואו של הנ"ל לסערדאהעלי. הרב התעלם מכל זה והגיע לעיר להקמת המצבה. ועוד בדרשה המלהיבה שנשא בשבת לפני כן הצליח להביא לכך שרוב בני הקהילה יצדדו במינוי הבן לרב. ואמנם בעת הקמת המצבה הוכרז הרב הלל כרבה של העיר. לפני כן כיהן הרב הלל כדיין לצד הרב אנשיל. יש תקווה שאישיותו של הרב החדש תאחד בסופו של דבר את כל הפלגים. (Zs.U. גליון 7 ה' אדר תרפ"ו עמ' 12)

קאשוו (קושיצע) - ב-כ"ג שבט נערך ב-ש"ס חברה' סיום כל הש"ס כמידי שנה. לאחר בחירות חדשות להנהלת החברה וחלוקת המסכתות כובד הרב הראשי ש[נאול] בראך לשאת את דבריו. הוא דרש במגידות וחרירות והעלה את ערך חשיבות לימוד התורה ברבים. (J.P. גליון 8 ה' אדר תרפ"ו עמ' 62)

פאפא - נפטרה [פרומט] אשת מרטון ל' איגנאץ [יצחק יהודה ליב] המזכיר הראשי של הקהלה [ביום כ"ג שבט] בגיל 78. (Hag ה' אדר תרפ"ו גליון 5 עמ' 7)

הידוסובסלו - בימים אלה חגגו כאן את שנת ה-100 לייסוד הקהילה. הרב הראשי [יעקב צבי] כץ (נכדו של הצדיק המפורסם מדורוג ותלמיד מובהק של הגאון מהונפאלבה [רבי

שמואל רוזנברג]) סקר את תולדות הקהילה בטוב טעם ודעת, וכן את נשיאי הקהילה בעבר. סיפר על אביו הרב שלמה כ"ץ שלמד בצעירותו אצל הרב הגאון אונגר יואל בפאקש. בסוף הוא הזכיר את זכויותיו של הנשיא הנוכחי מר גרינפלד הרמן ואת מאמציו לחיזוק הקהילה הן במובן הרוחני והן במובן הגשמי. הוא הזכיר את 15 בני הקהילה שנפלו במלחמה. (Zs.U. כ"ח שבט תרפ"ו גליון 6 עמ' 5; Hag ה' אדר תרפ"ו גליון 5 עמ' 7)

גראסוורדיין - אורדעא מארע - אגודת ישראל המקומית מתפתחת יפה בנשיאותו של רבה של וולוכוביץ הרב חיים מאיר הגר בנו של הרבי מויז'ניץ הגר בעיר מאז המלחמה, שנבחר בוועידת היסוד שנערך בימים אלו, במקום הנשיא הקודם משה פוללאק שהתפטר מסיבות אישיות. רבים מקרב החסידים הצטרפו לתנועה. כמו כן קיים גם חוג לצעירים ובראשם האדונים אודון [צבין] גרוסמאן, גרשון אוללמאן וש. שכטר. (J.P. גליון 7 כ"ח שבט תרפ"ו עמ' 52; Zs.U. ה' אדר תרפ"ו גליון 7 עמ' 4)

נשיא הח"ק צוקר יוזף נפטר באמצע ישיבת הנהלת החברה, בן 70 היה ועמד בראש החברה במשך 35 שנה. השאיר בצוואתו סכומים נכבדים עבור הת"ת, מושב זקנים ולחברת חינוך נערים. (Zs.U. ה' אדר תרפ"ו גליון 7 עמ' 4)

פיומה - ביזמת הרב חיים דוד הברשטאם נכדו של הצדיק מנויסאנדעץ נוסדה חברת ש"ס במקום והמסכתות חולקו לבעלי בתים בכדי לסיימן בסוף השנה. (J.P. גליון 7 כ"ח שבט תרפ"ו עמ' 52)

נ'רעג'האזא - במוצ"ש נערכה במסגרת המלוה דמלכה הסעודה השנתית של חברת 'תהילים' בהשתתפות רבים באולמה של הת"ת. לאחר דברי פתיחה של נשיא החברה דרש רב הקהילה שלום וידר דברי אגדה. בסוף נערכו 'מי שבירך'-ים שהעשירו את קופת הגמ"ח של החברה. (Zs.U. כ"ח שבט תרפ"ו גליון 6 עמ' 12)

המריבות סביב מינוי דיין לקהילה הסתיימו בישיבת הקהלה ב-ל' שבט. לאחר שהועלתה השאלה אם בכלל יש צורך בדיין הכריע הרוב שיעסיקו רק "פסקענער" (פוסק) עם סמכויות מוגבלות וגם זה רק בעוד שנה. (Zs.U. ה' אדר תרפ"ו גליון 7 עמ' 10)

שאלא נ. ואהום - לאחרונה נפטר אחד מיחידי הקהילה הרב שמואל עהרענטאל בן 65. היה ת"ח מופלג וירא שמים מרבים וחיזק את האמונה בקהילה. הוא יסד בקהילה את הת"ת ואת 'חברת בית מלון' עבור אורחים המזדמנים. היה תלמיד של בעל 'דמשק אליעזר(?)'. בלויה הספיד הרב הראשי [מרדכי הכהן] שטרסר. (J.P. גליון 8 ה' אדר תרפ"ו עמ' 62)

גאלאנטא - ביום א' לפ' תרומה [ל' שבט] נערכה בראשות הרב הראשי [יהושע] בוקסבוים חגיגת הסיום המסורתית של חברת 'מהדרי הש"ס'. השתתפו מלבד תושבי המקום גם רבים מהסביבה בכדי לתת כבוד לתורה. לאחר דברי תורה מפי הרב דרשו הרב הראשי [משה אשר] אקשטיין מסערעד וכן מר איזידור [חיים ישראל] זוסמן מבעלי

הבתים שם [בגאלאנטא] ושמעון גנזל משאלא נ. ואהום. (J.P. גליון 8 ה' אדר תרפ"ו עמ' 62)

נייהיזל - נובה זאמקי - בז' אדר תחגוג הח"ק המקומית את 5 שנות ייסודה. בשנת תרפ"א נוסדה הח"ק ביוזמת הרב הראשי [יוסף מאיר] טיגרמן ופרשה מהקהילה הכללית. תיקנו תקנות מחמירות במיוחד לגבי החברים. היום יש בה 120 חברים, וכעת לקחה לעצמה כמשימה להקים מושב זקנים. (J.P. גליון 8 ה' אדר תרפ"ו עמ' 62)

נייפעסט (אויפשט) - נפטרה הרבנית אשת הרב הראשי גולדמן יוסף בגיל 45. (Hag ה' אדר תרפ"ו גליון 5 עמ' 7)

רעטע - מודיעים לנו משם על פטירת שמואל קורליק בגיל 85. הוא היה במשך 35 שנה משמש בקהילה וזכה לאהדה רבה. בלויתו השתתפו גם רבים מחוץ ליישוב והספיד אותו הרב הראשי [שלמה] ווייס. (J.P. גליון 8 ה' אדר תרפ"ו עמ' 62)

בעלענעש - מקום בו שימש כרב [רבי אשר גרוסברג] אביו של עורך העיתון ז'ידו אוישאג במשך 27 שנה ואחריו שימש כרב [רבי נח ברוך פישר, שהיה לאחר מכן] הרב הראשי של עפערעיש (פרעשוב), זה כבר שני עשורים שאין רב. ישנה מחלוקת בין הרב הראשי פוללאק שמעון ובין הקהל. נעשו נסיונות לפשר ביניהם, אשתקד הוקמה ועדת שלום בנידון אך לא הצליחה במשימתה. כעת הגיעו הצדדים לידי הסכם. (1) הקהילה תעביר לרב 120.000 לאי כפיצוי סופי וכן יקבל עד סוף ימיו סכום חודשי של 3000 לאי. (2) הרב התחייב לעזוב את דירת הרב עד פסח ולעזוב את העיר. לאחר כמה ימים כבר נמצאו מועמדים למלא את מקום הרב. (Zs.U. ה' אדר תרפ"ו גליון 7 עמ' 4)

טאפאלטשאן (טאפולצ'אני) - הביהמ"ד תורת עץ חיים שנוסד ע"י ר' משה ברנפלד ערך חגיגה בר"ח אדר. הוא כלל מסיבת סיום לשיעורי מרכוס [מרדכי] זארקאווער בחומש ורש"י ופלא יועץ. גם הישיב ברנפלד השתתף בעצמו, ומרכוס זארקאווער דרש לכבודו. לאחר מכן דיבר שאמו [שמואל יהודה] ברנפלד והביע את שמחתו שסבו רחים ומוקיר רבנן השתתף במסיבה זאת. גם ר' משה ברנפלד נשא דברים קצרים לרגל החגיגה מתוך תקווה שגם צאצאיו ילכו בדרכיו. הדרשה האחרונה היתה של אדולף [אברהם] ברנפלד. (J.P. גליון 9 י"ב אדר תרפ"ו עמ' 70)

אונגוואר - הקהילה שלחה חוזר לקהילות רוסנסקו בו היא מודיעה שאל להם להצטרף ללשכה המרכזית האורתודוקסית של פרסבורג, אלא יש לייסד איגוד משלהם. החוזר הזה מראה על נצחוננו של הגאון ממונקאץ' נגד הלשכה של פרסבורג. (Hag ה' אדר תרפ"ו גליון 5 עמ' 7)

זבאראוו - במקומו של הרב הנפטר נבחר כרב הראשי יצחק צבי אמסל. (Zs.U. ה' אדר תרפ"ו גליון 7 עמ' 12)

וואץ (וואיטצען) - בחברת 'תורת חסד' נערך סיום משולש על 3 מסכתות: ביצה, מכות והוריות. בסעודת הסיום נאם קצבורג דוד [צבי] מגיד שיעור וכן הרב זילברשטיין דוד [יהודה] ונשיא החברה אונגר יונאש. (Zs.U. ה' אדר תרפ"ו גליון 7 עמ' 11)

'חברת בחורים' שפועלת בישיבה ערכה מסיבת סיום בליל כ"ח שבט על מסכת נדרים. לצד הבחורים השתתפו הרב דוד [יהודה] זילברשטיין בן הרב הראשי, [א[הרן] ד[וד] דויטש חתנו של הרב הראשי. נישאו מספר דרשות, ביניהם גם ע"י גרוס יוז'ף בן הרב של בודא. (Zs.U. ה' אדר תרפ"ו גליון 7 עמ' 12)

סערענטש - בז' אדר הח"ק ערכה את האסיפה השנתית שלה. קורניצר שאלאמון [יקותיאל זלמן] נבחר שוב לנשיא החברה. (Egy י"ג אדר תרפ"ו עמ' 18)

לאשאנץ (לוצענעץ) - הרב הראשי [הלל] אונסדורפר מודיע ומזהיר שלא להיענות למגביות שעורכים כמה בחורים לטובת ישיבתו. ואם אחד מודיע שהוא מבחורי הישיבה שקר בפיו וככל הנראה נזרק מהישיבה ומי שנותן לו כסף הרי תומך בעברין. (J.P. גליון 9 י"ב אדר תרפ"ו עמ' 70)

אייזנשטאט - הרב הראשי של [בעקעש-]טשאבא קליין קארולי [עקיבא הכהן] שנבחר לרבה של אייזנשטאט יכנס לתפקידו לאחר פורים. (Hag י"ב אדר תרפ"ו גליון 6 עמ' 7)

ליסקא (אולסליסקא) - התביעה הכללית הודיעה לחבר ההגנה של הרב פרידמן הרמן [צבי הרש] שהואשם בדברי שקר, שסכום הערבות שנתנו עבורו (600.000 קרונות) שוחרר לאחר שנמחקו כל ההאשמות נגד הרב. (Hag י"ב אדר תרפ"ו גליון 6 עמ' 7)

Der Hunsdorfer Raw וציל über die „hebräischen Schulen“.

Auf vielfachen Wunsch bringen wir den Brief des Hunsdorfer Raw, den wir in unserer Nummer 6 in deutscher Uebersetzung gegeben haben, im Originaltext.

ביה ארה ויקול סקורי עירת למסק

חורי שלמא רבא וחייא אריכא לכבוד סר וידי וידי עליו הרב הנאון תחילת בוק חוב בנשיק אילי חרשישים בקשית מורה משה האבכרשטמאס שלישיא הוהנה סביק צאנאו חרשי יניא. סביק תנינץ וענתו תרביט לחות דעתי על דבר התכעישע שולע שנתחשו בעירו לית דין צורך ברשע, כי חוב קושע לעמד ולהרעב כנגד זה בכל מאמצי כח, כי הנסיון חער כי הוא זה שורש פורה ראש ולענה וככל מקום שנתחשו שולע כאלה בין בארצו ובין בזוי לארץ שאמאם הולדים מקרבם רוח סינה ואיסקריסה וכל האבות שרעונם קרוחיק את צאנאיהם כרה משה וישראל ולא ילכו לבאר שחה ריל מחובים לרחק את בנייהם סביחי ספר כאלה כמו סכית עבודה אלילים כי כל באי לא ישיבו ולא ישנו אורחות חיים וכל ספק יעשו כל הרבנים המסל עליהם לרטים כשפור קולם והשתחל בכל עת לכבל את הרבר תרעה הוא להוציל נפשות לכל ולכור ברשות זו ללחם ולמסכחים ינעם ועליות הטוב ברכות טוב.

נאם יידי המצוי קיה ויורש שלום תורתו ומדשות הק' שמואל בן יאה צבי

בודפשט - אגודת ישראל נלחמת נגד לימוד העברית בבתי הספר כשפה חיה. הרבנות של הקהלה האורתודוקסית כאן הצטרפה לדעה זו. בהקשר לזה ראוי להביא את דעת הרב [שמואל רוזנברג] מהונפאלו [אונסדורף], כפי שהביע בזמנו במכתב. (Egy י"ג אדר תרפ"ו עמ' 18; J.P. גליון 8 ה' אדר תרפ"ו עמ' 61) [כאן נדפס מכתבו של הרב מאונסדורף בלה"ק, והוא רצ"ב]

גראסוורדיין (נאג'ווארד) - בבית המדרש של חסידי ווישניץ נפטר באופן טראגי בשבת בעת התפילה יהודה הרש מילר מווישו. האירוע הזה השפיע על הרבי עד שלא היה

מסוגל לשאת הספד בעת ההלויה ביום ראשון. הוא ביקש מאת הרב יוסף שוורץ (עורך לשעבר של 'זילקט יוסף') לשאת הספד במקומו. הנפטר נלקח לקבורה על ידיהם של החסידים ולא על עגלה. אגב אזכיר שחיילים יהודים החונים בעיר ואינם רוצים לאכול 'טריפה' מקבלים אוכל כשר ממטבחן של הרבי. (Zs.U. י"ב אדר תרפ"ו גליון 8 עמ' 12)

סיקסא - [מארים חיים שיק] בנו של הרב הראשי מסיקסו שיק ארמין [מנחם מנדל] התארס עם ברטה [בילא] עקשטיין בת הרב עקשטיין הרמן [צבי, הדיין] מפאפא. (Zs.U. י"ב אדר תרפ"ו גליון 8 עמ' 12)

עוללות

לעלה 35 - קהלת פיליש-ווערעשוואר ורבניה

ב'עלי זכרון' גליון 35 נתפרסם מאמר יסודי של הרב העורך שליט"א "רבני קהלת ווערשוואר". ואעיר בזה כמה הערות.

(א) עמ' ו-ח נזכרו מצאצאי הרב מאזוז ענגעל (הרב הראשון של הקהילה).

יש לציין שברשימת בית החיים של ווערעשוואר (הנזכר בעמ' יט, עמ' 106 מס' 130, עם תיקון ע"פ תמונת המצבה) נעתק נוסח המצבה שעל קבר בנו של הרב מאזוז: "פ"נ / ויוסף אברהם / לסבול ענויים רק / קשים ומרים כי / כל ימיו היה עני / ומדוכ' ביסורים / בנן של קדושים / ה"ה איש ישר ר' / יוסף אברהם בן / הרב מ"ה מאזוז / ז"ל ונקבר ביום י' / שבט תק"ץ לפ"ק".

(ב) עמ' ו נזכר "הנגיד ר' מאיר שמואל סאמעק" מצאצאי הרב ענגעל (אמנם לא נתברר פרטי יחוסו אליו). ומציין שכנראה זהה לנזכר בפנקס המוהל של רבי וואלף סאמעק, ברישום מילה משנת תקפ"ד: "הילד מאיר שמואל בן אחי משה יהודה".

יש לציין שברשימת בית החיים של ווערעשוואר שם (עמ' 82 מס' 52) נעתק נוסח המצבה שעל קבר רבי משה יהודה סאמעק: "פ"נ / איש תם וישר זקן וישיש / כהר"ר / משה ליב סאמיק / מת כ"ט מרחשון תרכ"ו לפ"ק / ונקבר בשם טוב ביום א' ר"ח / כסליו ב [?] / תנצב"ה / שם אמו בונא". ושם (עמ' 107 מס' 134) ישנו נוסח מצבת זוגתו: "מתה ביום ט"ו לירח ואדר ונקברה ביום ט"ז בו תרל"ז / פ"ט / האשה יהללו בשערים מעשיה / נועם דרכיה שלום נתיבותיה / מלחמה נתנה לדל בחפץ כפיה / היתה כגפן פוריה בירכתי ביתיה / ועל יובל עוד שלחה שרשיה / שרה פרומעט בשמה [נ]קובה / אשת ר' משה ליב סאמעק / תנצב"ה".

להעיר, שבאם מדוייקים דברי הרב קנאפפלער (שהובאו בעמ' ח) שלבתו של הרב ענגעל קראו "שרה" קנאפפלער, אז לא מסתבר שהאשה הנקראת "שרה פרומעט" היא הבת של הרב מאזוז.

(ג) עמ' יג נוטה לומר שהרב יוסף לעפלער (הרב השלישי של הקהילה) היה חתנו של הגאון ר' יעקב יוסף ניישלאסס אבד"ק סערדאהעלי, אמנם מסופק בזה שאולי לא נאמר "חותנו" אלא "מחותנו".

יש לציין שברשימת בית החיים של ווערשוואר שם (עמ' 106 מס' 132) נעתק נוסח המצבה שעל קבר זוגתו של הרב לעפלער: "פ"ט / האשה הרבנית החסודה והצנועה / מ' רעלה ע"ה / אשת הרב מר"ה יוסף נ"י אב"ד דפה / שמתה ביום ד' ק' כסליו תר"ז לפ"ק / ונקברת בשקיעת השמש בכבוד / ואבל גדול / תנצב"ה / שם אמה לאה". ומעתה נפתר הספק, שהרי זוגתו של הרב ניישלאסס אכן היתה מרת לאה בת ר' פרץ גאלדבערגער מאויבן ישן.

ד) עמ' טו נזכר שלפי מקור אחד שימש ברבנות גם הרב אביגדור הלוי אבלס, "מבלי לציין את שנות כהונתו". לפי ספרו של פלאטשעק דלקמן (עמ' 167, 306-307) יש

רישום של לידת בנו של "פיליפ אבלס ואשתו רוסא", כ"א טבת תר"ג, ונקרא: הערמן. האבא נושא בתואר: rabbijelölt, שמשמעו: "מועמד לרב". ומכאן משמע שלא כיהן כרב בעיר, אמנם היה גר בעיר תקופה מסוימת.

ה) עמ' יט נזכר שהרב חיים באום ברח בשנת תרע"ט בעקבות פרעות, עבר לגור בבודאפעסט, ולמרות שהמשיך רשמית לכהן כרב לא חזר לגור בעיר. לפי ספרו של פלאטשעק דלקמן יוצא שבשנים האחרונות יהודי העיר נהיו מאד מודרניים, וכנראה זה הסיבה שלא חזר לגור בעיר.

וכן מצאתי שכתב בספר 'מנורת אהרן', להרה"ג רפאל אהרן קנאפפלער הי"ד מטיניע (תולדות המחבר עמ' 54): "וכן רצו לקבלו לאבדק"ק וואראשוואר יצ"ו, מקום רבנות אבי זקיננו הגאון רבי מאזס ענגל זצ"ל הנ"ל, ולא רצה ללכת שם מפני שבתקופות האחרונות גברה שם ידם של בעלי המתחדשים המדמים עצמם לחוקות העכו"ם, והיו תועבים ומתנים עמו מעיקרא לישא שם דרשותיו בלשון הגר כמנהג רבני הנעאלאגים, על כן מאן ללכת [ל]שם, וויתר על כל הכבוד אשר רצו לכבדו ביותרת הכבוד וברצי כסף שכר משלם..."

ו) עמ' יט נזכר 'ענו' בליצר, שהיה חזן וממלא מקום הרב. יש לציין שבספרו של פלאטשעק דלקמן (עמ' 165) הוא נזכר גם בשמו היהודי: עמרם. שם נאמר גם שהמשיך בתפקיד זה עד פרוץ השואה. עוד רשום שם (עמ' 322-320) שהוא זוגתו הגיעו לגור בעיר בשנת 1926 (תרפ"ו), ונהרגו בשואה בשנת תש"ד ביחד עם שני בניהם ובתם הי"ד.

ז) עמ' כא ברשימת ילדי הרב באום – לפי ספרו של פלאטשעק דלקמן (עמ' 318-319) הרי הבת 'קלארא' והבת 'אראנקה' זו אותו אחת, והיא נולדה בשנת 1884 (תרמ"ד).

ח) אסכם בזה שנות כהונת הרבנים לפי היוצא ממאמר זה (והוספתי את מספרי השנים בלועזית בשביל ההשוואה למקור הלועזי):

1. הרב מאזוז ענגעל כיהן עד לפטירתו, תקל"ט-תקפ"א / 1820-1779

2. הרב אפרים פישל סטופאווי כיהן עד לפטירתו, תקפ"א-תר"ד / 1844-1821

3. הרב יוסף לעפלער תר"ד-תרט"ז / 1855-1844

4. הרב א"י [אברהם יעקב] ליכטנשטיין תרי"ח-? / 1858-?

5. הרב שמחה קופשטיין תר"כ-תרל"ו / 1876-1860

6. הרב חיים בויס כיהן עד לפטירתו, תרל"ו-תש"א / 1941-1876

לפני שנתיים הוציא לאור שאנדאר פלאטשעק ספר בהונגריה (חלק א) לתולדות הקהילה: Platschek Sándor: Boldogan éltém köztük... Zsidók Pilisvörösváron 1707-1944, ושם עמ' 167-168 הוא רושם את שנות כהונת רבני הקהילה על פי המסמכים שמצא (והוספתי את מספרי השנים העבריים):

1. הרב ענגעל 1820-1779 / תקל"ט-תקפ"א

2. הרב סטופאווי [על שנות כהונתו לא מצא שום תיעוד!]

*. הרב 'פיליפוס' טשערקאס 1840 / ת"ר [הערת העורך: מסתבר שזה ר' פישל סטופאווי הנ"ל]

3. הרב לעפלער 1853-1854 / תרל"ג-תרל"ד

4. הרב אברהם ליכטנשטיין 1855-1860 / תרט"ו-תר"כ

5. הרב קופשטיין 1861-1874 / תרכ"א-תרל"ד

*. הרב יוסף בודאשפיץ 1874-1875 / בערך תרל"ד-ל"ה-ל"ו [כנראה לא גר בעיר, והגיע רק מתי שהיו צריכים לרב]. [הערת העורך: שמו נזכר במאטריקל כמסדר קידושין, אין הכרח שהיה רב]

6. הרב בויס 1875-1919 / תרל"ה-תרע"ט [שמאז לא גר בעיר]

מכאן רואים שספרי המאטריקל ושאר המקורות שהובאו במאמר שניהם משלימים זה את זה, ואין לבנות רק על אחד מהם לבד.

התודה נתונה לד"ר סילביה קארמאש בעד שתי התמונות שצורפו למאמר זה.

ברוך אבערלאנדער אב"ד הבד"צ דקה"ח בודאפעסט - הונגריה

לעלה 35 - רבי חיים בויס מווערעשוואר ומשפחתו

בעלה הקודם, עלי זכרון 35 מיום כ"ז סיון תשע"ז, כתבתם אודות הגאון ר' חיים בויס זצ"ל אב"ד ווערעשוואר. ברצוני לנצל את ההזדמנות ולפרסם פרט מעניין מצדקתו של הגאון הנ"ל, איך שהציל את משפחת אמי ע"ה בעת מלחמת העולם הראשונה שלא יגורשו ממדינת אונגארין, וזה מה שסיפרה לי אמי ע"ה:

אביה הר"ר שלמה פירסט ז"ל נולד בוואשארעהלי לאביו הגאון ר' משה פירסט שהיה אב"ד דשם. לאחר שהתחתן עם בתו של הנגיד המפורסם הר"ר יעקב קראקאווער מבודאפעסט, עבר לגור (ר' שלמה הנ"ל) שם בבודאפעסט. לאחר מלחמת העולם הראשונה, כשמדינת אונגארין התפוררה להרבה חלקים כידוע, נפלה עיר וואשארעהלי - עיר מולדתו של ר' שלמה, שעד אז היה חלק ממדינת אונגארין - לחלקה של מדינת רומעניא. בעקבות זה נמצאו ר' שלמה ומשפחתו בסכנת גירוש מאונגארין בגלל שכפי החלוקה של עכשיו הרי הם ממדינת רומעניא, וכן היה גורלם של הרבה מאחינו בני ישראל שרח"ל נאבד להם הכל וגירשו ממדינת אונגארין. ואז בשעתו עשו כל מיני השתדלות בחלונות הגבוהים המקורבים למלכות, אבל כל זה לא עזר כלום. ובראותם שאין יכולים לפעול כלום אצל הממשלה, החליטו ללכת לשרי הממשלה, והצהירו שמשפחת פירסט באמת הם גרים כבר בווערעשוואר שהוא בהונגריה ד' דורות מקודם (כעת לאחר שיצא לאור הספר A pilisvörösvári zsidó temető ראיתי בהמצבות שם עוד שני דורות למעלה), ורק מחמת שאביו ר' משה נתמנה לרב בוואשארעהלי עבר לגור שם, אבל ר' משה עצמו וד' דורות הקודמין לו כבר נולדו באונגארין, ובכן מגיע למשפחתו להישאר באונגארין. אולם גם זה לא הועיל, עד שאמר אנשי הממשלה שרק אם רב העיר ר' חיים בויס יעיד שזה אמת שמשפחת פירסט כבר גרים דורי דורות בעיר ווערעשוואר, אז יקבלו את טענתם שהם אזרחי אונגארין, ורק משום סיבה צדדית (הרבנות) עברו לגור בוואשארעהלי. ואכן פנו להגאון ר' חיים זצ"ל, והוא כתב מכתב להממשלה לאשר את הדבר, ובזכותו ניצל זקיני הר"ר שלמה פירסט ומשפחתו מסכנת גירוש ל"ע. זכותו יגן עלינו.

הק' שמואל בנימין לעפפלער - ברוקלין

כמה הערות למה שנכתב על רבי חיים בויס בעלה 35.

א. בעמוד יח: נכתב שנולד לאביו לרבי יהודה לייב בויס שהיה גר בנאדי-האלוועד ולאחר מכן דיין בפארבעט. יש להוסיף: שלפני שכיחן ברבנות בפארבעט היה דיין בבאטערקעס (כמופיע בקונטרס 'רבינו הקדוש מגוטה') [כהיום נקראת "וואיינצע" בסלובקית].

ב. עוד כתוב שם שרבי יהודה לייב היה אבי רבי יחיאל בויס מזיווגו השני, צריך להוסיף: שרבי יהודה לייב היה גם אבי רבי שמואל בנימין בויס זצ"ל [גם הוא נולד

מזיווג השני] מראשי הקהל בפאפא נפטר בן ס"ב, בד' אדר תש"א. >רש"ב (שאמועל) בוים יליד דעקי(!) 878 ולמד בפערבעטע, נמנה ברשימת תלמידי ה'שבט סופר' בפרשבורג בשנת תרנ"ט<

ג. עמוד כא: כתוב כאן על בנו של רבי חיים בוים ה"ה רבי אליעזר בוים (אבי רבי יהודה לייב בוים בירושלים). צריך להוסיף שרבי אליעזר היה גם אבי הגאון רבי שמחה בונים בוים זצ"ל מווילאמסבורג ראש כולל בעלזא שם. עוד מצאצאי רבי אליעזר: הר"ר דוד בוים מווילאמסבורג, ומרת שרה [מושקוביץ].

ד. עוד כתוב שם, שלרבי חיים היתה בת 'רוזא', יש להוסיף: שהתגוררה בירושלים ולאחר מכן ברמת גן, ובסוף שנותיה במושב זקנים בקרית צאנז בנתניה, נפטרה כמדומני בשנת תש"ל בערך [או תשכ"ט].

ו. בן נוסף של רבי חיים בוים היה מר 'אימרא בוים' שהיה כנר, ואולי הוא רבי יוסף בוים המוזכר שם.

חיאל בוים רב ביהמ"ד 'נוה הורים-שפע חיים' - קרית צאנז, נתניה

כהמשך לתולדותיו של רבי חיים בוים ומשפחתו שנדפסו ב'עלי זכרון' 35, אוסיף בס"ד עוד איזה פרטים:

א. מה שכתב שאביו רבי יהודה לייב בוים היה חתנו של רבי ליב פריינד משאללא שהיה חתנו של רבי אליעזר טרענטשינער-פריינד. כן כתב בשם הגדולים מארץ הגר ומשם לשאר מקומות, והוא טעות, הם היו גיסים ושניהם חתני רבי אליעזר טרענטשינער אב"ד קאטה וטשוס. בזמנו כשעסקתי בתיקון בית החיים בטשוס, מנח"כ של זקני הרב ר' אליעזר הנ"ל, עורר על כך ר' בעריש וועבער, עפ"י כתב יוחסין שהי' בידו מר' שמחה בוים ראה"כ בעלז. ומסופר שר' אליעזר אמר לפני פטירתו: "אז מען האט צוויי לייבעלעך קען מען שלאפן רואיג" (=כשיש שני אריות (לייב) אפשר לישון במנוחה). גם בקונטרס 'הגאון הקדוש מגוטא' נכתב כן, שר' לייב בוים היה חתנו של ר' אליעזר טרענטשינער. כמנ"כ חושבני שגם לפי חשבון השנים לא יתאים שר' חיים בוים יהי' נכדו של לייב שאלא.

ר' לייב בוים מנח"כ בפערבעטע, ועל מצבתו נחרט: פ"נ / הרב הג' צדיק יס"ע / מפורסם בתורה ובמעשים / אהוב למעלה נחמד / למטה כש"ת מו"ה / לייב בוים זצ"ל, מת [בשיבה?] טובה ונקבר / בהספד גדול א' כסלו תרנ"ב / תנצב"ה

חותנו ר' אליעזר טרענטשינער נפטר ט' טבת תרי"ח ומנו"כ בטשוס, ואלו השורות שנחקקו על מצבתו: פה תרום עין אליעזר פה ינוח / לב אוהב צדקות מעטה לאיש רוח / אשר תענוגות וגם מרורות טעם / הבל לשתייהם קרא כי למלאות חקו זמם / מעודו אך תורה ביקש ומדע שמע / אשר בזקנותו על לב אחרים נטע / הה איך לדאבון נפש צאנו עזב / נפשם ביגון מלא ואת לבם עצב / שבת מלבם כל ששון וכל שמחה / כי נפש רבם מתבל חמקה ועברה / ה"ה אמ"ו המה"ג המופלג בצידקות / הגאון מו"ה אליעזר טרענשיין ז"ל אב"ד / דק"ק טשוס יע"א, שבה אל גנזי / מרומים ליל ש"ק, ונטמן גופו תחת הגל / הזה יום א' י' טבת שנת או"ה'ב' ה'צ"ד'ק'ת' [תרי"ח] לפ"ק / תנצב"ה.

ר' ליב פריינד משאלא חתן ר' אליעזר טרענטשינער וגיסו של ר' ליב בוים, מנו"כ בשאלא ועל מצבתו נחרט: פ"נ / איש תם וישר מהו' יהוד' / מכונה ליבל פריינד בן / לאה היה עוסק בתורה / לשמה ונשא ונתן באמונה / עד יום מותו מת בן פ' / שנה כ"ג טבת ונקבר כ"ד / טבת תרמ"ג לפ"ק / תנצב"ה.

ב. בשו"ת פאת השדה (ח"א) סי' כ"ט יש תשובה שכתב בטשוס בשנת תרכ"ט אל "ידיד נפשי הרבני המופלג חריף ובקי עץ שתול על פלגי מי התורה והיראה מחותני היקר כש"ת מו"ה ליב בוים נ"י". אולי הכוונה לר' ליב מפערבעטע הנ"ל.

ג. בנוגע לרבותיו של רבי חיים בוים, כתב במאמר שהיה תלמידו של רבי ברוך עקפעלד אב"ד טשוס בעל שו"ת פאת השדה [עפ"י התשובות אליו שם]. ראיתי פעם עותק

של פאת השדה הנ"ל ובו הקדשה מהמחבר להרה"ג ר' חיים בוים, והי' הרבה הערות מר' חיים על הספר.

יש להוסיף שרבי חיים היה גם תלמידו של רבי דוד שיק אב"ד טאקייא, וכפי שכתב רבי אהרן גוטמאן מווראנוב ב'וילקט יוסף' שנה שביעית (תרס"ה) קונטרס י"ז עמ' 126: "ראיתי לעיל (בסוס"י קל"ב) הערה א' מכבוד אלוף נעורי ומחברי (כי למדתי

עמו ביחד בזמן א' אצל רבינו הגאון מו"ה דוד שיק זצ"ל, ה"ה הרה"ג מו"ה חיים בויס נ"י אבדק"ק ווערעשוואר יצ"ו...".

ד. בנוגע לבנו של רבי חיים, רבי אליעזר בויס, הנזכר במאמר. מן הענין להביא דברים נפלאים לדמותו שמובא ב'מכתב למשמרת' (ברוקלין תשס"ד) קונטרס ה':

"אחד משרידי העיר פאפא יצ"ו, אשר אחר שנות הזעם ה' יושב בעיר

רבי דוד בויס

וויליאמסבורג ברוקלין יצ"ו, ה' איש ירא ושלם הרב דוד בויס ז"ל, בן הצדיק והקדוש [כך ה' ר' דוד מכהנו] מוהר"ר אליעזר זצ"ל, בן הרב הגאון מוהר"ר חיים אבדק"ק פילעש-ווערעשוואר הסמוכה לעיר הבירה פעסט יצ"ו. מוהר"ר אליעזר בויס זצ"ל הנ"ל ה' תלמיד הבעל שבט סופר ונודע לת"ח עצום ואיש קדוש. הוא ה' דר בפאפא, ופרנסתו היתה מחנות שהי' מוכר בה כמה חפצים. הדיין המפורסם בפאפא מוהר"ר משה יוסף האפמאן זצ"ל אשר הלך אח"כ לארצינו הקדושה, ה' אומר על ר' אליעזר שהוא ל"ו צדיק, ובארץ ישראל ה' אומר ברבים דברי תורה משמו של הל"ו צדיק בפאפא (דבר זה נודע כאשר איזה משולח בא מא"י

ורצה להפגש עם הל"ו צדיק). איש אחד שהי' עם ר' אליעזר זצ"ל בדרכו האחרונה לאוישוויץ (כשהי' בן ע"ז שנה) העיד, אשר כל הזמן בהקרון וכו' לא שם לבו לשום דבר, אלא ה' בידו תהלים עם פירוש ר"ש רפאל הירש זצ"ל, והי' מעיין בו, ומדי פעם לפעם ה' אומר 'גרויסארטיג' (פי' שמה שראה שם הוא דבר נפלא).

"סיפר לי... מה ששמע מן הרב דוד בויס ז"ל הנ"ל (ואשלב בו ג"כ מה ששמעתי מבנו של ר' דוד ע"ה ה"ה הרב ר' אליעזר בויס שי' ומאחיו של ר' דוד הרה"ג מוהר"ר שמחה שליט"א) אשר מלפנים (לפני שהתישב בפאפא) ה' ר' אליעזר זצ"ל מוצא פרנסתו מזה שהי' מלמד... באיזה מקום... שוב נתבקש מוהר"ר אליעזר זצ"ל ע"י עשיר אחד לבוא למקום שני (איזה עיירה בסביבות העיר גאלנטע) וגם שם ה' מלמד... אבל לא ה' לו סיפוק. כאשר ה' ר' אליעזר זצ"ל עומד בספק זו (בערך בשנת תר"ן) הגיע מוהר"ר מרדכי מנאדבורנא זצ"ל לאיזה מקום קרוב בהמחוז... החליט ר' אליעזר זצ"ל לילך גם כן אל רבינו לשמוע חוות דעתו בענין הנ"ל... והוצרך להמתין הרבה שעות, ועד שהגיע לכתוב קוויטל כבר התחרט על זה שבא, וגמר בלבו אשר מאחר שכבר בא יכנס אל הרבי לראות מה זה הוא, אבל ספקו התיר לעצמו וגמר שישוב אל מקומו הראשון ובקוויטל לא כתב שום בקשה אלא שמו אליעזר בן שיינדל וכו'.

"עוד הוא ממתין ליכנס... הגבאי הכריז שעכשיו ישב הרבי לאכול... ר' אליעזר הדחיק עצמו לתוך החדר אולי יעלה בידו בכל זאת להגיש הקוויטל שלו ולהתברך

מפי הרב... פתאום שמע אשר רבינו אומר 'פאר מרדכי איז שווער א מגן אברהם', ורבינו פרט את דברי המגן אברהם והקושיא שיש לו עליו. כשמוע זאת ענה ר' אליעזר זצ"ל בקול 'מיין רבי האט געפרעגט די קשיא און האט עס פארענטפערט (אויף ג' אופנים). אז פנה רבינו והסתכל על ר' אליעזר ושאלו מי הוא הרבי שלך, והשיב שהרבי שלו הוא ה"פרעסבורגער רב" (הבעל שבת סופר). וביקש רבינו שיאמר התירוצים של רבו, ור' אליעזר מילא בקשתו. ואז פנה רבינו אליו אין האט איהם געגעבן א קניף אין די באק... ואמר רבינו אז עס איז זייער שיין פארענטפערט. (אמר המעתיק. בני הרב וכו' מוהר"ר צבי ארי' שליט"א האיר לנו עין לציין לדברי הבעל שבת סופר בשו"ת חלק או"ח תשובה י"ד, והמעייין שם היטב ימצא בחלק ראשון של התשובה שתירץ בג' אופנים הקושיא על דברי המג"א).

"אח"כ נסה ר' אליעזר זצ"ל להגיש הקוויטעל, אבל רבינו סירב לקבלו בזו השעה... אמנם כן כאשר נפתח הדלת עוד הפעם נקרא ר' אליעזר ליכנס מיד, אבל רבינו לא קיבל הקוויטעל ממנו אלא צוה להביא ספסל שישב ר' אליעזר זצ"ל סמוך לרבינו... ורבינו התחיל לעשות הגעזעגענען עם שאר הקהל שבאו לשם, ובכל קוויטל הי' רבינו מלחיש לאזני ר' אליעזר את מה שכתוב בקוויטל, עד אשר באמצע או לנוסח אחד אחר גמר כל האנשים האחרים, פנה רבינו אל ר' אליעזר ואמר לו, 'יעצט געב אהער דעם קוויטל', ולקח רבינו הקוויטעל ועיין בו ואמר, 'אבער דו האסט נישט געשריבן קיין בקשה'. והשיב ר' אליעזר (אשר כל המחזה כפי הנראה לא הוטב בעיניו) שאין לו בקשה, ואמר רבינו 'אבער דאך?', ור' אליעזר לא פרט שום בקשה.

ואמר רבינו 'דו מיינסט אז איך ווייס נישט פאר וואס דו ביסט געקומען, אויב דו זאגסט נישט וועט מרדכי זאגן, דו האסט געוואלט וויסן אויב דו זאלסט בלייבן אדער צוריקגיין צום ערשטן פלאץ. דו הייסט אליעזר בן שיינדל, אין תהלים (קל"ב י"ד) שטייט פה אשב כי אויתיה, אשב איז די ר"ת אליעזר בן שיינדל, וע"כ לא תחזור למקום הראשון, אלא תשב פה עד שיוגמר משמרתך אשר נקראת לבוא'. וסיים בנו ר' דוד ז"ל: 'מיין פאטער איז קיין חסיד ניקס געווען', אבל כשראה רוח הקודש כזו יוצא מפורש מפי רבינו קבל את הדבר ונשאר על מקומו. וגם בזה נושע אשר אחר שגמר משמרתו בזו העיר נולד לו בתו הראשונה בשנת תר"ס."

בנו ר' דוד בנים הנ"ל נפטר ט"ז שבט תש"נ ומנו"כ בבית החיים שבקרית פאפא. מקצת משבחו נחרטו על מצבתו (צילומו רצו"ב).

ה. אצלי רשומה עוד בת לרבי חיים בויס (לצערי איני זוכר את מקור הדברים). שמה היה מרת שרה, נישאת לאחד בשם שווארצהויז ומקום מגוריהם הי' בנייהיזל. להם ג' או ד' בנות, בת א' נישאת ללעפלער, ובת א' נישאת לטעלדאש, דרו כולם בנייהיזל.

ידיעה על פטירתו ב'הנשר' (נשר תשיעי כנף שישי עמ' נג [תש"א]): הרב הגאון הישיש מ' חיים בויס אב"ד וואראשוואר (הנזכר ברבותי' דיחזקאל אות קלו) נפטר בבודאפעסט.

יואל וויינשטאק - קרית יואל

לעלה 23 - בתו של הזקן אהרן מבאטור

א. בקובץ עלי זכרון 23 כתבתי להוכיח שזקינתנו מרת ברכה ע"ה אשת רבי אהרן פריעד אב"ד ניר-באטור ומנ"כ בירושלים בעל זקן אהרן, היתה אחות הרה"ג רבי נפתלי הכהן בין אב"ד לעמעש. אביהם היה רבי משה הכהן בין משאראש פאטאק. ושם העליתי השערתי שר' משה בין היה חתנו של רבי אהרן (שווארץ) פאטאקער. מעתה נודע לנו גם על שם אמם, מרת רוניא ע"ה אשת רבי משה הכהן. כי בפנקס נדבות של הרה"ח רבי יצחק חיים גליקזאן בעלותו לארה"ק (צורף בקובץ הנ"ל עמוד נ"ו, על ידי העורך הרב זושא קינסטליכער שליט"א) חתם רבי נפתלי את שמו: 'נפתלי כ"ץ בין בן רוניא'.

ב. דודתינו מרת ברכה פרנקל (אשת ר' עמרם ע"ה) סיפרה לי שאביה היה שולח מעות לארץ ישראל אל דודתו ה"מומע ראניע". בשעתו לא ידעתי הקשר וסבור הייתי שהיא ממשפ' לעבאוויטש, ושאלתי מהנהלת החברה קדישא אם רשום אצלם השם ראניא לעבאוויטש, וקיבלתי מענה מהם שלא מצאו ברשימותיהם. כעת אחר שנתברר לי שזקיננו רבי אהרן פריעד עלה לאה"ק יחד עם בתו כמ"ש רבי נפתלי סופר הרב מפעטשיניידארף במכתבו (ב'עלי זכרון' 20 עמ' כא), הנני משער שהמומע ראניא היא בתו של הזקן אהרן. מאחר שהשם רוניא היה שמה של זקינתה אשת רבי משה הכהן בין.

ואכן בהר הזיתים חלקת מארמאראש נמצאת מצבת מרת ראניא בת רבי אהרן, שנישאה בזיוור"ש להרה"ח רבי פינחס ב"ר משה ישראל פעלדמאן מזקני חסידי בעל צמח צדיק מוויזניצא ונשיא כולל רמבעה"נ באה"ק. מרת ראניא נפטרה כ"ב חשוון תש"ב, ומנ"כ ליד בעלה רבי פינחס שנפטר בן צ"ו שנה ביום א' טבת תרצ"ו. על תולדותיו וחשיבותו של רבי פינחס ראה בארוכה בספר בן פורת יוסף על משפחת פעלדמאן, ושם מתוארת זוגתו מרת ראניא כ"אשה חשובה מאד, מיוחדת במינה".

יואל שווארץ - ברוקלין נ"י

ייחוס הגה"ח ר' מרדכי פולק מבארשא

הנני לשטוח את ספקי רב-השנים בפני קוראי הקובץ החשוב "עלי זכרון", והלוואי אזכה לקבל לתשובה מאהבה ופתרון הולם.

אולי תוכלו לעזור לי, או לעוץ עצה, בדבר חשיפת שושלת גזע **סבי מצד אמי מרת גאָלדא עטיא ע"ה** (מצד אבי הרה"ח ר' יואל ז"ל, קיים כתב יחוס, ואפילו שנים, הסותרים מעט איש את רעהו; מהרה"ק הרבי ר' בערצי מנאָדווערנע זצ"ל, כמו גם מהרבי ר' ש. שמעלקי מניקלשבורג זצ"ל ומהרה"ק בעל "צמח ה' לצבי" זצ"ל, אולם לא את זאת אני שואל עתה).

אָבִי-אִמִּי ע"ה הִיָּה הַגַּה"ח ר' **מרדכי פולק** (פּאָללאַק?) בן ר' **זלמן וולף ז"ל**, מִבְּאָרְשָׁא (מאראמורש). הוא כונה **"ר' מרדכי יידל'ס"**, אולי על שם חותנו(?).

אמי ע"ה סיפרה שלאחר פטירת רבו הרה"צ ר' **פינחס מבאָרשא זצ"ל** (זקני באָרשא סיפרו שסבי היה כותב-ה"תורות" המסובכות שלו, שהיו בנוסח "תורתיו" של הרה"ק ר' שמשון מאוסטרופולי זצ"ל ה"ד) - גר בסיגט בערוב ימיו - **ב"ב באדר תש"א**, התבטא ש"כעת, גם לי אין מה לחפש בעולם" - זה פרט אחד - והוא נפטר - כך היא זכרה ותארה בדמע - **בבקר יום א'**, **פסח שני** - וזה פרט שני - , באָמרו לה (כיתומה, כי הָאֵם כבר נפטרה לפני-כן), **"אל תבכי, בתי, השי"ת יהיה עמך"** וכו'. לכאורה זה מתאים לשנת **תש"א**, בה אכן חל **פסח שני ביום א**, אך כל זה אינו מתאים למה שספרה - וזה פרט שלישי - שלמעשה חלה/דוכא/עונה/נחלש מנגישותיהם של הקלגסים הרומנים/הגרמנים/ההונגרים שהכבידו עליו את עולו, ובגילו המבוגר הכריחוהו לעמוד שעות בקור הנורא בעבודה מפרכת, לַפְנוֹת במהירות את השלג... והרי בשנת **תש"א**, עדיין לא "היתה" השואה בבאָרשא. כל מה שאני כותב הוא מבירורים בעלמא, ולא חקרתי עד הסוף.

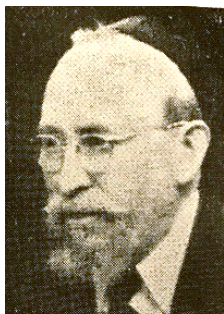
בשנת **תש"ד** שוב חל **פסח שני ביום א**, אך אין זה מסתבר שנפטר בבאָרשא, אך שבועיים בלבד לפני הדעפארטירן של גטו אונווואר, בו כבר שהתה אמי ע"ה, בצל קורת משפחת דודתה, [לכאורה] עוד **מאביב תש"ג** (כך סיפרה לי פעמים אחדות)? היא זכרה **שאחר** פטירת אביה וה"שבעה" לקחיה לבית דודתה, ולא ששהתה פחות משבועיים בלבד באונווואר, אם נפטר בתש"ג, בבית דודתה, ולפ"ז נפטר בשנת תש"ג, אך זה אינו מתאים ל-2 הפרטים הראשונים...

ידוע לי שקיים כתב-יחוס של משפחת **פולק לגר"א מוילנא זצ"ל**, אך כל אימת שבקשתי עותק מבעל-הכתב, הוא אומר שעליו לחפשו. ידוע לי שמשפחות **אפל וָיזל** קשורות לשושלת, כי לגר"א היתה בת שנישאה לת"ח ששם-משפחתו היה **וָיזל**, ומהם החל הגזע 'החסידי' של צאצאי הגר"א, ובכך נתקיימה בו 'הקללה' שצאצאיו עוד יהיו חסידים...

יתכן שבדישומי העיירה בארשא ניתן לברר כל זאת בנקל, לצד רישומים אחרים על משפחת אמי ע"ה (יודעני - ממשפחות אחרות - שבימינו ניתן לעיין גם במסמכים דיגיטאליים, ולהדפיסם בדמותם כצלמים), אך מי האיש שיוכל לעזור לי בכך?

מרדכי גנוט - בני ברק

רבי אליעזר שענפלד מקראלי-בראנקס

רבי אליעזר שענפלד

בעלה כ"ז בין גזירי העיתונות מהונגריה, נזכר שמו של הרב ר' אליעזר שענפלד ששימש כרב לקהלת השטוסקווא בקראלי על מקומו של הג"ר מאיר פערלס זצ"ל, ואח"כ היגר לארה"ב לשמש כרב בניו יורק, אשמח להוסיף פרטים הידועים עלי ולקבל את שאינם ידועים.

*

הרב דר. אליעזר שענפלד נולד בשנת תר"מ בהונגריה בעיר פעטראוואסעלא-באטש (Backo-Petrovoselo), כהיום סרביה לאביו ר' משה ולאמו (ליאנעטע) לבית פאשקעס.

בבחרותו למד בישיבות בסאטמאר אצל הגאון בעל זכרון יהודה, בבאניהאד אצל הגאון בעל תבואת השדה ובפרעשבורג בישיבת השבט סופר זצ"ל. נסמך להוראה ע"י ר' שלמה צבי שיק מקורצוג, והשתלם א"ע במדעים בווינא ובודפסט.

הרב שענפלד היה כליל המדעים, חוקר הדורות וסופר פורה, במהלך עבודת מחקרו חשף בשנת תרס"ו אוצר יקר בארכיוני פרעשבורג של מסמכים שונים בהם פרטים על התיישבות היהודים בממלכת אוסטרו-הונגריה החל מהמאה ה"ז.

ביהכ"ס בית דוד - אגודת אחים בברונקס
עומד כהיום בשממונו

כשהגיע לפרקו בשנת תרס"ח נשא לאשה את מרת קילא שרה בתו של ר' אפרים פירטה אב"ד קהלת שטאטוסקווא בקראלי חתנו של ר' בנימין זאב זוסמאן סופר מפעסט בעל חליפות שמלות בנימין. לימים נעשה רב בעיר ווינקאווצי ואח"כ עלה למלאות מקום חותנו בקראלי. בשנת תרפ"ה היגר לארה"ב ונתקבל כרב דק' בית דוד אגודת אחים – ידוע גם כה'אונגארישע שוהל' - ברחוב פאקס בבראנקס, והיה מהרבנים הפעילים בניו יורק בתור חבר ועד הפועל של אגודת הרבנים, סגן נשיא בועד הרבנים דברונקס ונשיא המזרחי באיזור ברונקס.

בסוף ימיו עבר הרב שינפלד לגור בבורו פארק, ושם נפטר בשיבה טובה בגיל 93 ביום ט' שבט תשל"ד ונטמן בבית החיים הר המוריה בעיר פעירווי, ניו זשערסי בחלקת קהלתו בית דוד. זו' הרבנית קילא שרה בתו של ר' אפרים פירטה מקראלי נפטרה כ"ה שנים מקודם ומנוחתה כבוד אצלו.

צאצאיו: בנו ר' אפרים משה (פרענק); בנו ר' גבריאל [אשתו מ' פראדל]; בתו הרבנית מרים, נפטרה ז' כסלו תשע"ב, אשת הרב משה ב"ר מאיר משלוח יליד ניו יורק תלמיד ומוסמך בישיבת ר"א בנ"י. ורב במיאמי ושיקאגא עד לפטירתו ביום ד' אייר תשס"ח (מנו"כ ביחד עם זו' ליד חותנו בניו זשערסי); ובתו מ' פראדל אשת ר' ישראל פונזננסקי.

על אביו ר' משה שעהנפעלד מפעטראוואסעלא לא מצאנו פרטים עדיין. בבית החיים שם קיימת מצבה של איש בשם זה שנפטר בשנת תרס"ב ועליה נחרתו השורות הבאות:

פ"נ התורני צדיק וחסיד מוה"ר / משה שעהנפעלד ז"ל / משה למד תורה וקיימה / שמרה נגד מהרסי תחומה / עזב לבניו ירושה רמה / נצח היראה ותורה תמימה / פרצי הדת תקנו ידיו / עשה שלום בין איש לרעיו / להוט להושיע כל נכאב / דלים השביע כל ימיו / נו"נ

ט"ז כסלו תרס"ב לפ"ק / שם אמו מרים.

יואל הירש מורשת חכמי אמעריקא - קרית יואל

בשולי הדברים: אלמנתו של רבי משה שענפעלד מנו"כ בזענטא. על מצבתה נחרט: פ"נ / האשה המהוללה / הצדקת וחכמת לב / מרת ליבש ע"ה / אשת הצדיק המפורסם / מו"ה / משה שאנפעלד / זצ"ל / מפעטראוואסעלע / נפטרה ב' דחוו"מ סוכות / תרפו לפ"ק / ת"נ צ"ב'ה' / שם אמה זיסל. שם נקברה גם בתו הבתולה זיסל שנפטרה 'רכה בשנים'. בשם הגדולים מארץ הגר (מהדורת ברוקלין עמ' 106) ציון שרבי משה שענפלד היה חתנו של רבי יצחק צבי רוטער אב"ד נאדי-סענט-מיקלאש. מהנצחה בסו"ס משנת משה על התורה לרבי משה בלוי אב"ד פרדס כ"ץ, אנו למדים על צאצאי רבי משה שנהרגו עקה"ש בשנות החורבן, בנו ר' הלל שענפעלד ובתו מרת גיטל.

רבי אליעזר שענפלד לאחר שנתאלמן נשא בזיוו"ש את מרת יוטא חנה לאה בת ר' צבי בלוי ומרת רבקה בת ר' צבי פרידלנדר. נזכרים בהגדש"פ משנת משה בהנצחות שבסוה"ס עם הצאצאים ובני המשפחה.

לעלה 34 - צאצאי הרה"ק ר' שאול מקאליב

בעלה 34 כתבתי אודות הרה"ק ר' שאול מקאליב וצאצאיו, והצגתי פרטים הטעונים בירור. בינתיים מצאתי עוד מידע על המשפחות הנ"ל שאולי מסייע להשלמת התמונה.

אודות ר' אביגדור גרינצווייג הנזכר שם, הנה ממפקד התושבים בעירו טוט-קאניא בשנת תרכ"ט עולה שהוא יליד וואראנוב, וזוגתו ילידת בענאקאטץ מחוז זעמפלען [כנראה זהה ליישוב benkocz או benkovce ליד וואראנוב]. בינתיים פניתי אל דו"ז הרה"ח ר' זאב הלוי מאנדל שליט"א מברוקלין, נכד האשה מרת אסתר שרה בת ר' אביגדור הנ"ל, בשאלה מה הוא יודע על הוריה של זקנתו, וזאת תשובתו: אביה ר' אביגדור גרינצווייג התגורר בעיר קאניא ונקרא על שמה ר' אביגדור קאניער, הוא היה בנו של ר' שאול קאליבער כפי שכתוב על מצבת בתו, ומה ששמו גרינצווייג ולא ענגעל אין זו קושיא כ"כ בימים ההם, עכ"ד.

והנה אם נקבל שאכן ר' אביגדור היה בנו של רבי שאול, יקשה מאוד מה שמובא במפקד שהוא נולד בשנת תק"ע בוואראנוב, שהרי לא ידוע שר' שאול התגורר בוואראנוב, בפרט שבשנת תקע"ג ודאי כבר היה ראש החבריה באושוואר, שהרי בשנה זו ניתן לו כתב הקאנסוס הידוע, אמנם עדיין אין ראיה ברורה שלא התגורר שם. כיון שכן יש מקום להעלות השערה מעניינת, הנה, הרנ"א וקשטיין במאמרו על ר' שאול וצאצאיו [בעלה 21] מביא מסורת לפיה חותנו של ר' שאול היה שמו ר'

אביגדור, והיה לוי, וממשפחתו של הרה"ק החוזה מלובלין. והנה בעיר וואראנוב ישנה מצבה משנת תק"ע שעליה נחרת: פ"נ / איש תמים דעים / זך וישר פעלו כבוד / א"מ כ"ה אביגדור / ב"ה שמואל הלוי איש / הורוץ ז"ל שנו"נ ב"ט / יום א' ד"י מרחשון ש' / תקע בשופר גדלפ"ק / תנצב"ה. אם נכונה המסורת הנ"ל, יש מקום לשער שר' אביגדור זה הוא חותנו של ר' שאול, ועל שמו נקרא בנו ר' אביגדור שנולד בשנת פטירתו תק"ע. לפ"ז אולי התגורר ר' שאול במשך תקופה בוואראנוב ליד חותנו ושם נולד בנו, ובפרט שיתכן מאוד שהיה זה

זיו"ש שלו, שהרי בנו ר' יוסף נרשם במפקד תר"ח בקאליב וגילו 22, הוי אומר שאביו היה בן 51 כשנולד, ולכן סביר להניח שהיו לר' שאול ב' זיווגים. (אגב, בנירעדהאזא נפטר ביום 29 יוני 895 (תרנ"ה) יוסף ענגעל בן 68 יליד קאליב, לכאורה הוא בנו ר' יוסף. זו' אביגיל [פאני] בת ה'תהלה לדוד' נפטרה שם ביום 26 אפריל 895 (תרנ"ה) בגיל 68, ורשום שהיא ילידת טאליא שם כיהן אביה ברבנות).

אמנם עדיין יתכן כפי ששיערתני בעלה 34 שזוגתו של ר' אביגדור היא זו שהיתה נכדת ר' שאול. והנה במפקד תרכ"ט הנ"ל מבואר ששם משפחתה שאנבערג, ואכן מצאתי ברשימת משלמי המיסים משנת תקפ"ח, רשום ביישוב benkocz אברהם שינבערג [Seinberg Abr.] ואולי הוא אביה. גם הבאתי שם שזוגתו של ר' הרש ליב אייכלער מהומנא היתה גם ממשפחת שאנבערג ואולי היא אחותה, וכעת מצאתי את הרישום של משפחתו במפקד משנת תרכ"ט בקודלאץ שע"י הומנא [Kudlocz או Kudlovce] ושם נרשם שהוא יליד יאבלאן [Jablon] וזו' ילידת בענקאווצע [Benkovce], וזה כמובן מחזק מאוד את ההשערה הזו [תש"ח להרב יואל שווארץ על פענוח המפקדים].

עוד מצאתי ברישומי הומנא, רשום א' בשם שאול גרינצווייג וזו' חיה לבית קרויס, נולד להם בן בשם מענדל בשנת תרכ"ג והעד הוא הרש ליב אייכלער. אח"כ בשנת תרכ"ז נולדה בתם שרה אסתר [כמעט כמו 'אסתר שרה'], בשנת תרכ"ט נולדה בתם פריידא, ובשנת תרל"ג בנם אברהם. (במאמר המוסגר: בנם מענדל נשא בשנת תרמ"ט בטיסא-קאראד את זו' האני בת איגנאץ קליין ילידת איבראני, ובתם שרה אסתר נישאה בשנת תרנ"ה בנירעדעהאזא להרמן רוט בן יוסף ורחל לבית אוישפיץ יליד ערדא-באניע). לכאורה לפי השמות נראה שהוא בנו של ר' אביגדור, אמנם הדבר פלא, שהרי ר' שאול מקאליב לא נפטר לפני שנת תר"ח שאז הוא רשום במפקד בקאליב, ואיך נולד לנכדו שנקרא על שמו בן בשנת תרכ"ג. עוד דבר פלא נמצא: בשנת תרל"ג נפטרו בהומנא ביום 2 באוגוסט שאול גרינצווייג בן 19 וזלאטי גרינצווייג בת 74 שניהם ילידי Szinna (זהה ל-Snina). כמה ימים אח"כ ביום 5 באוגוסט נפטרה חיה גרינצווייג בת 50. ויש לבדוק את הרישומים האלו במקורם.

בס' 'עולמי' (עמ' 385) ברשימת צאצאי רבי שאול, מונה את בנו ר' משה טרינער ומוסיף: "לפי מכתב של הגר"ח"ל דייטש זצ"ל האדמו"ר מהעלמעץ בארה"ב, היה אבי אביו [הרה"ח ר' יעקב חיים דייטש מיישוב לאצא שע"י אוהעל] חתנו של ר' יצחק גר"פ בעל קורא באוהעל (תלמיד רבי ירמיה לעוו זצ"ל) בנו של רבי משה טרינער הנ"ל בנו של רבי שאול מקאליב".

גם מסורת זו טעונה ברור, שכן שם משפחת ר' שאול - 'ענגעל' אינו תואם לשם המשפחה 'גרינפעלד'. ושמה הוחלף כאן ר' שאול מקאליב עם ר' שאול יחזקאל מליטשיק בעל ה'מגן שאול' ששם משפחתו היה אכן גרינפעלד. מצאתי העתק מרישום הנישואין של ר' יעקב חיים דייטש הנ"ל שהתקיימו בשנת תרל"ד באוהעל: יאקאב דייטש בן 28 יליד פאצין בן יודא דייטש והאני שמילאוויטש נשא את יולי גרינפלד בת 17 ילידת טרין גדול [Nagytoronya] בת איגנאץ גרינפלד ולוטי קורנפלד. וברשימת משלמי המיסים משנת תקפ"ח רשום משה קורנפלד בטרין, כך שאולי הוא ר' משה טרינער והוא חותנו של ר' יצחק הנ"ל, עכ"פ כ"ז טעון ברור.

אודות משפחת ענגעל במעזא-וארי נכדי ר' שאול שהבאתי צילום מצבותיהם: לפי הרישומים שם, זו' הראשונה של ר' יהושע מרדכי [מארטון] ב"ר ישראל שמואל ענגעל משם היא קאטי [גיטל?] לבית קאהן, בשנת תרמ"ג כבר היתה נשוי שנית לזוגתו פעפי לבית הילמן או העלמאן ילדת חוסט, אז נולדה בתו גיטל [שמנו"כ ב-

וארי] וכנראה שנקראה ע"ש זוגתו הראשונה. ברישום לידת בתו ליבא בשנת תרמ"ז רשום שהאב הוא מעיר או"ר [Or]. בנו מזיו"ר ר' שאול היה נשוי למרת מרים ב"ר משה פנחס רוזנפלד, כנראה הוא שאול ענגעל מוארו - הונגריה שהיגר לארה"ב [לניו יורק] בשנת תרע"ד. בן אחר של ר' יהושע מרדכי מזיו"ר, מור ענגעל, זו' פאני לבית כ"ץ, התגוררו ב-וארי. בעיר קראלי התגורר שאול ענגעל אף הוא יליד או"ר [Eor] ואולי גם הוא בנו של ר' ישראל שמואל בן ר' שאול מקאליב. ישנם רישומים מלידות בניו בין השנים תרל"ח-תרמ"ח, זו' שרה לבית כ"ץ ילידת האדאס. יתכן שבנו הוא ר' ישראל שמואל ב"ר שאול צבי וחי' שרה ענגעל שנפטר בן נ"ח שנים ביום כ' אייר ת"ש, ומנו"כ בפעטעראוואסעלא.

ומכאן לרישומים נוספים ממשפחת ר' שאול: בדילאהאזא בשנת תרמ"ח, נולד לשאול ענגעל ואסתר זיידמאן בן בשם אברהם אלימלך [מיקשה]. אח"כ בשנת תרנ"ב נולד שם לשאול ענגעל יליד המקום וזו' אסתר רוזנבוים ילידת ניר באקטא, בן בשם מענדל [השם הלועזי ג"כ מיקשה]. ר' שאול זה נולד שם בשנת תר"כ להוריו הרמן ענגעל ומארי ציטראנבוים [או ציטראנענבוים], בשנת תר"ל נולד בנם מיקשה שנשא בשנת תרנ"ה את לעני לבית ביעדערמאן, ובשנת תרכ"א נולדה בתם נעטי אשת איגנאץ פרידמאן. רישום נישואין בקאליב: ביום 13 נוב' 844 (תרנ"ה) החתן יוסף וייס נשא את נעטי בת שאול ענגעל, לכאורה היא בת ר' שאול מקאליב. יצויין שגם ר' הרש באטורער חתן ר' שאול היה שמו וייס. רישום לידה בקאליב: ביום 3 ספ' 855 (תרט"ו) נולד שאול פריעד בן יאקאב פריעד ורחל ענגעל.

אודה לכל מי שיעזור בהוספת פרטים על משפחת הרה"ק ר' שאול.

שמחה בונם יוסף סיימון - בני ברק

לעלה 35 - משפחת זילברשטיין

אני רוצה להוסיף איזה גרגרים על מאמרו של הרב יעקב גאלדשטיין מירושלים עיה"ק אודות משפחתי לבית זילבערשטיין מבאניהאד-לייפניק.

א. במה שכתב אודות מצבותיהם של הג"ר אהרן לייפניק זצ"ל וזוג' מרת חנה ע"ה שמנוחתם כבוד בביה"ח הישן דק"ק באניהאד כעדות בנם זקני הגאון בעל שבילי דוד זצ"ל במאמרו בהעלון שבת אחים (פעסט חיי שרה תרל"ג), לפי ידיעתי לא נמצא עדיין את מקום מנוחתם הנכון, והביה"ח הוא במצב מוזנח מאוד ושועלים ממש הולכים שם רח"ל. ואדרבה אשמח מאוד אם אחד מהקוראים החשובים יסייעו לדבר מצוה זו.

ב. במה שכתב לברר את שנת פטירתו של הג"ר אהרן זצ"ל, והביא ראיה לדבריו מקריאת שמו על אחד מנכדיו הנולדים בשנת תרל"ג. באמת גם אצלנו לא נודע אודותיו הרבה וגם לא את שנת פטירתו בדיוק, רק ממה שכתב זקינו הגאון בעל השבילי דוד זצ"ל אודותיו, לדוגמא. 'כי מעולם לא הוציא לשון הרע מפיו'. ולגבי זמן פטירתו, מצינו יותר מוקדם ממה שמשער הרב גאלדשטיין, כי בשנת תרכ"ב כשהוציא לאור את ספרו שבילי דוד על שו"ע אבהע"ז בירושלים עיה"ק כבר כותב על אביו זצוק"ל, וכן הביא דבר תורה בשמו בריש הספר.

ג. אודות התיישבותו בק"ק באניהאד משום שברח מעיר מולדתו לייפניק במדינת מעהרין, כעדותו של נכדו של דו"ז הגאון בעל אהל שלמה זצ"ל. הנה מצינו אותו כבר בשנת תקע"א לפ"ק כששמו מופיע בהמעות קדימה לספר מכתב אלי' להגר"א מווילנא (פראג תקע"א). אולם מה שאינו מובן הם דברי זקני הגאון בעל שבילי דוד זצ"ל בתוך מאמרו בהעלון הנ"ל, כשהוא כותב שם בתוך דבריו כשמתאר את הירידה ביהדות הנעשה בעיר מולדתו באניהאד, 'גם זכות אבותי ואבות עבדו השי"ת במקום הזה והלכו לפניו בתמימות עמדה להם שצאצאיהם משתתפים ועוזרים להקים מחדש הקהילות'. משמע מתו"ד כי גם אביו של אביו או חמיו של אביו גרו בבאניהאד, ולא כפי המקובל עד היום כי רק הג"ר אהרן ז"ל היגר לבאניהאד. ואפשר לומר כי באמת מתחילה היגר ר' אהרן עקב הגזירת נישואין כעדות הנ"ל, ואח"כ הגיע גם אביו מלייפניק לגור אצל בנו ר' אהרן ז"ל.

ד. אודות משפחת זילבערשטיין בק"ק לייפניק, יש לציין כי בהמאמר הנ"ל מזכיר הגאון בעל שבילי דוד זצ"ל את ידיד נפשי הקצין מו"ה אברהם זילבערשטיין נ"י תושב לייפניק וכו'. ולא מתארו בשם שאר בשרי.

ואני מצרף פה צילום מהמשניות שהיה שייך להג"ר אהרן לייפניק זצ"ל ונפל לירושה לבנו הגדול הג"ר שלמה זצ"ל בעל אהל שלמה, ונראים גם חתימתו של בנו ר' יוסף שלום ז"ל.

דוד לייב זילבערשטיין - ברוקלין ניו יארק יצ"ו

לעלה 35 - משפחת רבי שמעון פוקס מפרעשוב

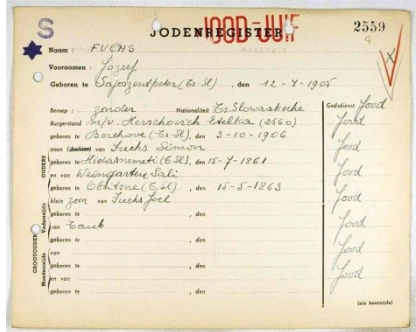
התרגשתי במיוחד בקראי המאמר אודות הרב שמעון פוקס ז"ל מפרעשוב, הזורק אור בנוגע לתולדות בית אבותיו של דו"ז ר' יוסף פוקס מאנטווערפען הי"ד שהיה מבניו. בד בבד יש ת"ל תחת ידינו כמה פרטים חשובים המשלימים את המאמר.

ר' יוסף פוקס

הנה ר' יוסף הגיע מפרעשוב לאנטווערפען בשנת תרצ"ו. רשימת נישואיו בשנת תרצ"ז, ובכן ככל הנראה זאת היתה סיבת בואו לכאן. מהפרטים שמסר לשלטונות אז נרשם שנולד להוריו ר' שמעון ומרת סאלי לבית ווינגארטען בעיר שאיאש-סענפעטער בהונגריה ביום 12 אפריל 905 (ז' ניסן תרס"ה).

בחורף תש"א תבעו הנאצים ימ"ש רשימה מכל יהודי בלגיה, בצרוף פרטי ההורים. ר' יוסף מסר אז, שאביו ר' שמעון נולד בישוב הידאש-נעמעטי ביום 15 יולי 861 (תרכ"א) לר' יואל פוקס, ואמו סאלי נולדה ביום 15 מאי 863 (תרכ"ג). כאן כבר לא נזכר שם אביה). מקום לידת אמו קשה לקריאה, אך ככל הנראה הכוונה ל-OBISOVCE או ABOS על יד עיר לעמעש הנמצא במרחק 20 ק"מ לדרום פרעשוב.

הרישום בבלגיה משנת תש"א

[אגב, במאטריקל נרשם בעיירה באדאקאוואראלי Bodokovaralja (ישוב במרחק 20 ק"מ לדרום הידאש-נעמעטי) בשנת תרל"ה נישואי האשה חני פוקס בת 22 שנולדה בהידאש-נעמעטי לר' יואל וקאטי פוקס, עם ר' בנימין שווארץ בן 25 יליד Bodokovaralja. פטירת מרת חנה נרשמה ביום כ' מרחשון תרנ"א בעת לידת בתה ר"ל. בתה נקראה אחריה. גם נזכר בשנת תרל"ז בעיר Bodokovaralja פטירת הילדה סאלי שנולדה בהידאש-נעמעטי לר' יואל פוקס ומרת קאטי וויינשטיין].

כנזכר ר' יוסף פוקס נשא בשנת תרצ"ז לאשה את זוגתו מרת אסתר הענטשא הערשקאוויטש הי"ד. היא נולדה בעיר בערעגסאז ביום 3 אוקטובר 906 (ערב סוכות תרס"ז), לזקני הרה"ח ר' חיים יצחק ומרת שבע הערשקאוויטש הי"ד, ונקראה על שם זקנתה הבריד'ער רעבעצין אשת הרה"צ ר' אהרן צבי טרקלטיוב זי"ע.

אביה ר' חיים יצחק נולד בישוב הרעבליא על יד אורשיווא, והיה תלמיד חכם מופלג, נעים המידות וירא שמים מרבים. בשנת עת"ר לערך התיישב באורשיווא,

וזכה לידידות מיוחדת עם האב"ד דאז הגה"ק בעל דברי יואל מסאטמאר זי"ע ואף למד אתו בחברותא כמה פעמים. בשנת תרפ"ח עברה המשפחה לאנטווערפן, מקום שכמה מבני משפחתו משפחת 'טויב' כבר התיישבו שם. שם עבד כמשגיח כשרות בחנות בשר. אירע פעם שחלם שהבעל הבית מביא בשר לא כשר באישון ליל. מיד עמד ר' חיים יצחק בבהלה משנתו ועשה את דרכו במהירות דרך רחובות העיר לחנות, ואכן מוצא שם את בעל החנות שכמובן נבהל ונשתומם מהדבר. מיד הוצרך להודות על מעשיו, אך הוברר שהבשר היה כשר רק לא שולם מס הקהילה.

ר' חיים יצחק הערשקאוויטש

לאחר הנישואין נשאר ר' יוסף באנטווערפן, ולפי רשימת הממשלה היה גר ברחוב לארמאני"ער סטראאט מס' 171. ניהל ביחד עם אשתו חנות למיני טעקסטיל ורקמה. ביום ט"ז סיון תרצ"ט נולדה להם הילדה רחל. עם כיבוש מדינת בלגיה על ידי הנאצים ימ"ש עבר לגור עם אשתו ובתו בבית חותנו. בליל שבת קודש פרשת כי-תבוא ט"ו אלול תש"ב לוקחו ר' יוסף ואשתו אסתר הענטשא למחנה ריכוז בעיר מעכלען, ומשם גורשו לגיא ההריגה אוישוויץ ביום י"ט אלול. ככל הנראה נעקדו על קידוש השם ביד בבואם לשם הי"ד. בתם הילדה רחל נשארה אז עם הורי אמה, אך לאחר חודשיים נלקחו אף הם ביחד עם כל בני המשפחה (לבד כלתם מרת רייצא ובתה הילדה אסתר שניצלו בנס).

למען הקים שם ושאר, ארשום שמות גיסיו וגיסותיו של ר' יוסף פוקס, בני חותנו ר' חיים יצחק הערשקאוויטש שנהרגו על קידוש ה' בשנות הזעם.

ר' שלמה הערשקאוויטש מאנטווערפן וזוגתו פראדיל בת ר' שמואל אייזיקאוויטש מחוסט, ר' ישעי' הערשקאוויטש מאיללאק תלמיד הגה"ק מסאטמאר באורשיווא חתן דודו הרה"ח ר' דוד כהנא געלב שו"ב מונקאטש, מרת בתיה דבורה מאיללאק אשת ר' משה ווייס מקערעצקי מתלמידי הגה"ק מסאטמאר באורשיווא, ר' מאיר הערשקאוויטש מאנטווערפן [זוגתו רייצא בת ר' יצחק דוד וויינבערגער מנכבדי עיר מארגרעטען ניצלה בנס עם בתה אסתר שתחי], הבתולה פייגא, מרת רייזל אשת ר' הלל וויינבערגער מאנטווערפן בן ר' יצחק דוד הנ"ל, הבחור יהושע הערשקאוויטש, בריינדל, סימא, חנה – כולם נעקדו על קדושת שמו יתברך. נשאר לפליטה רק זקני ר' משה הערשקאוויטש ז"ל מתלמידי הגה"ק מסאטמאר באורשיווא (נפ' י' אלול תש"ן).

לסימו של דבר, אוסיף שהיה לו לר' חיים יצחק אח בפרעשוב, הרב יששכר דוב הערשקאוויטש הנקרא ר' בער'ל חתן אצל משפחת ווייס מטעטש, ששימש כמשגיח

בישיבה שם (כך שמעתי מאחד מתלמידיו ר' מנחם יוסף נייגערשעל ז"ל מפה שנפטר לאחרונה). יתכן מאד שהוא היה השדכן בין ר' יוסף פוקס מתושבי פרעשוב ובת אחיו באנטווערפן.

יהודה אריה טעסלער - אנטווערפן

תגובת כותב המאמר:

אודה מקרב לב לתגובה המועילה מאוד והיקרה מפז אודות ר' יוסף פוקס בנו של ר' שמעון פוקס על כל חלקיה והמסמכים והתמונות שצורפו, שסייעה לי עד מאוד ופתחה בפני צוהר למקומות יישוב ורישומים נוספים שמצאתי אודות מש' פוקס.

לבקשת העורך אביא תחילה את שמות צאצאיו של ר' שמעון פוקס לפי סדר הולדתם, כפי שידוע לנו. ואח"כ אעיר ואוסיף על המידע בתגובה. נמנענו לעשות זאת ברשימתנו ב"עלי זכרון 35" שכן הדגש היה מידע אודות ר' שמעון פוקס, עיר הולדתו, שם אמו ושמות אחיו ואחיותיו, סבו, דודיו וכו' שחסר לנו ועתה נשלם בחלקו. ייתכן שמידע שאנו מוסיפים כאן יהיה לעזר לקוראים נוספים להשלמת תולדותיו עד כמה שניתן (כפי שמידע על ר' יוסף, בנו, הביא פרטים חשובים על ר' שמעון פוקס ומשפחתו):

לר' שמעון (בן יואל וקאטי לבית וינשטיין) פוקס ושרה (ZALI או סאלי - בת יוסף (הנריך) וטאובה (תרז) ויינגארטען) היו ארבע בנות ובן. אחותה הבכירה של לאה סבתנו (כאמור, אשת ר' אריה זלקא אדלער) הייתה רז'ין שנישאה לפערלשטיין וגרה מחוץ לפרעשוב (אם כי ייתכן ששבה לשם בשלב מאוחר יותר). קרוב לוודאי שאיש ממשפחתה לא שרד. צעירה מלאה (שהייתה כאמור ילידת 892) הייתה תרז (ילידת 893 או 894) שנישאה לברוך ביטרמן ומשפחת ר' אריה ולא אדלער הקצתה להם למגוריהם את הקומה התחתונה של ביתם (שם גם הייתה חנותה של לאה סבתנו ככובענית לנשים). היחידה ששרדה ממשפחתה הייתה בתה של תרז, מרים, שהקימה, לאחר בואה לא"י במרץ שנת 939, משפחה בנתניה. צעיר ממנה, ולפי הסדר, היה ר' יוסף, דוד זקנו של המגיב הנכבד. גם לפי המידע המשפחתי ר' יוסף נסע לאנטווערפן ונישא שם לרעייתו (ששם נעוריה היה כידוע לנו אכן - הערשקוביץ) ונספה בשואה עם כל משפחתו (לפי המידע המוקדם היה יהלומן, אך נאמנה עלינו יותר עדותו של המגיב שניהלו חנות לטקסטיל). בעלה של אחות אבי (אסתר), בנימין (רון - לידער), כחייל בבריגדה, חיפש אותו לאחר המלחמה בבליגיה, ולא מצאו או מישהו אחר ממשפחתו. האחות הקטנה הייתה גיטה (גיטל) או גיזה, שנישאה לאקרמאן, הייתה להם חנות מכולת בפרעשוב והיו להם כנראה 3 או 5 ילדים. גם הם נספו כולם.

לגבי עיר הולדתה ותאריך הולדתה של סאלי (שרה) ויינגארטען אעיר: במסמכי טרנספורט המשפחות מפרעשוב מיום 12 מאי 942 מצוין שנולדה בסירוקה

(שיראקא, כ-20 ק"מ מערבית לפרעשוב); אציין שבני משפחתי הם 578-584 וכן 598, כאשר רק Edwig הדה, שרדה.

571.	Rudik	Hanna	18.V. 1885	Šebeš
572.	Spira	Berbara	11.VIII.1879	Szabedaka
573.	Moekovits	Josef	2. VI. 1905	Medzlaboroc
574.	"	Charlotte	18.X. 1915	Ture
575.	"	Eugen	15.IV. 1937	Prešov
576.	"	Ludwig	15.VII. 1941	"
578.	Kreuzer	Lenka	10.IV. 1877	Sobrans
578.	Adler	Selka	30.IX. 1888	Leben
579.	"	Mafdalena	24.IV. 1892	Ratvaj
580.	"	Tibor	14.IX. 1920	Prešov
581.	"	Hedwig	15.II. 1926	"
582.	"	Herta	4. III. 1951	"
585.	"	Erika	8. III. 1953	"
584.	"	Henriette	8. XII. 1954	"
586.	Berkovits	Maria	4. I. 1910	"
586.	Adler	Moric	30.XII. 1875	Hitra
587.	"	Eva	9. X. 1879	Prešov
588.	"	Isidor, Ladislav	9. VII. 1905	"
589.	"	Rosalia	13.VIII.1902	Hrabkov
590.	"	Golde	31.III. 1940	Prešov
591.	Diamant	Armin	24.X. 1892	Košany
592.	"	Etefia	23.IV. 1895	Staré
593.	"	Elizabeth	7. VII. 1922	Prešov
594.	Feld	Desider	6. III. 1907	"
595.	"	Jolan	16.IX. 1909	Sekovce
596.	"	Judith	27.I. 1928	Košice
597.	"	Lina	20.I. 1870	Levoča
598.	Fuchs	Sara	10.II. 1864	Štrcká
599.	Ostern	Adolf	10.X. 1868	Tilic
600.	"	Charlotte	23.XII. 1877	Dobrá

עמוד מרשימת הטרינספורט מפרעשוב בשואה
משפ' אדלר ופוקס

גם במפקד בשנת 869 (בהיותה בת 5-6) נמנתה בסירוקה עם הוריה ומרבית אחיה/אחיותיה (למעט הבכור שלמה יהודה, שהיה כבר נשוי באותה עת ועקר למקום אחר). ואילו כאן נרשם כאילו נולדה ב- OBISOVCE או ABOS וגם התאריך (15 מאי 863) שונה מזה שכתוב ברשימת הטרינספורט (10 יוני 864).

באשר לשני רישומי המאטריכל שהובאו ארחיב:

1. גם אני מצאתי רישום הנישואין של חני, (אחותו של ר' שמעון פוכס) בגיל 22 עם בנימין שוורץ, בגיל 25. החתונה נערכה בשנת תרל"ה (6 אפריל 875) ב-Bodokovaralja (לפי החישוב הזה הייתה חני ילידת 853), ושם גם התגוררו בני הזוג ונולדו בנותיהם. בנוסף לפי רישומים שמצאתי, ילדה

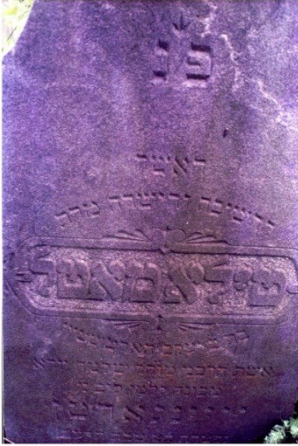
חני, היא הני, ב-11 ינואר 887 גם את בתם szidonia שנפטרה בלידתה וכן ב-1 פברואר 888 את בתם szeren, ובנוסף כפי שצוין ילדה הני ב-3 נובמבר 890 בת ונפטרה היולדת עם לידתה אותה בהיותה בת 32 (ילידת 858 לערך, בניגוד לחישוב הקודם) וניתן לבת הילודה שם אמה ז"ל הני (חני).

2. באשר לפטירה ב-Bodokovaralja של סאלי שנולדה בהידאש-נעמעטי לר' יואל פוקס ומרת קאטי וויינשטיין אוסיף שהיא אירעה בדצמבר 877, בהיות הילדה סאלי בת 14, (דהיינו סאלי הייתה ילידת 863 לערך). עובדת מותה בעיר זו מעלה את השאלה אם ר' יואל פוקס ומשפחתו עברו לכאן מהידאש נעמעטי? העובדה ששני המקומות הנם כפרים בגודל דומה - כ-1,200 תושבים כיום - נראית כשוללת את האפשרות שסאלי עברה בחוליה לשם לאשפוז או טיפול, ואולי הדבר מעיד כאמור, שמשפחת ר' יואל פוקס עברה להתגורר שם.

דוד אדלר - ירושלים

לעלה 35 - משפחת ר' שלמה יהודה וויינגרטן ממישקולץ

בעלה 35 עמ' מט נכתב שאשתו של ר' שלמה יהודה ב"ר יוסף וויינגרטן, מרת טילא מאטעל נפטרה בפרעשוב כ"ח טבת תרע"ב. יש לציין שמצאו את מצבתה בפרעשוב, לאחר שנים רבות שלא ידעו מקום קבורתה. מתברר שהיא נפטרה ביום כ"ט טבת. וזה נוסח מצבתה: "פ"נ / האשה / החשובה והישרה מרת / טילא מאטל / בת כ' יעקב הארטשטיין / אשת הרבני מוה"ר שלמה יודא / מכונה זלמן ליב נ"י / וויינגארטן / נפטרה כ"ט טבת תרע"ב ...".

בנם ר' יוסף וויינגרטן נפטר בשנת תרח"צ ומנו"כ במישקולץ. על מצבתו נחרטו השורות הבאות: פ"ט / הרבני המופלג בתו"ש ישר

ונאמן רוח / מוה"ר יוסף וויינגארטען ז"ל / בן הרב הגדול מו"ה שלמה יהודה ז"ל / נפטר בש"ט ט"ז אייר שנת תר"ח"ץ / לרא ושלם וחרד לדבר ה' ותורתו / וחבר ה' ליראים א' מיקירי וחשיבי (!) עדתו / סעד וסמך עניים הלך לפניו צדקתו / פעל צדק לגדל יו"ח לתורה וי"ש בטוב בונתו (!) / בן ס'ג' שנה שבק לן חיין והלך למנחתו / שלמה משנתו קבע עתים לתורת ד' ועבודתו / יתעורר הזכות וישרות

דרכי הדרכתו / ת'נ'צ'ב'ה' / ושם אמו טולי (!) מאטיל.

ישעי' יצחק וינגרטן - ירושלים

לעלה 35 - ר' צבי זאב גליק מקעזמארק

אודות מש"כ בעלי זכרון (עלה 35 עמ' סג) מתוך העתונות בשנת תרפ"ו: קעזמארק, אירוסי **צבי זאב** (ארמין) גליק תלמיד ישיבת טירנבה (טירנא), בן הרב מ. [ישראל מאיר] גליק [הדיין] של קזמארק עם צביה (אירנה) הברפלד בתו של הרב יצחק [אייזיק הלוי] הברפלד זצ"ל מבודפשט [מלפנים אב"ד סאבאטישט] וכו'.

הדבר פלאי! כי ב"זכרון אהבה" שבסוף שו"ת **חינוך בית יצחק** [לרבי יצחק גליק זצ"ל אבד"ק סענפעטער - אבי הג"ר ישראל מאיר זצ"ל הנ"ל] רשם רבי ישראל מאיר את שמות בניו ובנותיו וילדיהם, ובאות ג' כתב בזה"ל: "בני הרבני מוה"ר **צבי זאב** נ"י, וז' מ' **צירל פערל** תחי' בת הרב הגאון המפורסם מוה"ר משה גרינבערגער ראש

בי"ד ק"ק מיהאלעוויטץ ז"ל, בנם הילד שמחה והילד משה נ"י, והילדה ריזל, והילדה איגא יחי' " (נעקה"ש הי"ד). [אכן אמת שבשנת תרפ"ו הי' עדיין רבי צבי זאב הנ"ל בבחרותו, כמצויין במעות קדימה שבסוף ספר "ים של יהודה" ש"ל בשנת תרפ"ו, תחת שם העיר "קעשמארק" בזה"ל: "ה"ב מו"ה צבי זאב גליקק נ"י המשתדל"].

בן ציון גרינפעלד - ברוקלין נ"י

לעלה 35 - רבי יחזקאל בנעט מברלין

בעלי זכרון גליון 35, הביא הרב שלמה יהודה הכהן שפיצר, בתוך תקציר ידיעות מתוך העיתונות היהודית לפני 90 שנה, ידיעה מברלין, על יום ההולדת 70 של "אחד ממוריו הבכירים של בית המדרש לרבנים... הרב אדוארד [יחזקאל] בנעט".

יש לתקן ולהדגיש, כי הרב בנעט לא שימש כמורה בבית המדרש לרבנים בברלין, אלא בבית הספר הגבוה למדעי היהדות בברלין - מוסד אשר הכין רבנים לקהילות ליברליות. (ראה: מ' אליאב וע' הילדסהיימר (עורכים), בית המדרש לרבנים בברלין, ירושלים תשס"א, עמ' 29).

אמנם יש להדגיש ולציין את אשר שמעתי בשם יוצאי ברלין, אשר הכירוהו אישית וציינו כי היה יהודי ירא שמים מרבים, מדקדק על קלה כבחמורה ותלמיד חכם עצום, שנאלץ לקבל משרה זו אך ורק מחוסר פרנסה.

שלמה י"ל הופמן - מודיעין עילית

לעלה 34 - ר' יהושע פאלק בישיץ מב' יארמוט

בעלי זכרון 34 עמ' ו נזכר לידת בן בחודש אייר תרכ"א לר' מרדכי בישיץ ואשתו מ' טשארנא בת המהר"י אסאד ומדובר בלידתו במאמר לא מעט, אינו אלא הרב יהושע פאלק (Ferencz ישעיהו) בישיץ מיארמאטה ואשר נפטר בתרפ"ו. אשתו ייטל (נטי) לבית וכטל נספתה בשואה עם בניהם.

הראל כהן - בית אל

בנוגע לדרשת המנחת אלעזר בסערדאהעלי המוזכרת למעלה בעמ' מה, שמעתי מא"מ רבי יעקב קאפל וייס ז"ל יליד סערדאהעלי, שהמנחת אלעזר אמר פלפול וסיים: 'ולפי זה יוצא שהלכה כבית הלל, וכעת תאמרו כולכם ביחד אתי ג' פעמים: הלכה כבית הלל, הלכה כבית הלל, הלכה כבית הלל!...!'.
שלמה וייס מכון זכרון

נערך ע"י

הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער

כל הזכויות שמורות

את העלה ניתן לקבל במייל 3446@okmail.co.il